

HEINAŁ OSWIATOWY

NR 6-7/174
2018

Miesięcznik Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli

www.mcdn.edu.pl

Ukazuje się od 1992 r.

ISSN 1233-7609

Wychowanie do wartości

Od redakcji 3

Zagadnienia oświatowo-edukacyjne

- Ks. Jacek Siewiora**, Uległość i posłuszeństwo. Czy są jeszcze wartością we współczesnym wychowaniu? 3
- Wiesława Krysa, Magdalena Orlik**, Wychowanie do wartości w szkole 7
- Tomasz Łączek**, Katalog wartości jako źródło inspiracji sukcesu wychowawczego szkoły 9
- Wanda Matras-Mastalerz**, Literacki kompas wartości 12
- Klaudia Kierc**, Wychowanie do wartości w bibliotekach pedagogicznych 14
- Marta Galos, Marta Truszczyńska**, Dziedzictwo jako wartość... od Ibrahima do kajzerki 17

Z naszych doświadczeń – przykłady dobrej praktyki

- Kinga Witek, Agata Kita**, Rola nauczyciela w wychowaniu do wartości 19
- III Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych 21
- Paulina Górka, Bożena Zagórska, Wioletta Urban, Karolina Kozłowska**, To co dziadkowie kochali, będziemy przekazywali... 22
- Beata Ćwiertnia**, Przedsięwzięcie „Plastuś prowadzi nas małymi kroczkami do wartości” 24
- Beata Ciepły**, Przeszłość Przyszłości – kształtowanie postaw obywatelskich dzieci i młodzieży 26
- Halina Kłonica, Monika Nodzyńska**, Z plecakiem pełnym wartości wyruszamy w świat 28

Książki warte polecenia

- Marzena Sula-Matuszkiewicz**, Wychowanie do wartości 30

Felietony o dziecku

- Alicja Janiak**, To co najważniejsze 31

Kobiety w polskiej pedagogice i edukacji

- Marta Jesionek**, Narcyza Żmichowska 32

Konteksty i inspiracje

- Ewa Demczuk, Iwona Pikoń**, Polskość a europejskość 34

Dodatek informacyjny dla dyrektorów szkół i placówek oświatowych

Ewa Jakubowska, Stary rok jeszcze się nie skończył, a musimy już planować nowy. Wybrane zadania dyrektora szkoły przed wakacjami i w czasie ich trwania

Okładka: „Eskadrylla Niepodległej Rzeczypospolitej”, fot. A. Mrugalska

Wydawca:
Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli

Rada Wydawnicza:
Jarosław Chodźko (przewodniczący), Jolanta Adamczyk, Cezary Burtak, Małgorzata Dutka-Mucha, Tadeusz Szczeklik

Rada Redakcyjna:
prof. dr hab. Stanisław Palka (przewodniczący) – UJ, dr hab. Krystyna Ablewicz prof. UJ, dr hab. Władysław Błasiak prof. UP, SWPW, Lech Gawryłow – OKE w Krakowie, dr Krzysztof Gerc – UJ, dr hab. Jolanta Karbownik prof. Ignatianum, dr Iwona Ocetkiewicz – UP, dr hab. Teresa Olearczyk prof. KA, prof. dr hab. Marian Śnieżyński – UPJP2

Redaguje zespół w składzie:
Daria Grodzka (redaktor naczelna), dr hab. Małgorzata Kaliszewska prof. UJK, Joanna Peter (OKE w Krakowie), Marzena Sula-Matuszkiewicz (PBW w Krakowie), Halina Wesołowska (wicedyrektor MCDN), Sylwester Kopeć (sekretarz redakcji) oraz zespół nauczycieli konsultantów: dr Ilona Dudzik-Garstka, dr Małgorzata Jaśko, Mariola Kozak, Elżbieta Łęcznarowicz, Wojciech Papaj

Opracowanie materiałów i korekta:
Zofia Wyżlińska

Redaktor naczelna:
Daria Grodzka
tel.: (12) 61 71 111; fax: (12) 623 77 41
d.grodzka@mcdn.edu.pl

Adres redakcji:
Redakcja „Hejnału Oświatowego”
ul. Lubelska 23 (MCDN)
30-003 Kraków
tel.: 12 61 71 111; fax: 12 623 77 41
<http://hejnaloswiatowy.mcdn.edu.pl>

Warunki przyjmowania materiałów:
Materiały do publikacji należy przesłać na adres redaktor naczelnej: d.grodzka@mcdn.edu.pl
Tekst: o objętości do 10 tys. znaków ze spacjami, format Word for Windows, czcionka Times New Roman; rozmiar czcionki 12; odstęp wiersza 1,5; wymagany tytuł i krótkie wprowadzenie – lead; krótka informacja o autorze; przypisy i bibliografia zamieszczone pod tekstem.

Recenzją objęto materiały z działu: „Dydaktyka i wychowanie – teoria i badania”.

Redakcja zastrzega sobie prawo do adiacji i dokonywania zmian formalnych w artykułach. Redakcja nie zwraca nadesłanych materiałów oraz zastrzega sobie odmowę publikacji materiału bez podania przyczyny.

Przedruk materiałów publikowanych w „Hejnale Oświatowym” bez zgody wydawcy jest zabroniony. Zakaz nie dotyczy cytowania publikacji z powołaniem na źródło.

Czasopismo ukazuje się w wersji papierowej (wersja pierwotna) oraz on-line.

Nakład 1000 egzemplarzy

Skład i druk: Digital Art Studio

ISSN 1233-7609

Od redakcji

Szanowni Czytelnicy

W tym numerze „Hejnału” chcemy pochylić się nad zagadnieniem wychowania do wartości w szkole i w domu. Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej podkreśla, że „kształcenie ogólne w szkole podstawowej ma na celu: wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu, patriotyzmu i szacunku dla tradycji, wskazywanie wzorców postępowania i budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele); (...) ukierunkowanie ucznia ku wartościom”. Wzmacnianie wychowawczej roli szkoły jest jednym z podstawowych kierunków realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2017/2018, określonym przez Ministra Edukacji Narodowej. Zwracamy Państwa uwagę na artykuł o uległości i posłuszeństwie. Autor stawia pytanie: Czy uległość i posłuszeństwo są jeszcze wartością we współczesnym wychowaniu? Polecamy także m.in. tekst o literaturze jako nośniku wartości oraz artykuł o wychowaniu do wartości w bibliotekach pedagogicznych.

Nie zabraknie oczywiście przykładów dobrych praktyk. O swoich działaniach piszą nauczyciele – laureaci regionalnego konkursu MCDN „Kreatywny Nauczyciel”. W bieżącym roku szkolnym odbyła się dziewiąta odsłona konkursu, tym razem pod hasłem: „Wychowanie do wartości”. Jej głównym zamierzeniem było propagowanie działań edukacyjnych istotnych dla kształtowania postaw dzieci i młodzieży, i ukierunkowanych na wartości dobro – prawda – piękno oraz promowanie kreatywnych nauczycieli podejmujących różnorodne przedsięwzięcia edukacyjne służące formowaniu postaw i wprowadzaniu młodych ludzi w świat wartości. Konkurs odbył się pod honorowym patronatem: Piotra Cwika – Wojewody Małopolskiego i Jacka Krupy – Marszałka Województwa Małopolskiego.

Na koniec zapraszamy Państwa do zapoznania się z naszym „Dodatkim informacyjnym dla dyrektorów szkół i placówek oświatowych”. W imieniu całej redakcji życzę przyjemnej lektury

Daria Grodzka
redaktor naczelna
miesięcznika
„Hejnał Oświatowy”

Uległość i posłuszeństwo. Czy są jeszcze wartością we współczesnym wychowaniu?

KS. DR HAB. JACEK SIEWIORA

Współczesne poglądy na wychowanie oscylują wokół zmieniających się celów, których realizację proces ten ma zapewnić. Pedagogika chce niejako nadążyć za zmianami, jakim podlega współczesne społeczeństwo i w konsekwencji każdy człowiek jako jednostka. Nie wolno jednak zapominać, że pedagogika musi być łącznikiem między teraźniejszością a przeszłością, gdyż jednym z jej zadań jest pomoc w budowaniu tożsamości wychowanków.

Pedagogika powinna nieść i chronić, to co w obszarze aksjologii wychowania zapewniało harmonijny rozwój całego człowieka i gwarantowało stabilność myślenia i działania. Akceptując postulat szacunku dla wolności wychowanka, odpowiedzialna pedagogika powinna jednak wskazywać na potrzebę promocji takich jego postaw, które w połączeniu z szacunkiem, mądrością i miłością wychowawców sprzyjać będą osiągnięciu pożądanego celu wychowania.

Dynamiczna natura celów wychowania

Jako punkt wyjścia należy postawić tezę, iż im bardziej w dojrzały sposób patrzy się na człowieka, tym bardziej odpowiedzialnie i kompleksowo traktuje się proces wychowania. Tym co konstytuuje dojrzałe patrzanie na człowieka, jest pokora, szacunek dla inności oraz miłość. J. Vanier wyraził to niezwykle dobitnie, „jeśli darzymy ludzi miłością, jeśli szanujemy ich, ukazując im ich wartość, mogą oni bezpiecznie wychodzić zza murów, które ich chronią. Przystają się bać, że zostaną skrzywdzeni, mogą zacząć się otwierać”¹.

Wychowanie pojmowane zatem jako całokształt oddziaływań na osobowość wychowanka i procesów zachodzących w trakcie międzyosobowej relacji z wychowawcą winno mieć na celu wspieranie rozwoju człowieczeństwa wychowanka i formowanie jego osobowości². Proces ten przebiegać powinien z poszanowaniem inności podmiotów biorących w nim udział i świadomością, że

to doświadczenie inności ma dwie strony: podobieństwo i niepodobieństwo. Inny jest kimś podobnym i zarazem niepodobnym, a doświadczenie inności rozwija się jako bezustanne przechodzenie od jednej perspektywy do drugiej³.

J. Tischner zauważa, że inność doświadczana jako podobieństwo w niepodobieństwie zaciekawia, zaprasza do zbliżenia, do lepszego poznania, do rozumienia i porozumienia, a w końcu do uczestnictwa. Jego zdaniem, świadomość podobieństwa oswaja⁴. Oczywiście jest, że i miłość, i otwartość na drugiego człowieka nie warunkują pełnego zrozumienia i zbliżenia, gdyż inność jest „czymś więcej niż zwykłą nieprzekazywalnością treści doświadczeń czy jakości doznań i przeżyć. Inność oznacza zatem niemożliwość zrozumienia i porozumienia, wynikającą z różnych poziomów egzystencji”⁵, a źródłem tego jest zło, które powoduje całkowitą bezradność człowieka wobec człowieka. Bezradność ta jednak nie paraliżuje naszego wzajemnego oddziaływania, gdyż jako paradygmat przyjmujemy, iż mamy obowiązek podejmować proces wychowania i musi on być oparty na konkretnej aksjologii, gdyż, nie ma działania wychowawczego, bez wartości, które determinują cele wychowania, jego treści i sytuacje wychowawcze⁶.

Przed wychowawcą, z racji jego pozycji i potencjału, stoi zadanie dokonania odpowiedniego wyboru i uzasadnienia wychowankom przyjętej hierarchii wartości, bowiem świat wartości jest niezmiernie bogaty, co może utrud-

niać właściwą selekcję i wybór tychże przez wychowanka. Proces wychowania poddany jest działaniom projektowym z tego właśnie powodu, że sądzimy, iż możemy wytyczać cele naszej działalności i możemy dążyć do ich realizacji. Problem doboru wartości i celów wychowania jest niewątpliwie złożony i dotyczy istoty wychowania i jego rozumienia: czy wychowanie zorientowane jest na wychowanka, jego tożsamość i samorealizację osobową, czy przede wszystkim uwzględnia potrzeby, oczekiwania, interes i normy zewnętrzne⁷.

W literaturze przedmiotu podejmuje się wiele rozważań na temat dynamicznej natury celów wychowania, wskazując z jednej strony na ich trwałość, a z drugiej na zmienność. Z. Brezinka, mówiąc o **celach wychowania**, wskazywał na trzy, które charakteryzują się największą stabilnością. Są nimi:

- Dyspozycje podstawowe – tworzące ideał formalnego kształcenia sił umysłowych. W jego skład wchodzi instrumenty psychiczne pomagające w orientacji i działaniu, a zatem zdolności obserwacji, myślenia czy chcenia.
- Samodyscyplina – naturalną podstawą tego ideału jest powiązanie popędu czy instynktu, podatności na zewnętrzne wpływy i sztucznie generowane potrzeby z regulatorami o charakterze hamującym. Człowiek potrzebuje pewnych osądów, postaw i cnót, których treść uruchamia proces samodyscypliny i daje oparcie.
- Trzecia grupa stałych i uniwersalnych celów wychowania opisywana jest jako kompetencje czy zdolności społeczne, bądź zdolność do zachowań prospołecznych. Przy czym uważa się, że konkretne formy wyrazu zależą od danej kultury⁸.

Do tych trzech grup celów wychowania Brezinka dołącza jeszcze kolejne niezmiennie cele, tym razem dotyczące uniwersalnych obszarów kultury lub rodzajów dóbr kultury i kulturowych zadań, takich jak umiejętność zabawy i walki, cnoty zawodowe oraz przekonania religijne i duchowe⁹.

Empirycznie doświadczamy zmian w świecie wartości dokonujących się wskutek przesunięcia w indywidualnych skalach wartości wielu członków społeczeństwa. Można co prawda postawić tezę, że stosunkowo rzadko dochodzi do całkowitego odrzucenia głównych tradycyjnych celów wycho-

wania, to jednak daje się zaobserwować zjawisko obniżania ich relatywnych wartości w subiektywnych hierarchiach przyjmowanych za własne ideałów. Tło społeczne, charakteryzujące się ogromnymi przemianami w sferze nauki, pracy, sposobów spędzania wolnego czasu w rodzinie, w połączeniu z brakiem stabilności w sferze oświaty i aktywnością środków masowego przekazu, coraz bardziej aspirujących do roli wychowawcy społeczeństwa, warunkują nieuniknioną zmianę mentalności.

Apoteoza wolności i demokracji sprawia, że wiele z dotychczas przyjmowanych wartości i sposobów działania jest odrzucanych i negowanych. Do tej kategorii wartości coraz częściej zalicza się **uległość i posłuszeństwo**. To wszystko sprawia, że w obszarze wychowania stawia się coraz więcej pytań o sensowność takich posunięć i poszukuje się sprzymierzeńców w odpowiedzialnym sposobie realizowania tego wymiaru ludzkiej działalności. Nieco upraszczając, już w tym miejscu należy stwierdzić, iż we współcześnie realizowanym procesie wychowania uległość, a zwłaszcza posłuszeństwo mają rację bytu, wówczas gdy traktowane są jako jedno z narzędzi budowania wzajemnych relacji, współistniejące z szacunkiem, miłością i pokorą.

Uległość i posłuszeństwo a realizacja celów wychowania

Wchodząc w relację z innym, należy jako punkt wyjścia przyjąć, że jest on „absolutnie inny, transcendentny wobec mojego świata, a jednak, gdy wzywa, zobowiązuje. Co więcej, inny przemawia jakby z wysokości, nakazując mi się wzniesć ponad siebie, czyli wyżyć się samolubstwa i somozadowolenia. Idzie to w parze ze zrozumieniem odpowiedzialności”¹⁰. W konsekwencji, do drugiego człowieka można jedynie się zbliżyć, spotkać go i nawiązać z nim kontakt.

Inny jest nieredukowalny do żadnej całości, zawsze przychodzi jako ktoś niepodlegający żadnym formom totalności – ktoś transcendentny, ktoś spoza systemu¹¹. Należy więc uznać, że nie podlega on tematyzacji, wymyka się jej i wykracza poza nią, co dla praktyki pedagogicznej, a więc tej w której podejmuje się troskę o rozwój człowieka, oznacza, że z Innym można się spotkać, ale nie można go podporządkować, można tylko stanąć naprzeciw niego, lecz nie można go wchłoniąć¹². Inaczej mówiąc, kontakt oparty na

stosunku nadrzędność – podrzędność nie daje dostępu do Innego¹³, a wychowanie musi bazować na wzajemnym szacunku. Ta intuicja zrodzona na kanwie filozofii dialogu pozwala dostrzec przesadę w odrzucaniu *en bloc* uległości i posłuszeństwa z obszaru wychowania. Już słownikowe definicje tych pojęć muszą wzbudzać pewien niepokój, akcentując pozbawienie, a przynajmniej ograniczenie wolności podmiotu. I tak, posłuszeństwo definiowane w nich jest jako „poddawanie się czyjejś woli”¹⁴, bądź szerzej jako „forma wpływu społecznego, polegająca na poddawaniu się jednostki wyrażonym wprost instrukcjom czy rozkazom autorytetu”¹⁵.

Apoteoza wolności i demokracji sprawia, że wiele z dotychczas przyjmowanych wartości i sposobów działania jest odrzucanych i negowanych.

Natomiast uległość jako postać wpływu społecznego, polegająca na tym, że osoba reaguje na polecenia drugiego człowieka lub innych ludzi, nazywana jest też uległością społeczną¹⁶. Wydaje się, że obawy, jakie każą odrzucać sens bycia uległym w relacjach z innymi, biorą się ze zbyt stereotypowego zestawienia tej postawy z postulatem wolności jednostki.

Obiektywnie uległość jawi się jako coś zdecydowanie negatywnego, gdy oznacza płynącą z lęku rezygnację z czegoś dobrego wbrew własnej woli lub z racji jej braku. Przejawia się bezwolnym poddaniem, ustępstwem wobec władzy czy kogoś, kto wywiera psychiczną presję lub siłą narzuca swoją wolę. Przybiera postać bezkrytycznej dyspozycyjności wobec totalitarnej władzy czy despotycznych przełożonych. Zło tej postawy ma swoje źródło w żądaniu wyrzeczenia się przez osobę wolności, co ewidentnie uwłacza ludzkiej godności¹⁷. W literaturze przedmiotu mówi się o trzech **negatywnych przejawach uległości**. Są nimi:

- brak stanowczości, chęci decydowania, zwłaszcza o sprawach trudnych;
- nadmierna łatwość podporządkowywania się, zaprzestanie walki, lękliwe ustępowanie komuś z uznaniem jego przewagi, konformizm, czyli dostosowanie swojego zewnętrznego zachowania do zachowania innych w celu uniknięcia kary lub odrzucenia przez członków ceniowej grupy;
- zgoda na zawładnięcie siebie przez kogoś lub przez coś, co skutkuje tzw.

ślepy posłuszeństwem bądź ztraceniem swojej świadomości i wolności w nałogach¹⁸.

Skutki takiej uległości są wielorakie i zawsze groźne zarówno dla poszczególnych osób, jak i dla społeczeństwa. W aspekcie indywidualnym uleganie takim zachowaniom pogłębia proces degradacji osobowej, prowadzi do coraz pełniejszego ubezwłasnowolnienia, zniekształca psychikę, narusza prawidłowość myślenia, hamuje samokrytycyzm i samokontrolę, niszczy uczuciowość wyższą. Natomiast w aspekcie społecznym uległość przybierająca wskazane postawy wypacza relacje międzyludzkie, zmniejsza poczucie odpowiedzialności za dobro wspólne, staje się powolnym narzędziem deprawacji, zwłaszcza wobec jednostek słabszych, mających braki wychowawcze. Słusznie więc rodzi się pedagogiczny sprzeciw wobec tak rozumianej uległości.

Szukając jednak odpowiedzi na pytanie o przyczyny osłabiające rozumienie potrzeby posłuszeństwa i uległości we współczesnych poglądach na wychowanie, można wskazać przynajmniej kilka czynników. Oto one:

- Wiedza, ale bardziej w kategoriach teoretycznych, a nie doświadczenia życiowego. Wiedza ta czerpana jest często z różnorodnych źródeł, dalekich od odpowiedzialnego traktowania zagadnienia antropologii, filozofii czy wychowania. Powszechna dostępność takiej wiedzy, udostępnianej w masowo wydawanej literaturze, czasopiśmie czy internecie, niekoniecznie służy wypracowywaniu dojrzałych postaw wychowawczych.
- Wolność, jednak treściowo lokowana bliżej poglądów, iż polega na podejmowaniu działań na gruncie chwilowej przydatności dla zaspokajania bieżących potrzeb, bez odnoszenia się do stałych i obowiązujących we wszystkich warunkach norm i zasad.
- Atomizacja. Zanik wielopokoleniowych rodzin, izolowanie się od kontaktów z szerszym gronem osób czy poprzestawanie na utrzymywaniu tylko wirtualnych przyjaźni dzięki portalom społecznościowym, niesie poważne konsekwencje w różnych wymiarach życia społecznego i oddziaływania wychowawczego.
- Indywidualizm, nastawienie na zaspokajanie własnych potrzeb, zanik powszechnie akceptowanej potrzeby

uczestniczenia w życiu innych, także w wymiarze oddziaływania własnym przykładem. Indywidualizm przejawia się także kontestacją obowiązujących wzorców i negacją tzw. opinii społecznej.

- Osłabienie roli tradycyjnych autorytetów dokonujące się pod naciskiem opinii lansowanej przez media czy nowe prądy w filozofii, czy pedagogice. W konsekwencji, jako wzory zachowania wskazywane są osoby negujące tradycyjny system wartości, a propagujące hedonistyczny, czy wręcz nihilistyczny sposób życia.

Należy jednak pamiętać, że **uległość ma także konotacje pozytywne**. I w tym znaczeniu uległość to posłuszeństwo, czyli „świadome i dobrowolne słucha-

nie kogoś, poddawanie się jego woli ze względu na jego autorytet, wykonywanie sensownych i zgodnych z normami moralnymi poleceń przedstawiciela władzy, wewnętrzna zgoda na zachowywanie obowiązujących norm, wartości, wzorców, poglądów uznanych za obiektywne, zgodne z naturą, godnością ludzkiej osoby i jej niezbywalnymi prawami; karność, subordynacja¹⁹. Posłuszeństwo domaga się więc bycia wolnym i zdolnym do rozporządzania swoją wolnością, jest w nim jakaś tajemnicza więź między rezygnacją a radością, ofiarą a rozszerzeniem serca, dyscypliną a wolnością duchową²⁰. Poniżej zestawione zostały geneza, przejawy i skutki źle rozumianej uległości z genezą, przejawami i skutkami pożądanego posłuszeństwa.

Tabela 1. Główne aspekty postawy uległości i posłuszeństwa

L.p.	Uległość	Posłuszeństwo
geneza		
1.	brak stanowczości, chęci decydowania, łatwość podporządkowania się komuś niezależnie od jego autorytetu czy prerogatyw, niedojrzałość, przesadna zależność	świadome i dobrowolne poddanie swojej woli autorytetowi, władzy, zgodne z normami moralnymi (sumieniem, prawem)
2.	wymuszone ustępstwo, poddanie się, przegranie	dobrowolne zawierzenie siebie
3.	wyrzeczenie się wolności (bezwolność)	wolny, racjonalny i odpowiedzialny wybór, systematyczne wzmacnianie woli
4.	niska samoocena, brak wiary w siebie	wysoka samoocena, wiara w swoje możliwości
5.	brak samokrytycyzmu	realna ocena siebie i innych
przejawy		
1.	poczucie stałego zagrożenia, brak samoakceptacji	poczucie bezpieczeństwa, potwierdzanie siebie
2.	bezzadność i zagubienie wewnętrzne, częste stresy i frustracje	samodzielność, pewność siebie (w granicach swoich możliwości)
3.	rezygnacja z odpowiedzialności	wzmocniona odpowiedzialność za siebie i innych
4.	rezygnacja z prawa decydowania o sobie, brak samodzielności	dobrowolne przekazanie prawa wiarygodnemu autorytetowi do dysponowania sobą
5.	wewnętrzne rozprzeżenie prowadzące do zniekształcenia psychiki (brak obiektywizmu)	duża dyscyplina wewnętrzna zapewniająca prawidłowy rozwój psychiczny
6.	chaos w myśleniu	myślenie uporządkowane
7.	nieufność, postawa defensywna	zaufanie, solidarność z innymi
skutki		
1.	niezdolność do zachowania własnej tożsamości	zdolność przystosowania się z zachowaniem tożsamości
2.	bycie narzędziem w osiąganiu celów „opiekuna”	osiąganie celów osobistych i społecznych
3.	degradacja osobowa, infantyizm, brak uczuciowości wyższej, pogrążenie w złu, stałe poczucie winy, ucieczka w mechanizmy obronne	intensywny rozwój, uwewnętrznianie norm i pogłębianie sprawności moralnych, zaangażowanie w dobro, zdystansowanie się od zła, poczucie wygranego życia
4.	brak postępów w nauce, wychowaniu i pracy	wysokie osiągnięcia szkolne i zawodowe
5.	zagrożenie dóbr osobistych oraz ładu społecznego (chaos i anarchia)	wielka troska o dobro osobiste, a także o porządek moralno-prawny (dobro wspólne)
6.	szukanie ulgi od nadmiaru cierpień	bezinteresowna ofiarna służba innym
7.	częste rozmijanie się z prawem	ściśle respektowanie przepisów prawa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie M. Rusiecki, *Uległość*, dz. cyt., s. 933.

Gotowość do uznania przydatności we współczesnej praktyce pedagogicznej posłuszeństwa domaga się najpierw od rodziców i wychowawców dojrzałego namysłu nad własną wolnością i akceptacją wolnościowego wymiaru bytowania ich wychowanków. Dopiero wówczas można dostrzegać sens, rodzących się na kanwie posłuszeństwa, gotowości do rezygnacji z rzeczy godziwych i dobrych na rzecz wyższych, ofiary z siebie, swojego czasu, umiejętności, wiedzy, a czasem zdrowia i życia dla realizacji dobra wspólnego, czy choćby dyscypliny, by dzięki niej stworzyć sobie i innym przestrzeń do pracy nad sobą i do kształtowania w sobie cnót społecznych czy moralnych.

Problem doboru wartości i celów wychowania jest niewątpliwie złożony i dotyczy istoty wychowania i jego rozumienia.

Zatem z całą odpowiedzialnością należy zarekomendować **potrzebę wychowania do posłuszeństwa**. Co więcej, można wskazać też na działania, jakie należy podjąć, wychowując do postawy posłuszeństwa. Oto one:

- pomaganie wychowankowi, by stawał się coraz bardziej zaradny, samodzielny, odpowiedzialny, otwarty na innych, zdolny do poświęceń;
- uczenie wychowanków sztuki samokontroli, zwłaszcza w reakcjach emocjonalnych;
- wdrażanie ich do sumiennego wypełniania obowiązków rodzinnych i społecznych;
- dyskretne, nienarzucająca pomoc w dokonywaniu słuszych wyborów;
- zwracanie uwagi na ludzi wyróżniających się postawą, formułowanie krytycznych ocen wobec złych czynów oraz ukazywanie konsekwencji różnych sposobów postępowania;
- rozmowa na temat aktualnych wydarzeń ze staranną oceną ich strony pozytywnej i negatywnej;
- zachowanie jednolitej linii wychowawczej rodziców i nauczycieli, wspieranie się i uzupełnianie się;
- stawianie i konsekwentne egzekwowanie słuszych wymagań, nieustępowanie przed złymi żądaniami;
- nietolerowanie złych zachowań prowadzących do rozluźnienia obyczajów;

Fot. M. Grewenda

- wyznaczanie wychowankowi granic swobody, by nie dopuścić do samowoli;
- wytwarzanie poczucia bezpieczeństwa, radości i spokoju w kontekście dobrze spełnionych obowiązków;
- niedopuszczanie do nadmiernie uprzywilejowanej pozycji wychowanka, gdyż to najczęściej staje się źródłem jego postawy roszczeniowej (nieposłusznej);
- sumienne przejęcie się obowiązkami wychowawczymi, oddawanie się im z miłością, świadczenie swoim życiem o posłuszeństwie głoszonemu wartościom;
- unikanie sytuacji konfliktowych prowadzących do bezpośredniego zdenerwowania woli wychowawcy z nieposłuszeństwem ze strony wychowanka, aby nie doprowadzić do lekceważenia poleceń²¹.

Wychowanie realizowane w duchu demokratycznym, z poszanowaniem wolności wychowanka, nie może być równoznaczne z porzuceniem tego wszystkiego, co pozwala wychowankowi zrozumieć potrzebę kierowania się wysokimi wartościami, zaufania autorytetowi rodziców i wychowawców. Wciąż w spektrum oddziaływań wychowawczych musi być miejsce na tworzenie sprzyjającego klimatu do pracy nad sobą w oparciu o zaufanie i posłuszeństwo. Mając swoje zakotwiczenie w mądrości, doświadczeniu i dobrej woli, wychowawcy pozwolą wychowankowi na harmonijne wzrastanie i rozwój własnego potencjału.

Słowa kluczowe: uległość, posłuszeństwo, wartości, współczesne wychowanie.

PRZYPISY:

- ¹ J. Vanier, *Odnaleźć pokój*, Kraków 2004, s. 54.
- ² Zob. A. Maj, *Wychowanie*, [w:] *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, red. K. Chałas, A. Maj, Radom 2016, s. 1368.
- ³ Zob. J. Siewiora, *Odczytanie niepełnosprawności w duchu eklesjalnym*, [w:] A. Jasnos, M. L. Opiela (red.), *Nieoceniona wartość osoby*, Lublin 2018, s. 26.
- ⁴ J. Tischner, *Spór o istnienie człowieka*, Kraków 2011, s. 260–261.
- ⁵ Tamże, s. 261.
- ⁶ Zob. A. Maj, dz. cyt., s. 1368; także K. Ostrowska, *W poszukiwaniu wartości*, Gdańsk 1994.
- ⁷ Zob. B. Milerski, B. Śliwerski, *Pedagogika. Leksykon PWN*, Warszawa 2000, s. 274.
- ⁸ Zob. W. Brezinka, *Wychowanie i pedagogika w dobie przemian kulturowych*, Kraków 2008, s. 68–69.
- ⁹ Tamże, s. 69.
- ¹⁰ Zob. J. Gara, *Pedagogiczne implikacje filozofii dialogu*, Kraków 2008, s. 87.
- ¹¹ E. Levinas, *Całość i nieskończoność. Esej o zewnętrzności*, Warszawa 2002, s. 249.
- ¹² Tamże, s. 103.
- ¹³ Zob. J. Gara, dz. cyt., s. 88.
- ¹⁴ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/po-s%C5%82usze%C5%84stwo.html> (dostęp: 23.04.2018).
- ¹⁵ A. M. Collins, *Słownik psychologii*, Warszawa 2009, s. 543.
- ¹⁶ Tamże, s. 814.
- ¹⁷ Zob. M. Rusiecki, *Uległość*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch, t. 6, Warszawa 2007, s. 928.
- ¹⁸ Zob. P. G. Zimbardo, *Psychologia i życie*, Warszawa 2002; także M. Rusiecki, dz. cyt., s. 928.

¹⁹ M. Rusiecki, dz. cyt., s. 930.

²⁰ Zob. Paweł VI, *Adhortacja Evangelica testificatio*, nr 29, [w:] AAS 58 (1971), s. 513.

²¹ M. Rusiecki, dz. cyt., s. 932.

BIBLIOGRAFIA:

Brezinka W.: *Wychowanie i pedagogika w dobie przemian kulturowych*. Kraków: WAM, 2008. ISBN 83-7318-411-2, 978-83-7505-146-9.

Collins A. M.: *Słownik psychologii*. Warszawa: PWN, 2009. ISBN 978-83-01-15765-4.

Gara J.: *Pedagogiczne implikacje filozofii dialogu*. Kraków: WAM, 2008. ISBN 978-83-7505-140-7.

<https://sjp.pwn.pl/slowniki/po-s%C5%82usze%C5%84stwo.html> (dostęp: 23.04.2018).

Levinas E.: *Całość i nieskończoność. Esej o zewnętrznosci*. Warszawa: PWN, 2002. ISBN 83-01-12598-5, 978-83-01-16958-9, 8978-83-01-16958-9.

Maj A.: *Wychowanie*. W: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, red. K. Chałas, A. Maj. Radom: Polwen – Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, 2016. ISBN 978-83-7557-168-4.

Milerski B., Śliwerski B.: *Pedagogika. Leksykon* PWN. Warszawa: PWN, 2000. ISBN 83-01-13071-7.

Ostrowska K.: *W poszukiwaniu wartości*. Gdańsk: Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 1994. ISBN 83-85416-20-X, 83-85416-38-2, 83-88725-68-8.

Paweł VI: *Adhortacja Evangelica testificatio*, nr 29. W: AAS 58 (1971).

Rusiecki M.: *Uległość*. W: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch, t. 6. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, 2007, s. 928–935. ISBN 83-88149-92-X 83-89501-06-6 83-89501-24-4 83-89501-41-4 83-89501-63-5 978-83-62015-18-4 978-83-89501-77-6 978-83-89501-96-7.

Siewiora J.: *Odczytanie niepełnosprawności w duchu eklesjalnym*. W: A. Jasnos, M. L. Opiela (red.): *Nieoceniona wartość osoby*. Lublin 2018, s. 23–37.

Tischner J.: *Spór o istnienie człowieka*. Kraków: Znak, 2011. ISBN 83-240-0066-6, 83-7006-644-5, 978-83-240-1592-4.

Vanier J.: *Odnaleźć pokój*. Kraków: Salwator, 2004. ISBN 83-89289-48-2.

Zimbardo P. G.: *Psychologia i życie*. Warszawa: PWN, 2002. ISBN 83-01-04040-8 83-01-12881-X 83-04040-8 83-01-0404-8 83-01-04004-8 83-01-04-40-8.

* * *

Ks. dr hab. Jacek Siewiora – nauczyciel konsultant MCDN ODN w Tarnowie, profesor Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie, autor wielu publikacji z zakresu katechetyki i pedagogiki.

Wychowanie do wartości w szkole

WIESŁAWA KRYSA
MAGDALENA ORLIK

„Nie ucz dziecka, jak być bogatym. Naucz je, jak być szczęśliwym. Gdy dorośnie, będzie znało wartości, a nie ceny” (autor nieznany).

Aby rozmawiać o wartościach, warto na samym początku zdefiniować przedmiot poddawany refleksji. W takich przypadkach najlepiej wyjść od ustaleń słownikowych. *Słownik języka polskiego* podaje, że „wartość – to cecha tego, co jest dobre pod jakimś względem; to zasady i przekonania będące podstawą przyjętych w danej społeczności norm etycznych”¹. Natomiast H. Świada zauważa, że „wartością jest to, co uruchamia ludzką motywację. Może to być przedmiot godny pożądania, zasługujący na akceptację”². Jest to definicja o tyle ciekawa, że wprowadza również odmienne, szersze konteksty zjawiska – wskazuje na znaczenia ponad ekwiwalentami pieniężnymi.

Rozmowa o wartościach wielokrotnie pojawia się także w procesie dydaktycznym, dlatego jako nauczyciel klasy pierwszej postanowiłam dowiedzieć się, czym dla dzieci jest wartość i co uważają za największe wartości w życiu. Jedna z dziewczynek powiedziała, że wartością dla niej jest „to coś, co jest ważne”. Większość dzieci miała jednak problem z wyjaśnieniem znaczenia słowa i określenia wartości w swoim życiu. Po wspólnym zdefiniowaniu słowa „wartość”, dzieci podawały już bardziej sprecyzowane pomysły. Wśród odpowiedzi pojawiały się m.in.: zdrowie, rodzina, szczęście, miłość.

Konieczność rozmowy z dziećmi na temat wartości w ich życiu to tylko jedna strona edukacyjnego medalu. Druga leży po stronie nauczyciela i odpowiedzialności, jaka na nim spoczywa. Z pewnością każdy nauczyciel w którymś momencie swojej pracy zadaje sobie pytanie: czy swoją postawą pokazuję podopiecznym, jakie są istotne wartości? Dla wielu pedagogów kwestia szkolnego wychowania do wartości nie jest do końca jasno sprecyzowana w zakresie właściwości nauczycielskich

działań. Bardzo dużo osób pracujących w edukacji wciąż ma przeświadczenie, że wychowywanie to zadanie stojące wyłącznie przed środowiskiem rodzinnym dziecka. Trudno zgodzić się z takimi rozstrzygnięciami i podziałami z wielu względów.

Po pierwsze mówią o tym konkretne akty prawne. Według podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych „Wychowanie młodego pokolenia jest zadaniem rodziny i szkoły, która w swojej działalności musi uwzględniać wolę rodziców, ale także i państwa, do którego obowiązków należy stwarzanie właściwych warunków wychowania. Zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie ukierunkowane na wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiednich wyborów czy decyzji”³. Zatem, działania w ramach tych przestrzeni muszą być sprzężone tak, aby proces uczenia, ale i kształtowania ucznia miał szansę zakończyć się sukcesem. Szkoła przecież realizuje cele zarówno poznawcze, jak i wychowawcze, dążąc do tego, aby uczeń nie tylko nabywał wiedzę o świecie, ale umiał się w tym świecie odnaleźć, sprostać jego wyzwaniom.

Po drugie zaś, niestety coraz częściej, spotykamy się z rodzinami dysfunkcyjnymi, w których rozmowa o wartościach jest jednak kwestią drugoplanową, o ile w ogóle się pojawia, co oczywiście nie zwalnia rodziców z odpowiedzialności za proces kształtowania pożądanych postaw w oparciu o określone wartości. Biorąc pod uwagę fakt, jak niewiele czasu swoim dzieciom mogą poświęcić współcześni zabiegani rodzice, można też sobie zadać pytanie: skąd zatem uczniowie mają się dowie-

dzieć o istnieniu niektórych wartości i na ile uczniowie mogą się zapoznać ze strukturą i zasadami funkcjonowania owych wartości w świecie pozaszkolnym?

Wychowawcza rola szkoły polega więc m.in. na zbudowaniu jasnego przekazu o wartościach obowiązujących w naszym kręgu kulturowym i wskazaniu na pewną uniwersalność postaw. Dzięki ich znajomości uczeń nie tylko może lepiej funkcjonować w grupie rówieśniczej, ale też przenosić dane wartości do domu i konfrontować je w środowisku rodzinnym. Ta transmisja wiedzy i umiejętności może mieć też odwrotne zastosowanie: to dzieci mogą uczyć dorosłych, korzystając z własnego szkolnego doświadczenia.

Czym jest w ogóle wychowanie do wartości? Według S. Rucińskiego jest to „wprowadzanie drugiej osoby w wartościowy sposób życia”⁴. Niezwykle ważne jest przy tym, aby „wprowadzający” liczył się z osobą wprowadzaną jako wartością. Powinien bowiem, poprzez stworzenie odpowiednich warunków, umożliwić jej pełną samorealizację, wyzwalając twórczy potencjał, a może nawet pomóc odkryć jej powołanie. Tym samym jest to trafna wskazówka dla nauczyciela, która jednoznacznie określa, że najważniejsze w szkolnej pracy w ramach wychowania do wartości jest, aby nauczyciel w każdym momencie i na każdym etapie swych działań cenił osobę ucznia, jego indywidualność i autonomię, czyli tę wartość, która jest dobrem samym w sobie.

Respektowanie norm społecznych i odnoszenie się do wspólnych wartości buduje w uczniu poczucie bezpieczeństwa, które w procesie rozwoju i dojrzewania młodego człowieka jest niezwykle istotne. To kolejny dowód na to, że bezsprzecznie ogromną rolę spełnia tu nauczyciel, który powinien być postrzegany przez uczniów jako autorytet. Mając świadomość odpowiedzialności, jaka spoczywa na wychowawcy, konieczne jest dbanie o spójność deklarowanych wartości z postawą nauczyciela.

J. Borkowicz w tekście *Od teorii do praktyki – WARTOŚCI trzeba uczyć* przykładem zadaje bardzo trafne pytania dotyczące pracy nauczyciela: „Czy NAUCZYCIEL to przywódca, który kieruje się w swojej pracy dydaktyczno-wychowawczej szacunkiem, wytrwałością, dyscypliną, wizją wartości, umiejęt-

Fot. E. Demczuk

ścią budowania relacji? Czy cechuje go umiejętność reagowania na najnowsze wyzwania i sytuacje, ale jednocześnie, czy posiada zdolność do niezależności od cudzych myśli i opinii? Czy za nadrzędną wartość uznaje drugiego człowieka?”⁵. My jako nauczyciele powinniśmy stać się właśnie takimi przywódcami, którzy w młodym pokoleniu zaszczipią prawdziwe wartości. Często dyskusja dotycząca wartości i pożądanych postaw pojawia się na poziomie klasy dopiero wtedy, gdy mamy do czynienia z niewłaściwym zachowaniem ucznia. Warto zatem uprzedzić trudne sytuacje i spróbować wdrożyć kilka takich wątków tematycznych w zapla-

nowany program. Taka przemyślana strategia nauczania o wartościach i prezentowania ich swoją postawą z pewnością da szansę na długofalowe efekty wśród wychowanków.

Ćwiczenie 1.

Czy każdy z nas zna swoje życiowe wartości? Czy potrafi je określić? Warto przeprowadzić ćwiczenie, które wskaże, które wartości są dla nas najważniejsze, a następnie zadać sobie pytania do pogłębionej refleksji. Wskazówka: rób to ćwiczenie krok po kroku, bez sprawdzania do przodu kolejnych czynności. Spośród 65 wartości wykreśl 35, które są dla Ciebie mniej ważne od pozostałych.

Bezpieczeństwo	Cierpliwość	Ciekawość	Czułość	Delikatność
Duma	Dyskrecja	Stabilność	Elastyczność	Efektywność
Entuzjazm	Bliskie relacje	Piękno	Empatia	Pobożność
Wygoda	Władza	Honor	Konsekwencja	Kreatywność
Czystość	Lojalność	Mądrość	Miłość	Nadzieja
Doskonałość	Niezależność	Odpowiedzialność	Odwaga	Otwartość
Pasja	Pogoda ducha	Przyjaźń	Pomoc innym	Prawda
Pokora	Prostota	Przyjemność	Rodzina	Radość
Rozwój	Ryzyko	Rozwaga	Sława	Spontaniczność
Rzetelność	Sprawiedliwość	Szczęście	Stanowczość	Szczerość
Spokój	Szacunek	Zadowolenie	Tolerancja	Troskliwość
Zaangażowanie	Uczciwość	Wolność	Wierność	Wyrozumiałość
Zdrowie	Wrażliwość	Wiara	Zaufanie	Zaradność

Z pozostałych 30 wartości wykreśl teraz 10, które są dla Ciebie mniej ważne niż pozostałe.

Z kolejnych 20 wykreśl jeszcze 12 wartości. Pozostałe wartości stanowią Twoją osobistą mapę życiowych wartości. Warto tu sobie uświadomić, że człowiek, który żyje obok Ciebie, uczeń, którego uczysz, ludzie, z którymi się codziennie stykasz, mogą mieć inne wartości. Co to dla Ciebie oznacza?

Ćwiczenie 2.

Odpowiedz na pytania:

- Co w tym ćwiczeniu było trudne?
- Co było łatwe?

Ćwiczenie 3.

Odpowiedz na pytania:

- Na ile Twoje codzienne działania, zachowanie odzwierciedlają wartości, które są dla Ciebie takie ważne?
- Na ile w skali od 1 do 10 żyjesz w zgodzie ze swoimi wartościami?
- Na ile w skali od 1 do 10 odzwierciedlasz swoje wartości w swojej nauczycielskiej pracy z uczniami?
- Na ile jesteś spójna/spójny z wartościami, których nauczasz?

Reasumując, nauczyciel, organizując i realizując planowo działanie w ramach wychowania do wartości, powinien być świadomy tego, jak ogromny wpływ wywiera na swoich uczniów. Gdy tworzy warunki do realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego, nie może traktować osoby ucznia w izolacji od wartości. Między wychowaniem do wartości a procesem edukacyjnym istnieje ścisła korelacja. Tworząc rzeczywistość dydaktyczno-wychowawczą, nauczyciel musi w niej kreować takie warunki, w których uczniowie będą bezpośrednio doświadczać wartościowego życia w myśl sentencji Konfucjusza: Powiedz mi, a zapomnę, pokaż mi, a zapamiętam, pozwól mi działać, a zrozumieć.

Słowa kluczowe: wartości, wychowanie do wartości, wpływ nauczyciela.

PRZYPISY:

- ¹ Mały słownik języka polskiego, red. E. Sobol, Warszawa 1995, s. 1003.
- ² H. Świda, K. Ostrowska (red.), *W poszukiwaniu wartości*, Gdańsk 1994, s. 11.
- ³ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, <https://www.podstawaprogramowa.pl/> (dostęp: 25.04.18).

www.podstawaprogramowa.pl/ (dostęp: 25.04.18).

⁴ S. Ruciński, *Wychowanie jako wprowadzanie w życie wartościowe*, Warszawa 1981, s. 54.

⁵ Tamże.

BIBLIOGRAFIA:

Borkowicz J.: *Od teorii do praktyki – WARTOŚCI trzeba uczyć przykładem*, <https://lscdn.pl/pl/centrum-wymiany-wiedzy/wpio/5275,Od-teorii-do-praktyki-WARTOSCI-trzeba-uczyc-przykladem.html> (dostęp: 25.04.18).

Mały słownik języka polskiego, red. E. Sobol. Warszawa: PWN, 1995. ISBN 8301117370.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, <https://www.podstawaprogramowa.pl/> (dostęp: 25.04.18).

Ruciński S.: *Wychowanie jako wprowadzanie w życie wartościowe*. Warszawa: Wydawnictwo UW, 1981. ISBN 83-230-0525-7.

Świda H., Ostrowska K. (red.): *W poszukiwaniu wartości*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 1994. ISBN 83-85416-20-X, 83-85416-38-2, 83-88725-68-8.

* * *

Wiesława Krysa – coach, trener ICI – International Consulting & Training Ltd od 2012 r., szkolenia w edukacji dla nauczycieli, pedagogów, psychologów, bibliotekarzy, doradców metodycznych i zawodowych, kadry zarządzającej oświatą. Nauczyciel dyplomowany w Szkole Podstawowej nr 17 w Tarnowie. Autorka publikacji w prasie pedagogicznej: „Co Słuchać”, „Szkoła Specjalna”, „Wychowawca”, „Świat Ciszy”, na witrynie internetowej: „Edukator 2”, „TRENDY”, „Hejnał Oświatowy” oraz w sieci: www.coachingedukacyjny.edu.pl/bazawiedzy. Współautorka książek: *Kompetencje coachingowe nauczycieli. Jak rozwijać potencjał ucznia* (wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2014) oraz *Kompetencje trenerskie w pracy nauczyciela. Jak motywować ucznia do pracy* (wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2015), współautorka artykułu w monografii naukowej *Coaching jako konstruktywny dialog* (wyd. Poltex Akademia Leona Koźmińskiego, Warszawa 2016). Współautorka książki *77 coachingowych lekcji wychowawczych. Trzyletni program wychowawczy dla uczniów liceum* (wyd. Fundacja Świadomego Rozwoju Edukacji, Tarnów 2016). Współautorka artykułu w monografii naukowej *Edukacja jutra* (Oficyna Wydawnicza Wyższej Szkoły Humanitas, Sosnowiec 2017). Laureatka tytułu „Kreatywny Nauczyciel” – 2015.

Magdalena Orlik – nauczycielka wychowania przedszkolnego i wczesnoszkolnego, logopeda. Obecnie nauczyciel kontraktowy edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej nr 17 w Tarnowie. Pracuje z dziećmi metodą oceniania kształtującego.

Katalog wartości jako źródło inspiracji sukcesu wychowawczego szkoły

— DR TOMASZ ŁĄCZEK —

W artykule przedstawiono, ważne z perspektywy współczesnej edukacji szkolnej, zagadnienie dotyczące wychowania dzieci i młodzieży do wartości. Zaproponowany został wykaz wartości, które mogą być pomocne dla nauczycieli podczas opracowywania autorskiego konspektu zajęć lekcyjnych dotyczących zagadnień aksjologicznych.

Wśród wielu tematów realizowanych przez nauczycieli w trakcie przewidzianych planem zajęć godzin z wychowawcą, większość dotyczy współczesnej przestrzeni edukacyjnej. Często omawiane są tematy związane z komunikacją interpersonalną, cyberprzemocą, odnoszące się do zjawiska agresji, ukazujące, w jaki sposób radzić sobie ze stresem czy odnoszące się do doradztwa zawodowego. Wielu pedagogów korzysta z gotowych scenariuszy takich zajęć opracowanych przez specjalistów. Ich tematyczną listę, poza wieloma publikacjami drukowanymi, można odnaleźć również na stronach internetowych ośrodków wspomagających metodyczne przygotowanie do zajęć, w materiałach dydaktycznych nieodpłatnie kolportowanych przez kuratoria oświaty, czy też newsletterach przesyłanych przez portale oświatowe w formie elektronicznej na adres służbowy pracowników szkoły. Jednak dla wszystkich tematów wspólnym mianownikiem, który bezpo-

średnio lub pośrednio łączy poruszane wśród uczniów treści, są wartości.

Ich znaczenie podkreśla Małgorzata Bogunia-Borowska, która twierdzi, że „Wartości są dla człowieka i wspólnoty jak drogowskazy, pomagające podejmować decyzje odpowiednie zarówno dla jednostek, jak i dla całych zbiorowości. Są obiektami, wobec których człowiek i wspólnota zajmują określone stanowisko. Na wartościach społecznych opiera się umowa społeczna, buduje się porządek społeczny, organizuje życie pojedynczych ludzi, ale także kształtuje jakość życia zbiorowego”¹.

Rozwijaniu świadomości aksjologicznej u uczniów sprzyja ich uczestnictwo w różnego rodzaju warsztatach prowadzonych przez nauczycieli podczas godzin z wychowawcą. Tematy najczęściej są dyktowane aktualnymi potrzebami uczniów danej klasy. Powinny być one dostosowane nie tylko do ich potrzeb, ale jednocześnie do wieku, do rodzaju ewentualnych nieporozumień występujących w środowisku klasy szkolnej, ale i w całym środowisku uczniowskim.

Na bazie obserwacji życia społeczno-gu u wielu pedagogów powstają kreatywne inspiracje, które znajdują odzwierciedlenie w różnego rodzaju pomysłowych, autorskich scenariuszach zajęć. Są one coraz ciekawsze, uwzględniają sfery życia ważne dla dzisiejszych nastolatków, takie jak: funkcjonowanie w świecie mediów społecznościowych, dbałość o wygląd, bycie atrakcyjnym dla innych, walka o uznanie w środowisku uczniów, uzyskanie jak najwyższej pozycji w grupie, nowości w świecie gadżetów, agresywna rywalizacja o względy w sferze uczuć, zagadnienia związane z modą oraz wszystko, co związane jest ze światem konsumpcji. Chaos emocjonalny powoduje zagubienie u jednostek bardziej wrażliwych, co nierzadko skutkuje myślami suicydalnymi i próbami samobójczymi.

Jak podaje Ewa Sowa-Bethane, „Zagadnienie wartości w wychowaniu jest bardzo skomplikowane. Na wiele pytań dotyczących tej kwestii odpowiedzi są szcążkowe, wymagające uzupełnienia i ciągłej pracy. Co do jednego wszyscy autorzy są jednak zgodni – wartości stanowią źródło inspiracji i dyrektyw, wyznaczają drogę integralnego rozwoju osobowości i samostanowienia, a edukacja, w której nie ma miejsca na wprowadzenie uczniów w system wartości,

jest wychowaniem mało skutecznym, a nawet społecznie szkodliwym”².

W funkcjonujących coraz wyraźniej realiach globalizacji, braku autorytetów, hedonizmu, braku szacunku dla innych (ale i również dla siebie samego) nauczyciele próbują znaleźć skuteczny sposób na zainteresowanie młodzieży „światem wartości”. Pomocny może w tym być **zestaw wartości**, które przedstawione zostały poniżej. Zawiera on znaczną część wartości wymienionych przez Steva Pavline, poszerzonych o kategorie dodane przez Katarzynę Sokołowską

i Marka Sylburskiego³ oraz autora tego artykułu, który w celu jego adaptacji dla potrzeb wydawniczych skorygował listę m.in. eliminując wartości, tj.: głupota, groza, imprezowanie, okrucieństwo, przewaga, pycha, rezolucja oraz dokładając wartości takie jak (m.in.): antycypacja, dobroduszość, macierzyństwo, patriotyzm, samodoskonalenie, skrupulatność, sukces życiowy, obywatelskość, wspaniałomyślność.

Tak zaprezentowana lista 415 wartości może być pomocna nauczycielom w trakcie procesu edukacyjnego.

Tabela 1. Katalog wartości

Adoracja	Godność zaufania	Odwaga	Radość	Ukończenie
Akceptacja	Gorliwość	Odwaga	Realizacja	Ułga
Atrakcyjność	Gościnność	Ofiarność	Realizm	Uniwersalizm
Aktywność	Gotowość	Ogłada	Refleksja	Uprzejmość
Altruizm	Grzeczność	Ograniczenie	Rekreacja	Urok
Ambicja	Harmonia	Opanowanie	Relaks	Uwaga
Analizacyjność	Hart	Opiekuńczość	Religijność	Uważność
Antycypacja	Higiena	Optymizm	Reputacja	Uznanie
Artyzm	Hojność	Organizacja	Rezulutność	Użyteczność
Bezinteresowność	Honor	Oryginalność	Rodzina	Ważność
Bezpieczeństwo	Humor	Osiąganie	Rozpoznanie	Wdzięczność
Bezpośredniość	Indywidualność	Ostrożność	Rozrywka	Wesołość
Bezstronność	Informacje	Oszczędność	Rozsadek	Wiara
Bliskość	Inspiracja	Otwartość	Roztropność	Wiarygodność
Błogosławieństwo	Integralność	Otwarty umysł	Rozwaga	Wiedza
Błyskotliwość	Intelekt	Ożywienie	Rozwiązanie	Wiekowość
Bogactwo	Inteligencja	Partnerstwo	Równowaga	Wielkoduszość
Bogobojność	Intencjonalność	Pasja	Różnorodność	Wierność
Bohaterstwo	Intensywność	Patriotyzm	Rygor	Wigor
Bujność	Introspekcja	Perfekcjonizm	Rzykanctwo	Witalność
Bycie fajnym	Introwersja	Perswazyjność	Rzeckość	Wizja
Bycie najlepszym	Intuicja	Pewność	Rzutkość	Wkład
Celowość	Intuicyjność	Pewność zaufania	Samodoskonalenie	Wnikliwość
Chęć	Intymność	Pewność siebie	Samodzielność	Wolność
Chęć działania	Inwestowanie	Pieniądze	Samokontrola	Wolontariat
Cichość	Jasność	Piękno	Samotność	Wpływ
Ciekawość	Jasność umysłu	Plciowość	Samowola	Wrażliwość
Ciekawskość	Jedność	Płynność	Satysfakcja	Wspaniałomyślność
Ciepłota	Jędrność	Pobożność	Schludność	Wsparcie
Cierpliwość	Klarowność	Podejście	Sensowność	Wspólnota krwi
Cisza	Koleżeństwo	Podekscytowanie	Serce	Współczucie
Cnota	Komfort	Podziękowanie	Serdeczność	Współdziałanie
Cześć	Kompetencja	Pokora	Siła	Współpraca
Czułość	Koncentracja	Pokój	Skromność	Współzawodnictwo
Czułość	Konsekwencja	Polot	Skrupulatność	Wstrzeźliwość
Czystość	Konsystencja	Połączenie	Skupienie	Wyciszenie
Czystość myśli	Kraj	Pomysłowość	Skuteczność	Wycofanie
Czystość zamiarów	Kreatywność	Poprawność	Sława	Wycucie czasu

Dalekosiężność	Kształcenie	Popularność	Słowność	Wyczucie smaku
Dawanie	Lekkość	Poradnictwo	Służba	Wydaźność
Determinacja	Logika	Porządek	Solidarność	Wygrana
Długowieczność	Lojalność	Posłuszeństwo	Solidność	Wyjątkowość
Dobra forma	Łagodność	Postępowość	Spokój	Wyobraźnia
Dobre maniere	Łaska	Poszanowanie	Spolegliwość	Wyrafinowanie
Dobrobyt	Łatwość	Poświęcenie	Społeczność	Wyrazistość
Dobroczynność	Macierzyństwo	Potencja	Spontanizność	Wytrwałość
Dobroduszość	Majestat	Potwierdzenie	Spostrzegawczość	Wytrzymałość
Docieklizność	Małżeństwo	Powaga	Sprawiedliwość	Wyzwanie
Dojrzałość	Marzenia	Poważanie	Sprężystość	Wyzwolenie
Dokładność	Mądrość	Powściągliwość	Spryt	Wzrost
Doskonalenie się	Męstwo	Praca	Stabilność	Zaangażowanie
Doskonałość	Miłość	Praca zespołowa	Stalność	Zabawa
Dostępność	Mistrzostwo	Pracowitość	Status	Zachęta
Doświadczenie	Młodość	Pragmatyzm	Sterowanie	Zachwycenie
Dowcipność	Moc	Pragnienie	Stosowność	Zadowolenie
Duch	Moda	Praktyczność	Struktura	Zagadkowość
Duchowość	Motywacja	Prawda	Sukces	Zamożność
Dynamizm	Możliwość powierzenia	Prawdomówność	Sukces życiowy	Zamyślenie
Dyscyplina	Możliwość zdobycia	Prawość	Swoboda	Zapał
Dyskrecja	Nadzieja	Precyzja	Sympatia	Zapewnienie
Dziarskość	Nadzwyczajność	Prędkość	Synergia	Zapobiegliwość
Dzielenie się	Napęd	Proaktywność	Szacunek dla siebie	Zaradność
Edukacja	Natura	Profesjonalizm	Szczerość	Zastanowienie
Ekologia	Nauczanie	Prostota	Szczęście	Zaufanie
Ekonomia	Nieskazitelność	Prywatność	Szokowanie	Zdecydowanie
Eksploracja	Niespodzianka	Przebiegłość	Sztuka	Zdolność
Ekspresyjność	Nieustraszenie	Przebojowość	Śmiałość	Zdolności
Ekstrawagancja	Niewzruszenie	Przekonanie	Świadomość	Zdolność obserwacji
Ekstrawersja	Niezależność	Przemysł	Świętość	Zdolność sądzenia
Elastyczność	Niezależność finansowa	Przenikliwość	Świętowanie	Zdrowie
Elegancja	Niezawodność	Przepływ	Tajemniczość	Zdumienie
Elokwencja	Nonkonformizm	Przewidywanie	Takt	Zgodność
Empatia	Obecność	Przychylność	Tolerancja	Zmiana
Energia	Obfitość	Przydatność	Towarzyskość	Zmianianie
Entuzjazm	Obiektywizm	Przygoda	Tradycjonalizm	Zmienność
Etyka	Obowiązek	Przyjacielskość	Transcendencja	Zmysłowość
Euforia	Obywatelskość	Przyjaźń	Troska	Znaczenie
Fachowość	Ochrona	Przyjemna atmosfera	Uciecha	Zobowiązanie
Fascynacja	Oczekiwania	Przyjemność	Uczciwość	Zręczność
Filantropia	Oddanie	Przynależność	Uczoność	Zrozumienie
Galanteria	Odkrywanie	Przywódtwo	Uczuciowość	Zwinność
Głębia	Odpoczynek	Punktualność	Uduchowienie	Zwycięstwo
Godność	Odpowiedzialność	Racjonalizm	Ukierunkowanie	Życzliwość

Źródło: Opracowanie własne

Zagadnienia ważne z perspektywy każdego nauczyciela dotyczą m.in. kwestii: Które wartości są dla uczniów współczesnej szkoły ważne i dlaczego? Jaka jest hierarchia uznawanych wartości mło-

dzieży szkolnej? Tak postawione pytania z pewnością przyczynią się do szukania twórczych, transgresyjnych rozwiązań mogących dać asumpt do licznych analiz i refleksji nad przyszłością polskiej szkoły.

Sytuacja, gdy „W świadomości młodych ludzi coraz częściej pragmatyczne, zorientowane na cel działanie sprawia, że czas, który w toku naturalnego rozwoju adolescenta powinien być poświęcony na poznawanie siebie i otaczającego świata, przeznaczany jest bezkrytycznie na postmodernistyczne działanie ukierunkowane na materialistyczne często cele”⁴, może wtedy ulegnie poprawie, co przyczyni się do zwiększenia świadomości młodych ludzi.

Słowa kluczowe: młodzież, wartości, system wartości, wychowanie, szkoła.

PRZYPISY:

- ¹ M. Bogunia-Borowska (red.), *Fundamenty dobrego społeczeństwa. Wartości*, Kraków 2015, s. 20.
- ² E. Sowa-Behtane, *Młodzież ponowoczesna*, Kraków 2015, s. 98.
- ³ K. Sokołowska, M. Sylburski, *Przekonania. Stereotypy. Nawyki. Ich wpływ na nasze życie*, Warszawa 2016, s. 42–45.
- ⁴ T. Łączek, *Społeczne i edukacyjne uwarunkowania sukcesu życiowego młodzieży*, Kielce 2014, s. 37–39.

BIBLIOGRAFIA:

- Bogunia-Borowska M. (red.): *Fundamenty dobrego społeczeństwa. Wartości*. Kraków: Znak, 2015. ISBN 978-83-240-4067-4.
- Kleszcz M., Łączek M.: *Młodzież licealna wobec wartości, samotności i pasji*. Kraków: Wyd. Impuls, 2013. ISBN 978-83-7850-278-4.
- Łączek T.: *Społeczne i edukacyjne uwarunkowania sukcesu życiowego młodzieży*. Kielce: Wyd. UJK, 2014. ISBN 978-83-7133-589-1.
- Pavlina S.: *Rozwój osobisty człowieka rozumnego. Świadome podążanie ścieżką osobistego rozwoju*. Warszawa: MT Biznes, 2010. ISBN 978-83-61732-77-8.
- Sokołowska K., Sylburski M.: *Przekonania. Stereotypy. Nawyki. Ich wpływ na nasze życie*. Warszawa: Difin, 2016. ISBN 978-83-8085-203-7.
- Sowa-Behtane E.: *Młodzież ponowoczesna*. Kraków: WAM, 2015. ISBN 978-83-7614-214-2.

* * *

Dr Tomasz Łączek – pedagog, doktor nauk humanistycznych. Zatrudniony w Instytucie Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Opublikował ponad 70 artykułów naukowych. Zainteresowania badawcze dotyczą wychowania do wartości młodzieży, hierarchii wartości oraz sukcesu życiowego młodzieży.

Literacki kompas wartości

DR WANDA MATRAS-MASTALERZ

Literatura i kompas wskazują kierunek, pozwalają nawigować bezpiecznie i skutecznie, stają się wartością szczególnie dla tych, którzy poszukują, dążą do celu lub pragną ten cel odnaleźć.

Inspiracją do napisania niniejszego artykułu stało się otrzymanie Bonu Kultury Województwa Małopolskiego 2017/2018 na przeprowadzenie cyklu warsztatów dla dzieci i młodzieży zatytułowanych „**Książkowy kompas. Zostań odkrywcą świata wartości**”. Zajęcia odbywają się w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie i trwają do końca czerwca 2018 r. Możliwość „przepracowania” programu z wieloma grupami młodych odbiorców pozwoliła na udoskonalanie go jeszcze w trakcie trwania warsztatów. Autentyczne zainteresowanie uczniów i ich aktywny udział w zajęciach były dla autorki największą nagrodą i stały się impulsem do tworzenia kolejnych projektów.

Literatura nośnikiem wartości

Literatura stwarza przestrzeń do dialogu z samym sobą i z drugim człowiekiem, dostarcza wzorów do naśladowania, kształtuje postawy, pokazuje strategie postępowania, uczy rozpoznawania i nazywania emocji, kieruje każdego czytelnika w stronę nieustannego rozwoju. Książki sprzyjają refleksji nad tym, co jest w życiu ważne, jakie cechy warto w sobie rozwijać i pielęgnować. Wartościowe teksty dostarczają także wzorców literackich, pozwalają kształtować postawę szacunku wobec siebie i innych oraz rozumieć znaczenie wartości autotelicznych w życiu człowieka.

Irena Koźmińska we wstępie do książki: *Gorzka czekolada i inne opowiadania o ważnych sprawach* napisała: „Dla różnych ludzi różne sprawy są ważne (...). O rzeczach ważnych mówimy w a r t o ś c i. Mogą być wartości materialne i niematerialne, a wśród niematerialnych są takie, które bezpośrednio wpływają na nasze relacje z ludźmi. Mają one to do siebie, że w przeciwieństwie do wartości materialnych – im więcej ich dajemy, tym więcej ich do nas wraca (...). Warto pamiętać, że każdego z nas określa nie to co posiada, jak wygląda i jaką ma pozycję, ale przede wszystkim, jakim jest człowiekiem, jaki ma system wartości”¹.

Autorami zawartych w przywołanym zbiorze piętnastu opowiadań są laureaci Konkursu Literackiego im. Astrid Lindgren, organizowanego przez Fundację ABCXXI Cała Polska czyta dzieciom. Teksty adresowane są do młodzieży w wieku 11–15 lat, tj. czytelników, którzy świat i siebie oceniają zazwyczaj bardzo surowo, ale szczerze. Omówione w *Gorskiej czekoladzie* wartości, zobrazowane ciekawymi opowiadaniem i ilustracjami, stanowią gotowy materiał do przeprowadzenia zajęć.

A oto jakie wartości wybrali autorzy, kierując swoje teksty do nastoletnich odbiorców:

„1. **SZACUNEK** – jest podstawą wszystkich innych wartości, należy się on każdemu człowiekowi, gdyż wynika z godności ludzkiej.

Przeczytaj: Barbara Kosmowska: *Szacun i gorzka czekolada*.

2. **ŻYCZLIWOŚĆ** – wyraża się dobrą wolą i gotowością do pomocy innym. Wynika z sympatii i zaufania do ludzi, z przekonania, że są dobrzy, a ich potrzeby ważne.

Przeczytaj: Paweł Beręsewicz, *System*.

3. **UCZCIWOŚĆ** – to mówienie prawdy i jej poszanowanie, przyznawanie się do błędu lub winy, nieprzypisywanie sobie cudzej własności, to również rzetelność w wykonywaniu swoich obowiązków.

Przeczytaj: Katarzyna Ryrych, *Niebieska kredka*.

4. **ODPOWIEDZIALNOŚĆ** – to wypełnianie swoich obowiązków, dotrzymywanie słowa, gotowość do ponoszenia konsekwencji własnych wyborów i zachowań.

Przeczytaj: Wojciech Cesarz, *Dolina jeleni*.

5. **ODWAGA** – rozumiana jako odwaga cywilna – to wewnętrzna siła, która

pozwala nam wypowiadać swoje zdanie i bronić własnych racji, przyznać się do błędu lub winy, wstawić się za słabszymi. Przeczytaj: Katarzyna Terechowicz, *Kacper*.

6. **SAMODYSCYPLINA** – czyli dyscyplina wewnętrzna, to samokontrola, umiejętność uporządkowania swoich myśli i powściągnięcia impulsów, umiar, a także praca nad sobą i rozwijanie własnego potencjału.

Przeczytaj: Katarzyna Ryrych, *Szczęśliwego Nowego Roku*.

7. **POKOJOWOŚĆ** – to rozwiązywanie problemów i konfliktów bez przemocy fizycznej, słownej czy emocjonalnej.

Przeczytaj: Paweł Beręsewicz, *Nędzny tchórz*.

8. **SPRAWIEDLIWOŚĆ** – to trudniejsza forma uczciwości. Polega na równoprawnym traktowaniu ludzi – bez względu na ich wygląd, majątek, pochodzenie czy pozycję społeczną.

Przeczytaj: Barbara Kosmowska, *Koszulka z numerem sześć*.

9. **WOLNOŚĆ** – jest prawem decydowania zgodnie z własną wolą. Właściwie rozumiana – ma jednak swoje ograniczenia. Nie można realizować własnej wolności kosztem innych – nie wolno nam ich krzywdzić ani łamać ich prawa do wolności

Przeczytaj: Katarzyna Terechowicz, *Burza*.

10. **PRYZWOITOŚĆ** – człowiek przyzwoity szanuje innych, jest uczciwy i odpowiedzialny. Umie być solidarny i sprawiedliwy. Odważnie broni swojego zdania, innych ludzi, ważnych idei i spraw. Można na nim polegać.

Przeczytaj: Katarzyna Ryrych, *Rajski ptak*.

11. **OPTYMIZM** – jest to pozytywne nastawienie do świata i do siebie, po-

stawa afirmacji wobec życia i warunków szczęścia. To stan umysłu, który wspiera nasze zdrowie i ułatwia relacje z innymi. Optymiści nawet w trudnych sytuacjach dostrzegają szanse i nie rozpamiętują porażek, lecz traktują je jako okazję do wprowadzenia zmian i nauczania się czegoś nowego. Optyzmu można się nauczyć!

Przeczytaj: Paweł Beręsewicz, *Pech*.

12. PRZYJAŹŃ – to silny związek między ludźmi, oparty na wzajemnej sympatii i szacunku, lojalności, zaufaniu, życzliwości, solidarności, zrozumieniu, wspólnych zainteresowaniach i podobnym systemie wartości.

Przeczytaj: Wojciech Cezar, *Sztuka programowania*.

13. SOLIDARNOŚĆ – jest poczuciem współodpowiedzialności w obliczu potrzeby, doznawanej krzywdy, niebezpieczeństwa lub nieszczęścia. Wyraża się wsparciem, pomocą, poświęceniem, dzieleniem się obowiązkami i obciążeniami.

Przeczytaj: Katarzyna Ryrych, *Złomek*.

14. PIĘKNO – to coś, co nas zachwyca i czyni lepszymi. Powinniśmy je tworzyć i chronić. Piękno może być dziełem przyrody lub człowieka. Jest także piękno, którego doświadczamy w kontaktach z ludźmi: to piękno wewnętrzne danego człowieka, które wyraża się jego dobrocią, przyzwoitością, odwagą cywilną, gotowością służenia innym.

Przeczytaj: Barbara Kosmowska, *Fan – fatalne zauroczenie*.

15. MĄDROŚĆ – to celowe przyczynianie się do dobra przez właściwe wybory. Chodzi tu o dobro ogólne, wspólne, a nie tylko własne. Aby postępować mądrze, nie wystarczą same intencje. Potrzebne są też wiedza, doświadczenie, a także refleksja, które pozwalają patrzeć dalej, szerzej i głębiej, rozważyć możliwe scenariusze wydarzeń i przewidzieć konsekwencje wyborów.

Przeczytaj: Andrzej Maleszka, *Genialny pomysł*².

Już sam tytuł prezentowanego zbioru opowiadań skłania do refleksji, jedna z nastoletnich bohaterek dochodzi do wniosku, że „w życiu z prawdą jest jak z czekoladą, czasami gorzka zdrowsza...”³.

Moje wartości w życiu, fot. W. Matras-Mastalerz

Wartości w bajkach filozoficznych

Bajki filozoficzne zaczerpnięte z mitologii, historii antycznej, mądrości Wschodu, teksty chrześcijańskie, chałdzyckie, chińskie, hinduskie, opowieści różnych kultur i narodów stanowią ponadczasowy kapitał ludzkości. Historie te są zazwyczaj znacznie starsze niż nauki, które je interpretują i opisują pod względem literaturoznawczym, psychologicznym, pedagogicznym czy socjologicznym. Pokazują współistnienie dobra i zła, akcentują konieczność pielęgnowania zasad etycznych, demonstrują, jak osiągnąć porozumienie z samym sobą i innymi ludźmi oraz harmonię z otaczającą przyrodą. Zadają też pytania, na które nie zawsze można znaleźć jednoznaczne odpowiedzi. Zawierają wskazówki – drogowskazy, które pomagają w dokonywaniu wyborów, w rozumieniu siebie i innych, odkrywaniu, kim jesteśmy i kim możemy się stać.

Subtelna mądrość bajek filozoficznych nie narzuca jednej „właściwej” drogi, pokazuje raczej różne możliwości przy podejmowaniu decyzji. Ich morał nie jest ustalony raz na zawsze, lecz zależny od refleksji czytelnika. Z tej przyczyny teksty te stanowią doskonałe narzędzie do rozmowy podczas zajęć lekcyjnych, warsztatów terapeutycznych, wymiany poglądów w dyskusjach o etyce i wartościach człowieka. Dostosowując rozważania o naturze świata i sensie życia do poziomu i możliwości percepcyjnych młodych czytelników,

możemy z powodzeniem posłużyć się tymi utworami w realizacji szkolnych programów nauczania.

Bajki filozoficzne nie są zamknięte wyrażnym pouczeniem, przeciwnie, mają formę „otwartą” skłaniającą do własnych, pogłębionych przemyśleń. Zatem duże znaczenie w odbiorze bajek filozoficznych ma kontekst utworów oraz dopełnienie ich treści i przesłania w procesie recepcji. W tekstach tych występują najczęściej ludzie, przy czym charakterystyczna wydaje się postać mędrca, szanowanego starca, myśliciela, którego postępowanie i wypowiedzi zachęcają do refleksji. Człowiek ten czerpie swoją mądrość z doświadczeń własnego życia, ale i poprzednich pokoleń, i chce ją przekazać kolejnym generacjom. Umieszcza to bajki filozoficzne wśród utworów wyrażnie odnoszących się do aksjologii, poszukiwania wartości moralnych, estetycznych i poznawczych.

Doskonałym przykładem może być bajka filozoficzna *Trzy sita*, której autorstwo przypisuje się Sokratesowi (V–IV w. p.n.e.). Jej fabuła, pomimo upływu lat, wydaje się wciąż bardzo aktualna: do filozofa Sokratesa przychodzi człowiek, który chce się z nim podzielić sensacyjną wiadomością. Sokrates nie jest jednak jej ciekaw i chce raczej wiedzieć, czy gość przesłał zasłyszane informacje przez „trzy sita: sito prawdy, sito pożyteczności i sito dobra”. Dlatego filozof stawia pytania: „Czy sprawdziłeś, że to, co masz mi do powiedzenia, jest do-

Fot. M. Grewenda

skonałe zgodne z prawdą? „Czy to, co pragniesz mi wyjawiać, jest pożyteczne?” i wreszcie „Czy to, co tak bardzo chcesz mi powiedzieć, jest przynajmniej jakąś dobrą wiadomością?”⁴. Niestety, wiadomości, które chciał przekazać gość Sokratesa, nie były ani prawdziwe, ani dobre, ani nawet pożyteczne, dlatego też filozof nie chciał ich wysłuchać i swojemu rozmówcy poradził, aby i on o nich zapomniał...

Dorastający młodzi ludzie, pomimo wielu możliwości wynikających z korzystania z nowoczesnych technologii, często zostają sami ze swoimi emocjami, uczuciami i dylematami. Człowiekiem wartościowym się stajemy i trzeba nauczyć się nim być. Bo nikt nie rodzi się z gotowym ukształtowanym charakterem. Warto nad nim pracować, tworząc własny system wartości. My dorośli, możemy im w tym pomóc, rozmawiając, wskazując literacki kompas wartości i zachęcając do czytania. Bo przecież **jedna książka może zmienić Świat, wybierz swoją!**⁵

Słowa kluczowe: literatura, kompas, świat wartości.

PRZYPISY:

¹ I. Koźmińska, *Wstęp*, [w:] P. Beręsewicz, W. Cesarz, B. Kosmowska, A. Maleszka, K. Ryrych, K. Terechowicz *Gorzka czekolada i inne opowiadania o ważnych sprawach*, Warszawa 2016, s. 9.

² Opisy poszczególnych wartości pochodzą z książki: P. Beręsewicz, W. Cesarz, B. Kosmowska, A. Maleszka, K. Ryrych, K. Terechowicz *Gorzka czekolada i inne*

opowiadania o ważnych sprawach, dz. cyt., s. 12–284.

³ B. Kosmowska, *Szacun i gorzka czekolada* [w:] P. Beręsewicz, W. Cesarz, B. Kosmowska, A. Maleszka, K. Ryrych, K. Terechowicz *Gorzka czekolada i inne opowiadania o ważnych sprawach* *Gorzka czekolada*, dz. cyt., s. 27.

⁴ M. Piquemal, *Bajki filozoficzne*, Warszawa 2004, s. 5.

⁵ Hasło przyświecające pierwszemu wydaniu dodatku „Biblioterapia w Szkole” pod red. W. Matras-Mastalerz i G. Surniak, „Biblioteka w Szkole” 2016, nr 10.

BIBLIOGRAFIA:

„Biblioteka w Szkole” 2016, nr 10. ISSN 0867-5600.

Beręsewicz P., Cesarz W., Kosmowska B., Maleszka A., Ryrych K., Terechowicz K., *Gorzka czekolada i inne opowiadania o ważnych sprawach*. Warszawa: Prószyński i S-ka, 2016. ISBN 978-83-8097-004-5.

Piquemal M.: *Bajki filozoficzne*. Warszawa: Muchomor, 2004. ISBN 978-83-89774-36-1.

* * *

Dr Wanda Matras-Mastalerz – adiunkt w Instytucie Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, doktor nauk humanistycznych w dziedzinie literaturoznawstwa, Prezes Zarządu Polskiego Towarzystwa Biblioterapeutycznego we Wrocławiu, kierownik Zespołu ds. Badań nad Książką w ramach Ośrodka Badań nad Mediami UP w Krakowie, kierownik kursów z zakresu biblioterapii i bajkoterapii. Autorka kilkunastu publikacji naukowych i popularnonaukowych z zakresu terapeutycznej funkcji książki, biblioterapii, pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych, technik pracy umysłowej oraz edukacji medialnej i czytelniczej.

Wychowanie do wartości w bibliotekach pedagogicznych

— KLAUDIA KIERC —

Wychowanie do wartości kształtuje motyw i postawy jednostki, wpływa na ocenę innych ludzi, wydarzeń, osobistych predyspozycji i zachowań. Do grona instytucji aktywnie włączających się w wychowanie młodych osób zaliczyć możemy również biblioteki pedagogiczne, których zadaniem jest wspomaganie szkół i innych placówek oświatowych w procesach edukacyjnych, wychowawczych i oświatowych.

Wartości a wychowanie

W każdym prawidłowo funkcjonującym społeczeństwie istnieją pewne zasady i przekonania, które stanowią fundament norm etycznych przyjętych w danej wspólnocie. Mowa jest tutaj o wartościach, których wpływ na postawę człowieka objawia się w jego zachowaniu (wartości moralne) oraz osobowości (wartości osobowe)¹. Proces wychowania, określany jako „system czynności wychowawców i wychowanków, który umożliwia wychowankom zmienianie się w pożądanym kierunku”², nie jest możliwy bez jednoznacznych „drogowskazów”, którymi wychowawca i wychowanek powinni się kierować. Za takie drogowskazy możemy uznawać wartości. Służą one przede wszystkim integracji społeczeństwa, inspirują ludzi do określonych działań i aktywności oraz umacniają i wspomagają systemy społeczne³. Wartości są obiektem pożądania, celem ludzkich dążeń, a także wyznaczają sposoby postępowania człowieka⁴.

Wychowanie do wartości kształtuje motyw i postawy jednostki, wpływa na ocenę innych ludzi, wydarzeń, osobistych predyspozycji i zachowań⁵. **Zadaniem nauczyciela i wychowawcy jest kształtowanie trzech typów wartości:**

1. Sprzężonych z kształtowaniem świata,
2. Wynikających z przeżywania świata, powiązanych z prawdą i pięknem,
3. Powiązanych z akceptacją siebie i innych⁶.

Najważniejszą rolę opiekuna w procesie wychowania ku wartościom jest stworzenie sytuacji wychowawczej, aby podopieczni mogli rozpoznać i zaakceptować wartości⁷.

Wychowanie do wartości nie tylko w szkole

W dzisiejszych czasach wychowanie dziecka nie należy tylko i wyłącznie do rodziców. Od najmłodszych lat poddawane jest ono socjalizacji poprzez kontakt z rówieśnikami w żłobkach, przedszkolach czy szkołach. Do grona instytucji aktywnie włączających się w wychowanie młodych osób zaliczyć możemy również biblioteki pedagogiczne, których zadaniem jest wspomaganie szkół i innych placówek oświatowych w procesach edukacyjnych, wychowawczych i oświatowych. Przez swoją działalność zachęcają do samodoskonalenia, samorozwoju i zdobywania wiedzy⁸.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej⁹ biblioteki pedagogiczne powinny promować edukację czytelnicką i medialną. Jedną z bibliotek, które doskonale wypełniają swoją misję, jest Warmińsko-Mazurska Biblioteka Pedagogiczna w Olsztynie. Kadra nauczycielska realizuje tam zajęcia pt. „Porozmawiajmy na temat Biblii” oraz „Wskrzeszając Norwida”. Warsztaty te kształtują właściwe postawy czytelnicze, uczą szacunku wobec rodzimej kultury oraz literatury, a także wspierają edukację patriotyczną. Na wyróżnienie zasługuje również projekt Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Pile. Pracownicy wyszli z inicjatywą stworzenia cyklu wydarzeń i warsztatów promujących czytelnictwo. Były to m.in. zajęcia czytelnicze, wystawy czy konkursy. Dzieci miały okazję dowiedzieć się, czym jest altruizm, samodyscyplina, umiejętność pracy w grupie czy zdolność posługiwania się nowoczesnymi technologiami¹⁰.

Wychowanie do wartości może być również wspierane poprzez biblio- i baj-

Fot. M. Stachurska

koterapię lub ich elementy. Ta forma pracy ma korzystny wpływ na obszar emocjonalny, intelektualny, społeczny oraz zachowanie uczniów. Biblioteki pedagogiczne dostrzegły potencjał tej metody i wykorzystują ją w wielu aspektach swojej działalności edukacyjnej. Jedną z nich jest Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Rzeszowie. Od 2010 r. realizowany jest w niej innowacyjny projekt biblioterapeutyczny „Dzieciaki z naszej paki”. Ideą projektu jest wzmocnienie poczucia własnej wartości u dzieci, ograniczenie złych emocji, ukazanie roli przyjaźni, akceptacji i otwartości na problemy innych osób¹¹.

Specjalną ofertą biblioterapeutyczną może pochwalić się również Biblioteka Pedagogiczna w Skawinie. W zakres oferty wchodzi nie tylko specjalne warsztaty dla najmłodszych, ale również bogaty zbiór literatury z zakresu biblioterapii. Biblioteka publikuje pod swoim patronatem zbiory bajek terapeutycznych stworzonych przez biblioterapeutów-nauczycieli-praktyków: *Bajkowa niania. Bajki pomagajki dla najmłodszych* czy *Magiczne bajki na dziecięce smutki. Bajki pomagajki dla nieco starszych dzieci*. Każda publikacja zawiera 13 tekstów poruszających różnorodne problemy, m.in. uzależnienie od telewizji, używanie wulgaryzmów, lęk przed wizytą u lekarza czy pojawienie się rodzeństwa. Bajki te uczą higieny osobistej, pomagają przeżyć smutek oraz zwracają uwagę na znaczenie odwagi w życiu człowieka. Podpowiadają, jak roz-

wiązać problemy związane z uzależnieniem od Internetu, mniejszym poczuciem własnej wartości, trudnościami w nauce czy lękiem wysokości¹².

Wychowanie do wartości może być również wspierane poprzez biblio- i bajkoterapię lub ich elementy.

Każdy młody Polak powinien dążyć do szacunku kraju, w którym się urodził i wychował, dlatego ważne jest, aby promować patriotyzm na każdym etapie edukacji. Biblioteki pedagogiczne starają się wspomagać szkoły w tym trudnym i żmudnym zadaniu. Zajęcia z zakresu edukacji patriotycznej znajdują się w ofertach wielu bibliotek, m.in. Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Nowym Sączu. Organizuje ona różnorodne przedsięwzięcia skierowane nie tylko do uczniów, ale także do nauczycieli czy społeczności lokalnej. Warsztaty zwracają uwagę na wartości, jakimi są: ojczyzna, wspólnota, poszanowanie tradycji, wolność, szacunek, prawo do życia czy godność człowieka¹³. Ciekawą formę prowadzonych zajęć oferuje Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie. Pracownicy organizują m.in. warsztaty „Moja Ojczyzna interaktywnie”, w których wykorzystują aplikację Story Jumper¹⁴.

W wielu bibliotekach pedagogicznych realizowane są serie zajęć dla dzieci, które mają na celu podkreślenie istoty podsta-

wowych wartości, takich jak: szacunek, uczciwość, odwaga, samodyscyplina, sprawiedliwość, miłość, przyjaźń czy szczęście. Takie warsztaty oferuje m.in. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Bielsku-Białej, w której prowadzone są zajęcia dla przedszkolaków z cyklu „Z Franklinem w świat wartości”¹⁵.

Dzięki odpowiednio dobranej literaturze oraz atrakcyjnym warsztatom nauczyciele-bibliotekarze pracujący w bibliotekach pedagogicznych są w stanie przekazać różnorodne pozytywne wzorce postępowania, wzbogacając świat wartości młodych ludzi.

Wychowanie do wartości w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Krakowie

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. H. Kołłątaja w Krakowie, wpisując się w kierunki realizacji polityki oświatowej w roku szkolnym 2017/2018, wspiera wychowawczą rolę szkoły. Z jej oferty korzystają nie tylko uczniowie, ale także studenci, nauczyciele czy bibliotekarze. Najważniejszym celem jej edukacyjnej działalności jest zaszczepienie w młodym pokoleniu umiłowania do czytania. Poprzez różnorodne zajęcia z zakresu edukacji czytelniczej czy historii książki nauczyciele wprowadzają podopiecznych w świat wartości, jakie reprezentuje biblioteka, jej zbiory, szacunek dla dóbr kultury polskiej i wspólnego mienia. Wskazują, jak ważna jest otwartość na świat i innych ludzi, twórczość i pasja.

Do zaszczepienia podstawowych wartości doskonale sprawdzają się zajęcia z wykorzystaniem teatryku Kamishibai. Na podstawie bajek *Brzydkie kaczątko*, *Franklin i książka z biblioteki*, *Franklin zazdrosny o przyjaciela* i *Szukając Marudka*, dzieci uczą się tolerancji, akceptacji siebie i innych, odpowiedzialności, zaufania, prawdomówności, integracji czy współpracy. Dowiadują się, jak odróżnić wady od zalet oraz jak ważna jest szczerłość, opiekuńczość czy empatia.

W Bibliotece prowadzone są również zajęcia z zakresu edukacji patriotycznej, na których dzieci poznają symbole narodowe, uczą się szacunku do ojczyzny i wrażliwości na dobro Państwa, w którym żyją. Alternatywą dla tradycyjnych warsztatów są gry terenowe, które cieszą się ogromną popularnością. W czasie wycieczek po krakowskich zakątkach uczniowie mogą się przekonać, jak

żyli ludzie i walczyli żołnierze podczas I wojny światowej. Nauka patriotyzmu poprzez zabawę to doskonała okazja, aby poznać takie wartości, jak: honor, ojczyzna, poświęcenie, pomoc innym czy współpraca.

Edukacja historyczna propagowana jest również poprzez warsztaty „Znani krakowianie: Jan Matejko” i „Znani krakowianie: św. Jadwiga, królowa”. Celem zajęć jest przedstawienie sylwetek znanych krakowian w bardzo przystępny sposób, tak aby dzieci mogły poznać dzieje i kulturę miasta. O Krakowie mogą dowiedzieć się również z zajęć „Kraków wielokulturowy” i „Mieszanka krakowska”. Dbanie o wielokulturowe dziedzictwo Krakowa to najważniejsza idea tych warsztatów.

Wychowanie do wartości to proces niezwykle trudny, długotrwały i żmudny, ale niezbędny.

W obecnych czasach, gdy codziennie korzystamy z szerokich zasobów Internetu, warto pokazać dzieciom, jak ważne jest bezpieczeństwo w świecie wirtualnym. Na zajęciach „Dzieci w sieci” oraz „Bądź bezpieczny w Internecie” uczniowie mogą przekonać się, jak ważne jest poszanowanie prywatności swojej i innych osób, uczciwość, odwaga, szacunek wobec siebie i innych, godność czy kultura osobista.

Żyjąc w XXI w., bardzo często spotykamy się z osobliwymi ludźmi czy niecodziennymi wydarzeniami. Istotne jest, aby nie wzbudzały w nas negatywnych uczuć, a były przyczyną refleksji nad naszym życiem i zachowaniem. Podczas zajęć „Na abisyńskiej wyżynie... Etiopia oczami bibliotekarza”, gdzie prowadzący opowiada o swojej podróży do Afryki, uczniowie poznają nową, odmienną kulturę, ludzi o innym kolorze skóry, ich zwyczaje i zachowania. Uczą się, jak ważna jest tolerancja i szacunek dla wszystkich, niezależnie od odcienia skóry i miejsca zamieszkania, a także uzmysławiają sobie, że żyją na świecie ludzi, dla których energia elektryczna to luksus.

Zdrowe odżywianie, odpowiedzialność za własne zdrowie, dbanie o sprawność i prawidłowe funkcjonowanie naszego organizmu to wartości, które dzieci poznają na zajęciach z zakresu edukacji zdrowotnej „Zdrowe odżywianie”. Dzięki nauce poprzez zaba-

wę uczniowie zapoznają się z zasadami racjonalnego odżywiania się i aktualną piramidą zdrowego żywienia. Uczą się rozpoznawać i rozróżniać substancje wzbogacające dodawane do żywności oraz tego, jaki wpływ mają one na organizm ludzki.

Wychowanie do wartości to proces niezwykle trudny, długotrwały i żmudny, ale niezbędny. Nie ogranicza się tylko do okresu dzieciństwa czy młodości, ale trwa przez całe życie. Aby młody człowiek kierował się właściwymi wartościami, warto pokazać mu je jak najwcześniej. Wychowanie ku wartościom odbywa się nie tylko w przedszkolach i szkołach, ale również w innych placówkach oświatowych, takich jak biblioteki pedagogiczne. Oferując szereg działań, wspomagają one procesy edukacyjne i wychowawcze.

Słowa kluczowe: wychowanie do wartości, biblioteki pedagogiczne.

PRZYPISY:

- ¹ E. Kobyłecka, *Nauczyciel wobec współczesnych zadań edukacyjnych*, Kraków 2004, s. 32.
- ² B. Wołoskiuk, *Wychowanie do wartości w edukacji wczesnoszkolnej*, Lublin 2010, s. 84.
- ³ Tamże, s. 38.
- ⁴ B. A. Zięba, *Wychowanie do wartości jako jedno z działań w obszarze profilaktyki społecznej*, <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Lukac1/subor/Zieba.pdf> (dostęp: 05.04.2018).
- ⁵ L. Zarzecki, *Teoretyczne podstawy wychowania. Teoria i praktyka w zarysie*, Jelenia Góra 2012, s. 61.
- ⁶ E. Kobyłecka, dz. cyt., s. 25.
- ⁷ L. Zarzecki, dz. cyt., s. 67.
- ⁸ K. Hechsman, *Biblioteki pedagogiczne w 2012 r.*, „Poradnik Bibliotekarza” 2012, nr 4, s. 9–10.
- ⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 roku w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych.
- ¹⁰ M. Olejnik, *Skuteczne metody zachęcania uczniów do czytania – projekt edukacyjny Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Pile*, „Poradnik Bibliotekarza” 2017, nr 2, s. 36–38.
- ¹¹ E. Kutyla-Stręciwilk, *Działalność biblioterapeutyczna bibliotek pedagogicznych jako wsparcie placówek oświatowych w realizacji ich zadań – na przykładzie doświadczeń Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Rzeszowie*, „Biblioterapeuta” 2014, nr 3(68), s. 38–40.
- ¹² L. Ippoldt, *Działalność biblioterapeutyczna Biblioteki Pedagogicznej w Skawinie*, „Biblioterapeuta” 2014, nr 3(68), s. 35–38.

- ¹³ B. Kozik, D. Lenar, *Przykłady działań PBW w Nowym Sączu w zakresie edukacji patriotycznej i historycznej*, „Hejnał Oświatowy” 2017, nr 5(163), s. 9–11.
- ¹⁴ <http://biblioteka.womczest.edu.pl/new/klasy-4-6/> (dostęp: 15.03.2018).
- ¹⁵ http://www.pbw.bielsko.pl/?str=oferta_educacyjna (dostęp: 15.03.2018).

BIBLIOGRAFIA:

- Hechsman K.: *Biblioteki pedagogiczne w 2012 r.* „Poradnik Bibliotekarza” 2012, nr 4, s. 9–10. ISSN 0032-4752.
- <http://biblioteka.womczest.edu.pl/new/klasy-4-6/> (dostęp: 15.03.2018).
- http://www.pbw.bielsko.pl/?str=oferta_educacyjna (dostęp: 15.03.2018).
- Ippoldt L.: *Działalność biblioterapeutyczna Biblioteki Pedagogicznej w Skawinie*. „Biblioterapeuta” 2014, nr 3(68), s. 35–38. ISSN 1641-6643.
- Kobylecka E.: *Nauczyciel wobec współczesnych zadań edukacyjnych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2004. ISBN 83-7308-434-7.
- Kozik B., Lenar D.: *Przykłady działań PBW w Nowym Sączu w zakresie edukacji patriotycznej i historycznej*. „Hejnał Oświatowy” 2017, nr 5(163). ISSN 1233-76.
- Kutyła-Stręciwilk E.: *Działalność biblioterapeutyczna bibliotek pedagogicznych jako wsparcie placówek oświatowych w realizacji ich zadań – na przykładzie doświadczeń Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Rzeszowie*. „Biblioterapeuta” 2014, nr 3(68), s. 38–40. ISSN 1641-6643.
- Oleńnik M.: *Skuteczne metody zachęcania uczniów do czytania – projekt edukacyjny Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Pile*. „Poradnik Bibliotekarza” 2017, nr 2, s. 36–38. ISSN 0032-4752.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 roku w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych. <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20130000369> (dostęp: 15.03.2018).
- Wołoskiuk B.: *Wychowanie do wartości w edukacji wczesnoszkolnej*. Lublin: KUL, 2010. ISBN 978-83-7702-134-7.
- Zarzecki L.: *Teoretyczne podstawy wychowania. Teoria i praktyka w zarysie*. Jelenia Góra: Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa w Jeleniej Górze, 2012. ISBN 978-83-61955-14-6.
- Zięba B. A.: *Wychowanie do wartości jako jedno z działań w obszarze profilaktyki społecznej*. <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Lukac1/subor/Zieba.pdf> (dostęp: 15.03.2018).

* * *

Klaudia Kierc – pracownik Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie.

Dziedzictwo jako wartość... od Ibrahima do kajzerki

MARTA GALOS
MARTA TRUSZCZYŃSKA

Historie przekazywane z pokolenia na pokolenie dają obraz życia naszych przodków. Trudno wyobrazić sobie spacer po Krakowie bez zrobienia kroku w tył i zastanowienia się, dlaczego pewne miejsca są nazwane tak, a nie inaczej, komu zawdzięczamy istnienie tego, co „wpisane” zostało na stałe w miejską przestrzeń. Ten dorobek artystyczny i duchowy towarzyszący nam na co dzień – to dziedzictwo kulturowe, czyli ogół wartości materialnych i niematerialnych odziedziczonych po poprzednich pokoleniach.

Ważne jest, aby świadectwo życia, działalności, pracy i twórczości poprzednich pokoleń stanowiło nie tylko spuściznę, ale było bazą do tworzenia naszej przyszłości, źródłem inspiracji, interpretacji, czymś co uznajemy za naszą „własność”, czymś „żywym”.

Nie od razu Kraków zbudowano...

Czy żydowski kupiec Ibrahim ibn Jakub, opisując w X w. Kraków jako ważny ośrodek handlowy i bogaty gród, przeczuwał, że będzie to miasto o ogromnym znaczeniu? Czy książę krakowski Bolesław Wstydliwy, nadając – w oparciu o prawo magdeburskie – akt lokacyjny Krakowowi, przeczuwał, że 721 lat później Kraków będzie pierwszym europejskim miastem wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO? Czy dzisiaj młodzi krakowianie mają poczucie przynależności do wielowiekowej historii i tradycji? Czy mają świadomość wartości miejsca, w którym żyją?

Dziedzictwo kulturowe w wymiarze materialnym i duchowym

Dziedzictwo kulturowe przepełnia nasze codzienne życie, choć nie zawsze jesteśmy tego świadomi, a zwłaszcza młodzi ludzie ze smartfonem w ręce, których – co w pewien sposób naturalne – interesuje głównie przyszłość. Rolą pedagogów jest więc budowanie w młodym pokoleniu silnej więzi z tym, co było, z towarzyszącą nam na każdym kroku historią, kulturą i tradycją jako odziedziczoną **wartością**. Z klasycznej definicji wartości wynika, że jest to „na-

zwa dla wszystkiego co cenne, godne pożądania, co stanowi przedmiot obojętności, kryterium zachowań, treść kanonów piękna, słuszności”¹.

Pojęcie wartości ma więc, z natury swojej, charakter interdyscyplinarny. Z interesującej nas perspektywy – pedagogicznej i psychologicznej – „nie ma co prawda, zgodności wśród przedstawicieli tych dziedzin wiedzy co do jednoznacznego rozumienia terminu *wartość*, ale wszyscy oni są zgodni co do jednego: proces wychowania nie może istnieć bez wartości. To właśnie pedagog ma obowiązek wprowadzać wychowanków w świat wartości i wytworów duchowych. Uczeń powinien zostać wyposażony w uwewnętrzniony system wartości, który stanie się dla niego drogowskazem, wyznaczającym właściwe funkcjonowanie w świecie”².

Rolą pedagogów jest budowanie w młodym pokoleniu silnej więzi z tym, co było, z towarzyszącą nam na każdym kroku historią, kulturą i tradycją jako odziedziczoną wartością.

W dzisiejszych czasach szczególnego znaczenia nabiera kształtowanie postawy szacunku, tolerancji i odpowiedzialności. Można to osiągnąć, opierając współczesną edukację na filarach wychowania ku **wartościom**, z których jednym jest **dziedzictwo kulturowe**. Będąc spadkobiercami ogromnej, tysiącletniej skarbnicy dziejów – wspólnego dobra, musimy je pielęgnować i chronić. To

jednak za mało! Powinnością staje się kontynuowanie i przekazywanie „dalej” zastanych wartości, nadawanie im nowego wymiaru – dostosowanego do dzisiejszych czasów i odbiorców. Zapewnia się tym samym ich trwanie, ich nieustanne „odczytywanie”. Wdrażając młodych ludzi do kultywowania dziedzictwa kulturowego przodków – poprzez przekazywanie wiedzy o swojej „małej ojczyźnie” – kształtujemy u nich poczucie dumy i tożsamości z miejscem zamieszkania.

Żyjemy w czasach, w których wielokulturowość stała się faktem. W związku z tym ważne jest uświadamianie wpływu innych kultur na dorobek i historię miejsc, w których mieszkamy. Dziedzictwo kulturowe może zatem mieć pozytywny wpływ na prowadzenie dialogu i współpracy z reprezentantami innych kultur, a więc nabywanie kompetencji międzykulturowych. Obecność cudzoziemców znacząco wpisała się w karty naszej historii. Dziś jest podobnie – liczba osób osiedlających się w Polsce stale rośnie. W wielu polskich szkołach podjęły naukę dzieci obco-krajowców. Według danych statystycznych w 2017 r. w krakowskich szkołach uczyło się ponad 2 tysiące uczniów-imigrantów. Taka sytuacja powoduje, że społeczność szkolna przestaje być monolitem kulturowym. Konieczna staje się więc nie tylko wspólna edukacja, ale przede wszystkim pozytywne relacje, poznawanie własnej historii, wykorzystywanie potencjału kulturowego

w aspekcie wielowymiarowym. Istotne musi być ponadto dążenie do wzajemnego akceptowania wartości, gotowości uczestnictwa w kulturze, aktywności w różnych dziedzinach życia i szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego.

Niezbędne jest więc wdrażanie młodego pokolenia do kultywowania spuścizny przodków, z jednoczesnym otwarciem na zjawiska zachodzące pomiędzy ludźmi na styku kultur, określane mianem akulturacji. Nabywając wiedzę o własnym regionie – jak i poza nim – uczymy współpracy z reprezentantami innych kultur, ubogacamy się wzajemnie. Poprzez takie działania młodzi ludzie będą potrafili okazywać otwartość, szacunek i tolerancję wobec innych narodów, kultur, religii, zwyczajów, tradycji, zachowań i stylu życia. A to wartości bezcenne i ponadczasowe!

Mieszanka krakowska, czyli śladami wielu kultur

Jedną z propozycji zajęć dydaktycznych, oferowanych w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Krakowie, są warsztaty „Mieszanka krakowska, czyli śladami wielu kultur”. Ich nadrzędnym celem jest zapoznanie uczniów z wielowiekowym dziedzictwem kulturowym Krakowa na wybranych przykładach. Jest to ważne, gdyż „przekaz dziedzictwa kulturowego jest pierwszym i podstawowym warunkiem trwania kultury”³. Może też pełnić rolę fundamentalną – dzięki dziedzictwu przetrwaliśmy przecież jako naród! Wystarczy uświadomić

sobie, że w czasach zaborów – najtragiczniejszych dla Polski wydarzeń – Wawel pełnił rolę duchowej stolicy narodu.

Wdrażając młodych ludzi do kultywowania dziedzictwa kulturowego przodków, kształtujemy u nich poczucie dumy i tożsamości z miejscem zamieszkania.

Ponadto zajęcia mają na celu zaprezentowanie miejsc związanych z pobytaniem cudzoziemców w Krakowie, ich działalnością, twórczością, pracą, religią. Ludzie różnej narodowości przybywali tu i zostawiali liczne i różnorodne świadectwa swojego życia. Szczególne miejsca na mapie Krakowa to Wawel, Rynek, kościół Mariacki, Uniwersytet Jagielloński. Wszędzie tu dostrzec można pobyt, „rękę” i „ducha” cudzoziemców – włoskich artystów, kupców różnej narodowości, niemieckich, czeskich i węgierskich rzemieślników, królów obcego pochodzenia, uczonych, ludzi pióra, studentów, kaznodziejów, a nawet legendarnych grabieżców... Ich obecność trwale złączyła się i wpisała w dorobek i kształt krakowskiego, a nawet polskiego dziedzictwa narodowego.

Mijały kolejne lata..., a kultury m.in. żydowska, węgierska, niemiecka, ormiańska, włoska, litewska, tatarska, austriacka, turecka, egipska, francuska, szwajcarska, japońska, amerykańska, zaznaczały swoją obecność w „księżdzie życia” miasta. Na warsztatach wspomina się również o czymś tak powszechnym jak popularna bułka kajzerka, która swoje istnienie zawdzięcza piekarzom z...

W poszukiwaniu śladów...

Dziedzictwo kulturowe łączy i określa naszą tożsamość. Dziedzictwo kulturowe to też powód do chluby, że mieszkamy w jednym z najpiękniejszych miast w Europie. *Genius loci* obliguje nas, aby ten ogromny potencjał przodków właściwie i mądrze wykorzystać. Młodzi ludzie – uważni obserwatorzy, mogą dostrzec wielokulturowość w miejscu swojego zamieszkania, najbliższym otoczeniu, rodzinie, jeżeli zainspirujemy ich do takiego postrzegania świata. Zbliżające się wakacje to doskonała okazja do poszukiwania śladów dziedzictwa kulturowego nie tylko w grodzie Kraka, ale i w miejscach wakacyjnych eskapad.

Warsztaty „Mieszanka krakowska, czyli śladami wielu kultur”, fot. E. Krukowiecka

A towarzyszącą dewizą niech będzie sentencja widniejąca na jednej z kamienic przy ulicy Kanoniczej w Krakowie – *Nil est in homine bona mente melius*.

Słowa kluczowe: dziedzictwo kulturowe, wartość, Kraków, tożsamość, szacunek, tolerancja.

PRZYPISY:

- ¹ G. Vesey, P. Foulkes [tł. z ang. M. Iwanicki i in.], *Filozofia: słownik encyklopedyczny*, Warszawa 1997, s. 343.
- ² M. Karwatowska, *Uczeń w świecie wartości*, Lublin 2010, s. 13.
- ³ J. Nikitorowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Warszawa 2009, s. 42.

BIBLIOGRAFIA:

Bartoszewska B., Sadowska B.: *Wprowadzenie dziecka w świat dziedzictwa kulturowego: program edukacji regionalnej dla klas I–III: program autorski*. Warszawa: Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna, 2004. ISBN 83-88839-66-7.

Denek K., Kamińska A., Oleśniewicz P. (red.): *Aksjologiczno-kulturowy fundament edukacji jutra*. Sosnowiec: Humanitas Oficyna Wydawnicza, 2015. ISBN 978-83-7675-170-2.

Karwatowska M.: *Uczeń w świecie wartości*. Lublin: UMCS, 2010. ISBN 9788322731000.

Kostkiewicz J. (red.): *Aksjologia w kształceniu pedagogów*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2008. ISBN 978-83-7587-743-4.

Lewowicki T., Chojnacka-Synaszkó B.: *Aksjologiczne konteksty edukacji międzykulturowej*. Toruń: Adam Marszałek, 2015. ISBN 978-83-8019-285-0.

Nikitorowicz J.: *Edukacja regionalna i międzykulturowa*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2009. ISBN 9788360501092.

Nikitorowicz J.: *Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2018. ISBN 978-83-8095-455-7.

Nowakowska-Kempna I. (red.): *Dziedzictwo kulturowo-historyczne regionu: pedagogika międzykulturowa i etnopedagogika w refleksji metodologicznej*. Kraków: WAM, 2012. ISBN 978-83-7767-182-5.

Vesey G., Foulkes P. [tł. z ang. Iwanicki M. i in.]: *Filozofia: słownik pedagogiczny*. Warszawa: RTW, 1997. ISBN 83-86822-52-X.

* * *

Marta Galos – Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie. **Marta Truszczyńska** – Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie.

Rola nauczyciela w wychowaniu do wartości

KINGA WITEK
AGATA KITA

Dzieci XXI w. żyją i rozwijają się w okresie ogromnych wyzwań i problemów: regionalnych, narodowych, globalnych.

Dziecko i świat wartości we współczesnym świecie

Idea wychowania do wartości jest przedmiotem refleksji w trudnych czasach wojen, ataków terrorystycznych, zanieczyszczenia środowiska, niszczenia przyrody i samych siebie. Od dziecka, w momencie tworzenia się nowych wzorców zachowania, wymaga się: umiejętności informatycznych, posługiwania się nowymi technologiami, językami obcymi. Anthony Giddens, socjolog brytyjski, pisze „późna nowoczesność wprowadza chaos, niepewność życia społecznego, ryzyko”. Obecne czasy doprowadziły do zmiany w strukturze norm zachowania i wartości. Jak zauważa Krystyna Slany: „W nowym etapie rozwoju kładzie się głównie nacisk na: wartości ekonomiczne, podniesienie poziomu życia, indywidualizm, samorealizację, określanie się w kategoriach własnego ‘ja’, jakościowe relacje międzyludzkie, racjonalne podejmowanie decyzji i własne wybory życiowe”¹. Skutkuje to upowszechnieniem wartości promujących bogate życie, skupione wokół dóbr finansowych i materialnych.

Podstawowe założenia wychowania do wartości

Należy postawić pytanie: Czy dziecko rozwijające się może obejść się bez prawdy, piękna, dobra, sprawiedliwości, szczęścia? Te wartości zastajemy, przechodząc na świat, aczkolwiek różnie są interpretowane w rodzinach, w bliskim czy dalekim środowisku, społeczeństwie, wśród różnych narodów i w kręgach cywilizacyjnych, podczas wszystkich okresów rozwoju człowieka i jego otoczenia. Świat wartości to nie tylko wartości relatywne w odniesieniu do potrzeb życiowych dziecka czy przyjemnościowych, lecz są to wartości w wewnętrznej immanentnej jakości absolutne, słowem wartości moralne

i wartości estetyczne. Tworzenie środowiska wychowawczego w naszym przedszkolu, opartego na wartościach zawartych w Konwencji Praw Dziecka w art. 29 i zgodnie z podstawą programową wychowania przedszkolnego, obejmuje wiele działań:

- Poprzez warunki do pozytywnego rozwoju zmierzanie do ukształtowania postawy dziecka w kierunku szanowania samego siebie, dokonywania prawidłowych i świadomych wyborów, kierowania się zasadami szacunku, poszanowania godności każdego człowieka.
- Stała praca nad tworzeniem dla dzieci bezpiecznego środowiska, w którym uczą się wartości od i przez każdego człowieka: miłości, uczciwości, tolerancji, odpowiedzialności, jedności, pokoju i patriotyzmu.
- Nauczyciel i pozostali pracownicy swoją postawą i zaangażowaniem w pracę wychowawczą wspierają proces tworzenia hierarchii wartości dziecka we współpracy ze wszystkimi środowiskami wychowawczymi – rodziną i środowiskiem lokalnym.

Przedszkole jest oazą pierwszych wartości dziecka

To właśnie wychowawca przedszkola staje się dla dziecka drugą po rodzicach osobą, która jest wyjątkowo ważna w jego życiu. Wzorem do naśladowania, a także podstawowym źródłem wiedzy o otaczającej rzeczywistości. Zadaniem nauczyciela jest odkrywanie w naturze dziecka nieustannych tkwiących w nim możliwości i wiary w perspektywę jako obecnego i przyszłego twórcy wartości.

Nauczyciel jako autorytet

Wychowawca jest jednym ze znaczących społecznych autorytetów dziecka. Zdaniem Mirosława Szymańskiego „autorytet musi być głęboko

zakorzeniony w wartościach, kulturze, którą reprezentuje”. Autorytet promieniuje na otoczenie, przyczynia się do czynienia dobra, krzewienia mądrości, zbliżania do prawdy. Jest zakorzeniony w wartościach, które reprezentuje. Wielu naukowców wyraża pogląd, iż „wychowanie wymaga odniesienia do autorytetów”². Nauczyciel jako autorytet pokazuje własnym przykładem, jak traktować innych, dbać o nich i jak z nimi współpracować. Nosicielem autorytetu może być tylko nauczyciel odpowiedzialny, urzeczywistniający uniwersum wartości: „Wszak tylko ten, kto sam urzeczywistnia wartości, może pomóc innym w ich urzeczywistnianiu”³. Chodzi tu więc o znawstwo świata wartości i bycie nosicielem wartości.

Miłość duszy dziecka

Autorytet nauczyciela łączy się z jego powinnością i powołaniem. Jan Władysław Dawid stwierdził, że w żadnej profesji człowiek nie ma tak wielkiego znaczenia jak właśnie w pracy wychowawczej. Pokazał ideał wychowawcy, którego firmują specyficzne cechy, odróżniające go od przeciętnych wykładowców. Wyjątkowe cechy nauczyciela uczony ten określił jako „miłość duszy dziecka». Jest to miłość, bo człowiek wychodzi poza siebie, bezinteresownie czyni coś dla drugiego, jest to miłość dusz, bo przedmiotem jest jej wewnętrzna, duchowa treść człowieka, jego dobro moralne, jego oświecenie i udoskonalenie jako istoty duchowej”⁴.

Nauczyciel równoważy sferę rozwoju ze skutecznością działania, umiło-

waniem wartości, ich znajomości, czy wręcz miłości. Ten kierunek artykułuje tożsamość dziecka jego godność, duchowość czy intymność. Słowa Dawida nabierają znaczenia szczególnie wobec wychowawców, którzy jako priorytet pracy dydaktycznej stawiają wychowanie do wartości. Owe wartości łączą się z życiem społecznym otaczającego świata, ponieważ to one wyznaczają wzory zachowania, które nabywa dziecko. Barbara Lulek w swoim artykule pt. *Miłość jako prawda istnienia* pisze, iż „Dziecko jako twórca wartości, podejmuje twórczy wysiłek, tworzy coś, co jest niepowtarzalne i piękne”⁵. Dziecko zastaje świat, w którym istnieją różnorakie wartości. Wiele z nich akceptuje, w pełni sobie tego nie uświadamiając.

Nauczyciel a uczciwość dziecka

Określając proces wychowania do wartości, bardzo ogólnie można powiedzieć, że jest to pomoc okazana drugiemu człowiekowi do odpowiedzialnego wejścia w świat. Nie są istotne kwalifikacje nauczyciela będące tylko formalnymi, potwierdzonymi w dokumentach stopniami awansu zawodowego i tytułami naukowymi, ale osobowość, zaangażowanie w pracę, która ma przełożenie na zmiany w zachowaniu dziecka, oddziaływanie na jego świat wartości i postawę prospołeczną oraz poczucie własnej wartości. Mądrość nauczyciela, którą, jak trafnie wskazuje Helena Kwiatkowska, „bardziej określa siła wątplenia i zapytań poznawczo-filozoficznych niż siła upewnień”⁶. Relacje nauczyciel – dziecko oraz dziecko –

dziecko sprawiają, że wartości, takie jak: przyjaźń, uczciwość, współdziałanie, tolerancja są zaspakajane. Pomaga to zbudować poczucie własnej wartości, wierę w swoje możliwości. Dziecko znajduje potwierdzenie swoich działań i sądów. Poczucie wspólnoty daje przeżywanie silnych emocji, wzruszeń, wspólne doznawanie piękna i kształtowanie wartości.

Przykład programu „Nasze Wartości”:

Grupa 1

Przestrzeń wartości mieni się różnymi odmianami i odcieniami. Niestety myśliciele wciąż nie są zgodni co do tego, w jaki sposób wartości podzielić. Istnieje mnóstwo prób klasyfikacji: Władysław Tatarkiewicz, Max Scheler, Maria Gołaszewska, Roman Ingarden, Dietrich von Hildebrand, Władysław Stróżewski, Bogusław Żurkowski (do swojego podziału wartości dołączył antywartości), Stefan Kunowski.

Dla grupy I ważne było:

- Kształtowanie poczucia własnej wartości oraz szacunku do rówieśników,
- Zgodne funkcjonowanie w grupie, integrowanie dzieci, czerpanie radości ze wspólnej zabawy,
- Odczuwanie radości ze wspólnej zabawy z rówieśnikami.

Grupa 2

Czterolatki odkryły wartość w poznaniu i kultywowaniu tradycji „Piękne zwyczaje”:

- Rozwijanie postaw społeczno-moralnych: życzliwości, nawiązanie bliskiego kontaktu z innymi osobami,
- Stosowanie form grzecznościowych w codziennym życiu,
- Kształtowanie postawy unikania konfliktów,
- Stosowanie się do przyjętych zasad i norm społecznych,
- Przedstawianie swoich uczuć za pomocą słów, gestów i mimiki.

Grupa 3

Cztero-, pięciolatki zajęły się tematem „Tolerancja” poprzez:

- Akceptację innych bez względu na wygląd, upodobania i zwyczaje,
- Wiedzę, że każdy jest inny, niepowtarzalny i wartościowy,
- Odpowiedzialność – dzieci potrafią dbać o swoje rzeczy, pomagają innym, gdy ktoś potrzebuje pomocy.

Grupa 4

Pięciolatki zaprowadziły całą społeczność przedszkola do krainy uczciwości poprzez:

Mali patrioci, fot. A. Kita

- Doskonalenie umiejętności dzielenia się swoimi przemyśleniami i przeżyciami dotyczącymi uczciwości,
- Nabywanie zdolności rozróżniania mówienia prawdy i nieprawdy,
- Kształtowanie umiejętności wyrażania uczciwości poprzez aktywność intelektualną, muzyczną i plastyczną w swojej twórczości.

Grupa 5

To niezwykła uczta duchowa w świecie teatru. W sztukach teatralnych poznaliśmy: Ojca Świętego i jego myśli dla dzieci, a także „Córę Tarnowskiej Ziemi” Karolinę Kózkównę. Okazało się, że święte i błogosławione postacie stały się naszymi wzorami. Hasło „Bóg Honor Ojczyzna” odegrało w naszym przedszkolu szczególne znaczenie. Uroczystości patriotyczne rozpoczynały się dostojnym polonezem.

Grupa 6

Uznała zdrowie za cenną wartość. Uświadomiła dzieciom zależności pomiędzy sposobem odżywiania a stanem zdrowia:

- Zachęcanie dzieci do podjęcia decyzji o zmianie nawyków żywieniowych oraz do troszczenia się o własne zdrowie,
- Kształtowanie u dzieci zachowań prozdrowotnych,
- Rozwijanie umiejętności podejmowania dobrych decyzji dotyczących zdrowego odżywiania.

Poprzez smaczne i zdrowe sałatki, smaczne jogurciki w wykonaniu naszej Babci Aliny, emerytowanej nauczycielki, dzieci miały okazję przekonać się, jak można zdrowo i smacznie jeść. Przy tej okazji rozwinęliśmy zachowania prospołeczne. Nasze Babcie co miesiąc demonstrują, jak bawiły się, kiedy były małe. Są też zawody sportowe, olimpiady, turnieje.

W rozważaniach nad wartościami w wychowaniu nie sposób nie odnieść

się do norm moralnych. Wskazują one, jak człowiek powinien postępować w relacjach z innymi ludźmi oraz wobec samego siebie. Jedne mają charakter zakazu, a więc zabraniają pewnych czynów, np. „nie kłam”, „nie zabijaj”, inne nakazu – „bądź życzliwy dla innych”. Inspirowana badaniami z 1999 r. przeprowadziłam badanie hierarchii wartości w grupie sześciolatek. Poprosiłam we wrześniu 2017 r., aby dzieci narysowały coś, czego nie chciałyby nigdy stracić, z powodu braku czego najbardziej by płakały. Oto wykres obrazujący wyniki badań:

Jakie wartości wymieniają dzieci? Dla 58% to rodzina, w tym 44% to mama, dla 28% to zabawki i ubrania, 9% dom, w tym dla 5% dom w kategorii materialnej, 10% zwierzęta. Jak to się dzieje, że małe dziecko ceni rodzinę, przyrodę, a młody człowiek gubi się w świecie wartości? Myślę, że zbyt brutalne jest przejście ze świata marzeń i wyobraźni do realnego, codziennego trudu. Zetknięcie się z ludzkim cierpieniem, krzywdą, egoizmem, zakłamaniami prowadzi do zagubienia. Do ciekawych wypowiedzi należą: „mama – bo mama jest sama i to ja muszę ją wspierać”; „pies jest moim przyjacielem bez niego bym był sam”; „moja babcia jest najlepsza na świecie”, „moja sukienka, bo jakby ją inna dziewczynka ubrała, to też by była taka ładna

jak ja, o nią bym płakała”; „dom, bo rodzice dopiero go wybudowali”; „dom jest drogi, kosztował dużo pieniędzy”; „moja lalka, bo jest najładniejsza”.

Wartości żyjące w ludziach, kształtują zachowania prospołeczne i to stanie się celem naszych działań.

Słowa kluczowe: wartości, rola nauczyciela w wychowaniu do wartości.

PRZYPISY:

- ¹ K. Slany, *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Kraków 2002, s. 68.
- ² M. J. Szymański, *Socjologia edukacji. Zarys problematyki*, Kraków 2013, s. 107.
- ³ B. Żurkowski, *Wartości i antywartości w wychowaniu*, Poznań 1988, s. 72. Por. Z. Chlewiński, *Kryzys autorytetu*, „Ethos” 1997.
- ⁴ W. Dawid, *O duszy nauczycielstwa*, [w:] W. Okoń (red.), *Osobowość nauczyciela*, Warszawa 1959, s. 36.
- ⁵ B. Lulek, *Miłość jako prawda istnienia*, „Wychowawca” 1998, nr 9, s. 6–7.
- ⁶ Por. M. Grochowska, *Dorastanie do profesjonalizmu, czyli kariera zawodowa w doświadczeniach początkujących nauczycieli*, [w:] J. M. Łukasik, N. G. Pikula, K. Jagielska (red.), *Rozwój nauczyciela od wczesnej do późnej dorosłości*, Kraków 2016, s. 26; H. Kwiatkowska, *Czy nauczyciel może nie być twórczy?*, http://edu.pl/archiwum1997,95/styczenia,125/czy_nauczyciel_moze_nie_byc_tworczy,540.htm (dostęp: 3.04.2017).

* * *

Kinga Witek jest dyrektorem Przedszkola Publicznego nr 31 w Tarnowie. **Agata Kita** – nauczycielką Przedszkola Publicznego nr 31 w Tarnowie. Laureatki IX edycji regionalnego konkursu MCDN „Kreatywny Nauczyciel”, w kategorii przedszkoli.

III Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie ma zaszczyt zaprosić na III Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych, które odbędzie się w dniach 14–15 czerwca 2018 r. Temat konferencji brzmi: „Kreowanie wizerunku biblioteki pedagogicznej”.

Biblioteki pedagogiczne, oprócz tradycyjnych zadań polegających na gromadzeniu, opracowaniu, ochronie, przechowywaniu i udostępnianiu użytkownikom materiałów bibliotecznych, podejmują wielokierunkowe działania związane ze wspomaganie pracy nauczycieli, szkół i instytucji oświatowych. Nieustająco podnoszą jakość pracy i poszerzają ofertę edukacyjną. Tworzenie pozytywnego, atrakcyjnego

obrazu biblioteki jest procesem ciągłym, wymagającym dużego zaangażowania i rzetelnej pracy. Podczas Forum podejmiemy dyskusję, co możemy zrobić, aby bogata oferta bibliotek pedagogicznych była jeszcze bardziej rozpoznawalna, aby środowisko korzystało z niej na szeroką skalę, aby dostrzegano i wykorzystywano nasz potencjał i zaangażowanie w służbie szeroko pojętego kształcenia.

Do udziału w konferencji zachęcamy nauczycieli, bibliotekarzy, bibliologów, informatologów, pedagogów, psychologów, doktorantów, specjalistów do spraw marketingu oraz wszystkich zainteresowanych promowaniem działalności placówek oświatowych.

Organizatorzy

Więcej informacji: www.pbw.edu.pl

„To co dziadkowie kochali, będziemy przekazywali...”

PAULINA GÓRKA
BOŻENA ZAGÓRSKA
WIOLETTA URBAN
KAROLINA KOZŁOWSKA

„To co dziadkowie kochali, będziemy przekazywali...” – tak zatytułowałyśmy działania, które realizowałyśmy z dziećmi, rodzicami, środowiskiem lokalnym i wszystkimi pracownikami Przedszkola Samorządowego w Mietniowie przez cały rok szkolny 2017/2018.

Przedszkole Samorządowe w Mietniowie to placówka z wieloletnimi tradycjami. Przekazujemy dzieciom nasze polskie i lokalne tradycje, kształtując w ten sposób miłość, szacunek i przywiązanie do tego, co każdemu człowiekowi najbliższe: Rodzina, Dom, Przedszkole, Nasza Mała Ojczyzna, Polska, Europa, cały świat i każdy człowiek. **Wychowanie do wartości to bardzo ważne zadanie dla kształtowania postaw małego dziecka i patriotyzmu, szczególnie gdy w 2018 r. obchodzimy 100-lecie odzyskania Niepodległości Polski.**

Postawiłyśmy sobie następujące zadania do realizacji: *Jestem członkiem rodziny; Jestem przedszkolakiem; Jestem Polakiem, poznaję moją Ojczyznę; Poznaję polskie tradycje; Aktywnie uczestniczę w życiu środowiska lokalnego; Szanuję przyrodę i dostrzegam piękno, które mnie otacza; Pomagam; Słucham muzyki polskich kompozytorów; Poznaję folklor i sztukę ludową; Jestem małym artystą.* Na początku września podczas zebrania Rady Pedagogicznej, przedsta-

wiłyśmy tematy do realizacji, które zostały włączone do rocznego planu pracy przedszkola. Propozycja ta została zaakceptowana przez wszystkich jej członków.

Bardzo chętnie prezentujemy swoją działalność w naszym środowisku, włączając się w różne uroczystości i obchody jubileuszowe. W tym roku minie 71 lat działalności przedszkola. Jesteśmy placówką rozśpiewaną i roztańczoną. Tu w przedszkolu przyszli członkowie zespołu regionalnego Mietniowiacy uczą się podstawowych kroków polskiego tańca narodowego krakowiaka oraz pierwszy raz zakładają strój krakowski. Dziś w zespole tańczą dziadkowie, rodzice przedszkolaków – w zdecydowanej większości – nasi absolwenci. Tradycją naszej placówki są przedstawienia oraz różne uroczystości, w których biorą udział wszystkie nasze przedszkolaki, pracownicy i chętni rodzice. Włączamy rodziców, członków rodziny do współpracy na rzecz przedszkola i rozwoju dzieci poprzez wspólne organizowanie

warsztatów plastycznych, kiermaszów świątecznych, czytanie bajek dzieciom. Od 5 lat wspólnie z rodzicami i zespołem Mietniowiacy organizujemy obchody Święta Odzyskania Niepodległości, tatusiowie śpiewają hymn „Bogurodzica”, a mamusie uczestniczą w śpiewie podczas mszy św.

Życie przedszkolne przebiega zgodnie z rytmem kalendarzowym. Celebруем święta związane z rodziną: urodziny dzieci, Dzień Dziecka, Dzień Babci i Dziadka, Święta Bożego Narodzenia, Wielkanocne, Wszystkich Świętych oraz różne inne zwyczaje i tradycje, jak: Andrzejkki, Katarzynki, Barbórka, Mikołaj, karnawał, zapusty, Dzień Ziemi, Dzień Strażaka, Dzień Bibliotekarza, święta narodowe, powitanie wiosny, Dzień Pracowników Przedszkola poprzedzony poznawaniem zawodów w przedszkolu.

W pierwszych dniach września rozmawiamy z dziećmi na temat bezpieczeństwa, praw i obowiązków, zawieramy kodeks dobrego zachowania, wspólnie ustalamy zasady, których będziemy przestrzegać przez cały rok szkolny. W listopadzie obchodziliśmy w sposób szczególny tydzień Praw Dziecka, w którym poprzez zabawę, rozmowy, prelekcje, prace plastyczne, zabawy ruchowe i tańce, spędzanie czasu na świeżym powietrzu, udział w konkursach, lokalnych uroczystościach i przeglądach podkreśliłyśmy, że prawa człowieka zaczynają się od praw dziecka. Zwróciliśmy szczególną uwagę na: „Prawo do rodziny”, „Prawo do miłości”, „Prawo do zabawy”, „Prawo do rozwijania zainteresowań”, „Prawo do kultury”.

Ważnym dla nas wszystkich zadaniem jest edukacja regionalna i poznanie naszego środowiska, naszych korzeni, tradycji lokalnych, zwyczajów,

Folklorem malowane, fot. E. Nawrot

Folklorem malowane, fot. E. Nawrot

obrzędów oraz aktywny udział dzieci w różnych wydarzeniach i życiu środowiska lokalnego. Realizujemy koncepcję pracy Rozśpiewanego i Roztańczonego Przedszkola Regionalnego, w ramach własnych działań zorganizowałyśmy „Gminny Przegląd Tańca, Piosenki i Zabawy Ludowej z różnych stron Polski dla przedszkolaków”, w którym wzięło udział 283 dzieci z całej gminy Wieliczka. Celem przeglądu było poznawanie i kultywowanie polskiej kultury ludowej z różnych stron Polski. Przygotowałyśmy dzieci do udziału w Małopolskim Przeglądzie Tańca Ludowego Krakowianek 2017 „O krakowską czapkę”, oraz w „Małopolskim Przeglądzie Zabaw Ludowych – O Zielonego Smoka”. Zaprezentowałyśmy również krakowską zabawę ludową o Tkaczyku podczas Festiwalu Folklorystycznego „Na nowo odkrywamy folklor ziemi wielickiej z Sewerynem Udzielą”. Współpracujemy z zespołami działającymi w naszym środowisku, przy akompaniamencie Kapeli Mietniowskiej śpiewaliśmy podczas „Cecyliady” w parafii Świętego Klemensa w Wieliczce. Zgodnie z przepiękną polską tradycją śpiewania kolęd uczestniczyliśmy w gminnym „Przeglądzie Kolęd i Pastorałek” dla przedszkolaków. Za wykonanie pastorałki „Od serca do ucha” zdobyliśmy 2. miejsce.

Ważnym wydarzeniem dla Wieliczki była premiera książki Jana Kerdena, do której ilustracje wykonał słynny grafik Józef Wilkoń – wieliczaniec, pt. *Klejnot Wieliczki*. Wzięliśmy udział w uroczystej promocji książki z występem artystycznym, podczas którego dzieci wykonały piosenkę pt. „Wieliczka to miasteczko piękne kolorowe”. Przedszkolaki wraz

z rodzicami mieli możliwość spotkania się z autorem opowiadania oraz ilustratorem. Nawiązałyśmy również współpracę z kołami gospodyń wiejskich, lokalnymi artystami: Katarzyną Oleś-Błąchą – solistką Opery Krakowskiej, która od wielu lat przygotowuje dzieci do Obchodów Święta Niepodległości, zespołem regionalnym Mietniowiaczy, Kapelą Mietniowską oraz Genowefą Stańdą – emerytowaną dyrektorką przedszkola, która tworzyła koncepcje jego pracy.

Kształtowanie wrażliwości na potrzeby innych, troska i pomoc potrzebującym to cechy człowieczeństwa i nieocenione wartości. Dokonałyśmy rozeznania w naszym środowisku i włączyłyśmy się do zorganizowania różnych akcji: zbieraliśmy zakrętki dla Karolinki, makulaturę na „Studnie dla Afryki”, gromadziliśmy wspólnie z rodzicami fundusze na zakup produktów w ramach akcji „Lokalna świąteczna paczka – Mietniowiaczy z rodzinami i przyjaciółmi”, wysyłaliśmy urodzinowe życzenia do chorych dzieci w ramach „Marzycielskiej poczty”, zbieraliśmy potrzebne produkty dla schroniska „Psia kość”, nazwaliśmy naszą akcję: Pełna miska dla schroniska.

Staramy się, aby poprzez takie działania, jak: muzyka, taniec, śpiew, zajęcia plastyczne, już od najmłodszych lat rozwijać zainteresowania, uzdolnienia oraz prawidłowe funkcjonowanie w późniejszym życiu dziecka. W związku z tym zaplanowałyśmy cykl spotkań z twórcą ludowym, rzeźbiarzem w drewnie i kamieniu Kazimierzem Idzim. Na jednym ze spotkań zapoznał on dzieci z etapami powstawania rzeźby, nie tylko drewnianej, ale także kamiennej i solnej, poka-

zał, co można wykonać z gliny. Przedszkolaki, pod okiem artysty, tworzyły gliniane eksponaty na zorganizowaną w przedszkolu wystawę. Dzieci miały możliwość pobawienia się drewnianymi zabawkami ludowymi ze zbioru K. Idziego, efektem tych działań było przekazanie środków na zakup zabawek ludowych do przedszkola.

Okazją do poznawania innego rodzaju twórców i muzyki polskich kompozytorów było przygotowanie w każdej grupie wiekowej interpretacji utworów muzycznych polskich kompozytorów: Michała Lorenca, Witolda Lutosławskiego, Fryderyka Chopina. Muzyka Chopina okazała się najbliższa sercu i najwięcej utworów tego wybitnego kompozytora zostało wybranych do prezentacji. Okazją do spotkań z szeroko rozumianą sztuką – nieprzemijającą wartością każdego narodu, są koncerty małych muzyków-instrumentalistów, uczniów Szkoły Muzycznej I stopnia w Wieliczce, absolwentów naszej placówki, których zapraszamy do przedszkola.

Kształtowanie wrażliwości na potrzeby innych, troska i pomoc potrzebującym to cechy człowieczeństwa i nieocenione wartości.

Przedszkole znajduje się w pięknej i malowniczej wsi Mietniów, która umożliwia obserwowanie otaczającej nas przyrody. Podczas spacerów możemy podziwiać przyrodę, szukać oznak pór roku, poznawać piękno, które nas otacza, obserwować etapy prac polowych i zwracać uwagę na dbanie o środowisko. Postanowiłyśmy poruszyć temat dotyczący ochrony środowiska. Przeprowadziłyśmy rozmowę „Co możemy zrobić, żeby wokół nas było czysto?”. Uczymy dzieci segregowania odpadów do odpowiednich koszy, poznajemy pojęcie recyklingu. Spacerując, udział w życiu wsi – to kształtowanie lokalnej tożsamości. Organizowanie wystaw prac plastycznych w przedszkolu, w Domu Strażaka to okazja do prezentowania sztuki dziecięcej. W jadalni naszego przedszkola znajduje się wystawa reprodukcji polskim malarzy: Jana Matejki, Stanisława Witkiewicza, Stanisława Wyspiańskiego. Organizujemy dla dzieci wystawy fotografii z cyklu „Patrząc na świat wiosną, latem, jesienią i zimą”.

Mamy nadzieję, że rezultatem naszych działań będzie młode, wrażliwe, świadome swoich polskich wartości pokolenie, w myśl ludowego przysłowia „Czym skorupka za młodu nasiąknie, tym na starość trąci”.

Słowa kluczowe: wychowanie, tradycja, wrażliwość.

* * *

Paulina Górka – absolwentka Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, obecnie studentka studiów podyplomowych na kierunku: Terapia pedagogiczna i rewalidacja indywidualna. Nauczycielka wychowania przedszkolnego z 2-letnim stażem w Przedszkolu Samorządowym w Mietniowie. Autorka opracowania pt. *Preferencje muzyczno-taneczne wśród nauczycieli wychowania przedszkolnego i wczesnoszkolnego*, tancerka w Zespole Regionalnym Mietniowiacy. Laureatka IX edycji regionalnego konkursu MCDN „Kreatywny Nauczyciel”, w kategorii przedszkoli.

Wioletta Urban – absolwentka Akademii IGNATIANUM w Krakowie. Nauczycielka wychowania przedszkolnego z 9-letnim stażem. Autorka opracowania pt. *Kulturotwórczy wpływ Przedszkola Samorządowego w Mietniowie – metody utrwalania kultury, regionu*. Absolwentka oraz nauczycielka w Przedszkolu Samorządowym w Mietniowie. Laureatka VIII i IX edycji regionalnego konkursu MCDN „Kreatywny Nauczyciel”, w kategorii przedszkoli.

Bożena Zagórska – absolwentka Uniwersytetu Rzeszowskiego i Krakowskiej Akademii im. A. Frycza-Modrzewskiego. Nauczycielka wychowania przedszkolnego z 10-letnim stażem. Autorka publikacji pt. *Kształtowanie postawy twórczej dzieci poprzez zajęcia umuzykalniające-rytmiczne*. Absolwentka oraz nauczycielka w Przedszkolu Samorządowym w Mietniowie. Laureatka IX edycji regionalnego konkursu MCDN „Kreatywny Nauczyciel”, w kategorii przedszkoli.

Karolina Kozłowska – absolwentka Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie. Nauczycielka wychowania przedszkolnego w Przedszkolu Samorządowym w Mietniowie z 2-letnim stażem. Autorka publikacji: *Pasje dzieci w edukacji muzycznej*. Laureatka IX edycji regionalnego konkursu MCDN „Kreatywny Nauczyciel”, w kategorii przedszkoli.

Przedsięwzięcie „Plastuś prowadzi nas małymi kroczkami do wartości”

BEATA CWIERTNIA

Głównym celem działań podjętych w ramach projektu „Plastuś prowadzi nas małymi kroczkami do wartości” było wyposażenie dzieci w wiedzę i umiejętności, które umożliwią im pełne przystosowanie się do otaczającego świata i jego reguł, a w szczególności: wprowadzenie w świat wartości, norm i obyczajów, kształtowanie umiejętności społecznych i emocjonalnych oraz wspomaganie rozwoju w zakresie wychowania rodzinnego, obywatelskiego i patriotycznego.

Aby osiągnąć zamierzone cele, starałam się korzystać z różnorodnych metod dostosowanych do pracy z dzieckiem w wieku przedszkolnym. Wykorzystałam metody podające: opowiadanie, bajka, wiersz, legenda, pogadanka, historyjka obrazkowa, piosenki oraz metody aktywizujące: dyskusja dydaktyczna, gry planszowe, krzyżówki, metodę projektów, burzę mózgów, metodę inscenizacji, mapę pojęciową. Zaplanowałam szereg działań edukacyjnych z uwzględnieniem wybranych wartości: dobro, prawda, piękno, wiedza, mądrość, bohaterstwo, miłość, przyjaźń, odpowiedzialność, uczciwość, patriotyzm, tolerancja, rodzina.

Zrealizowałam następujące tematy kompleksowe: *Witajcie w przedszkolu, Oto ja, Wakacyjne wspomnienia, Barwy i muzyka jesieni, Moja rodzina, Polska to moja ojczyzna, Święty Mikołaj nocą wędruje, Święta Bożego Narodzenia tuż, tuż, Witaj Nowy Roku, Zimowe zabawy, Mówię prawdę, Bohaterowie pozytywni – odwaga, dobro, Świat w Ekologii, Piękna nasza Polska cała*. Po zakończeniu tematyki kompleksowej w danym miesiącu, w ramach podsumowania, a także ewaluacji, dzieci wyciągały wnioski, formułowały złote myśli, które zapisywałam. W efekcie powstała książeczka „Plastusia rady nie od parady”.

Zaproponowałam dzieciom udział w projekcie edukacyjnym „Sławni Polacy”. Jego celem było poznawanie sylwetek sławnych Polaków, kształtowanie umiejętności korzystania z różnych

źródeł wiedzy, przezwyciężanie tremy podczas prezentacji na forum grupy. Dzieci miały za zadanie poszukiwanie informacji dotyczących życia, twórczości i osiągnięć takich postaci, jak: Mikołaj Kopernik, Jan Matejko, Fryderyk Chopin, Adam Mickiewicz, Jan Paweł II, Maria Skłodowska-Curie, Tadeusz Kościuszko, Józef Piłsudski. Zdobyte informacje przedstawiały swoim kolegom i koleżankom na zajęciach poświęconych tym osobom. Podsumowaniem projektu było wykonanie albumu „Sławni Polacy”.

Dzieci wzięły także udział w projekcie edukacyjnym Słonecznej Integracji. V jubileuszowa edycja organizowana była pod hasłem „Nowohuckie inspiracje”. Celem nadrzędnym tego przedsięwzięcia jest przełamywanie stereotypów dotyczących Nowej Huty i jej mieszkańców poprzez działania edukacyjne prowadzone wśród nowohuckich dzieci i młodzieży oraz budowanie więzi społecznych i pozytywnego obrazu społeczności lokalnej. Tym razem nie uszczegółowiono tematyki, dając wszystkim uczestnikom pole dla własnej nieograniczonej wyobraźni, kreatywności i twórczości. Dzieci oglądały film pt. „Nowa Huta, nowa, stara

i... prastara" oraz prezentację multimedialną pt. „Dawno temu w Nowej Hucie”. W ramach projektu uczestniczyły w zajęciach bibliotecznych „Proszę, dziękuję, przepraszam” organizowanych przez Nowohucką Bibliotekę na os. Młodości. W oddziale Dzieje Nowej Huty Muzeum Miasta Krakowa wzięły udział w warsztatach „Urządzamy nowohuckie mieszkanie”. Efektem udziału w projekcie było wykonanie albumu zatytułowanego „Nowa Huta w oczach i w sercu przedszkolaka”, za który dzieci otrzymały I miejsce. Podczas rozdania nagród rodzice z dziećmi uczestniczyli w grze przestrzennej, gromadząc punkty. Po podsumowaniu okazało się, że nasza wychowanka zajęła I miejsce w rodzinnym konkursie i otrzymała nagrodę.

W odpowiedzi na zaproszenie Rady Dzielnicy XIV miasta Krakowa, przedszkolaki wystąpiły z programem artystycznym „Hej na krakowskim rynku” na uroczystych dożynkach z Judą Tadeuszem w Łęgu. Dzieci zaśpiewały krakowskie piosenki i przyśpiewki oraz zaprezentowały krakowskie tańce.

Wyjścia i wycieczki pełnią bardzo ważną funkcję w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Doceniając ich wartość, zorganizowałam następujące wyjścia i wycieczki: warsztaty w Muzeum Etnograficznym: „Chodź, opowiem Ci legendę”; „Czas niecodzienny. Boże Narodzenie”; „Laboratorium zabawy”; zwiedzanie Muzeum Podziemi Rynku; wycieczka do gospodarstwa agroturystycznego w Gruszowie; udział w spektaklach i przedstawieniach: „Calineczka”, „Brzydkie kaczątko”, „Magiczne słowo”, „Kot w butach”.

Rodzice i nauczyciele powinni być dla siebie sprzymierzeńcami, ponieważ wspólnie dążą do stworzenia jak najlepszych warunków rozwoju dziecka. Realizując zadania związane z wychowaniem do wartości, włączyłam rodziców do aktywnej i efektywnej współpracy, a mianowicie do: udziału w Jasełkach (wcielenie się rodziców w role Maryi, Józefa, aniołów oraz Trzech Króli); przygotowania bajki dla dzieci pt. „Sportowy Kopciuszek” i przedstawienia go podczas festynu rodzinnego; zaplanowania wyjątkowego spotkania pt. „Święty Mikołaj” – promowanie szeroko pojętego dobra z udziałem studentów AWF; cyklicznego czytania dzieciom bajek z wartościowym morałem; zorganizowania spotkań z dziećmi

Dożynki, fot. B. Ćwiertnia

(pogadanka o historii Polski, Piramida żywienia – promocja zdrowia); pomocy dzieciom podczas udziału w projekcie „Sławni Polacy”; udziału w konkursach rodzinnych „Najciekawszy rekwizyt do kącika ludowego”, „Plastuś w Krakowie”, „Bajka z morałem”; udziału w zajęciach otwartych „Rycerska to rzecz zawsze dobre manieri mieć”; udziału w warsztatach z psychologiem pod hasłem „Po co komu zasady, czyli jak wyznaczać granice dziecku”; udziału w akcjach charytatywnych: zbiórka zakrętek w ramach projektu Mieć Wyobraźnię Miłosierdzia organizowanego przez Zespół Szkół Ogólnokształcących w Waganicach, zbiórka baterii MPO Kraków, zbiórka karmy i akcesoriów dla zwierząt na rzecz Krakowskiego Schroniska dla Zwierząt.

Przygotowałam z dziećmi następujące uroczystości przedszkolne: przedstawienie z okazji święta Babci i Dziadka „Przyjaciele bałwanka”; inscenizacja z okazji Dnia Niepodległości „Kocham Cię Polsko”; spektakl na zakończenie roku przedszkolnego „Pyza na polskich drózkach”.

Dodatkowe działania: jestem współtwórcą innowacji pedagogicznej z zakresu wychowania do wartości realizowanej w naszej placówce; zachęcałam koleżanki

do dzielenia się swoimi pomysłami z zakresu wychowania do wartości, dzięki temu powstał obszerny załącznik do innowacji zawierający scenariusze i zabawy do wykorzystania w pracy z dziećmi; zorganizowałam międzygrupowy konkurs dla dzieci i rodziców pod hasłem „Bajki z morałem” w głównej placówce i oddziałach w terenie; współorganizowałam ogólnopolski konkurs dla nauczycieli na scenariusz zajęć pod hasłem „Plastuś prowadzi nas małymi kroczkami do wartości”.

Dzieci brały udział w różnorodnych konkursach związanych z wychowaniem do wartości, osiągając następujące sukcesy: wyróżnienie ilustracją okładki do bajki „O Smoku wawelskim” Przedszkole nr 92 w Krakowie; wyróżnienie „Kto Ty jesteś Polak mały – Strój krakowski w oczach dziecka” Przedszkole nr 44 w Krakowie; I miejsce kategoria zespół „Przedszkolaków kolędowanie” Samorządowe Przedszkole nr 10 w Krakowie; I miejsce oraz wyróżnienie „Postać bajkowa wartościowa” Samorządowe Przedszkole nr 11 w Krakowie; III miejsce „Szczęśliwe psiaki i kociaki to zadbane zwierzaki” Przedszkole nr 47 w Lublinie; I miejsce „Nowa Huta w oczach i w sercu przedszkolaka” Słoneczna InteGRacja.

Realizacja tego przedsięwzięcia pozwoliła dzieciom poprawnie funkcjonować w grupie rówieśniczej, stosować w kontaktach z innymi zasady i normy społeczne, stawiać się patriotami, a w miarę możliwości lepszymi ludźmi. Mocny system wartości, w który chcę wyposażać dzieci, uchroni je przed wieloma błędnymi wyborami i niewłaściwymi wpływami z zewnątrz oraz stanie się fundamentem ich życiowych sukcesów.

Aktualna podstawa programowa wychowania przedszkolnego podkreśla, że jednym z celów edukacji przedszkolnej jest budowanie systemu wartości i wychowanie dzieci tak, żeby lepiej orientowały się w tym co dobre, a co złe. Edukacja aksjologiczna w przedszkolu niesie obietnicę, że **kultywując żywe wartości, spróbujemy naprawić współczesny świat.**

Praca. Krakowianka, fot. B. Ćwiertnia

Słowa kluczowe: dzieci, projekt edukacyjny.

* * *

Beata Ćwiertnia – nauczyciel wychowania przedszkolnego, oligofrenopedagog, pracuje w grupie dzieci różnicowanych wiekowo od 3 do 6 lat w Samorządowym Przedszkolu nr 110 w Krakowie.

Laureatka IX edycji regionalnego konkursu MCDN „Kreatywny Nauczyciel”, w kategorii przedszkoli.

Przeszłość Przyszłości – kształtowanie postaw obywatelskich dzieci i młodzieży

BEATA CIEPLY

„Eskadrylla Niepodległej Rzeczypospolitej” to projekt realizowany przez Szkołę Podstawową nr 129 im. Kornela Makuszyńskiego w Krakowie w ramach współpracy z Muzeum Lotnictwa Polskiego oraz dzięki wsparciu finansowemu Rady i Zarządu Dzielnicy XVII miasta Krakowa.

Dokonująca się obecnie transformacja naukowo-kulturowa wymaga od systemu oświaty uszeregowania wartości i zapewnienia szacunku tym, które zostały uznane za ponadczasowe. Współczesna szkoła musi poszukiwać nowych form przekazu, intrygować i pobudzać do myślenia, dbając o komfort emocjonalny uczniów i świadomość potrzeby budowania trwałych podstaw, dzięki którym będą w stanie odnaleźć się w skomplikowanej rzeczywistości pełnej medialnego zgiełku czy polifonii sprzecznych idei. Szansę na takie działania może zapewnić współpraca wielu partnerów: nauczycieli, bibliotekarzy, animatorów kultury, muzealników. Pragnę podzielić się doświadczeniami budowania szeroko zakrojonych projektów edukacyjnych. Plany te, tworzone we współpracy z pracownikami różnych instytucji kultury, stanowią doskonałą bazę do promowania działań podkreślających rangę kształtowania postaw i wartości w procesie wychowania.

Zadania wpisane w projekt rozpoczynają się w dniu inauguracji roku szkolnego, a kończą w chwili rozdania świadectw, zatem zakrojone są na cały rok szkolny. **Główna idea prowadzonych zajęć to chęć uczczenia rocznicy odzyskania niepodległości narodowej,** a więc potrzeba akcentowania przywiązania do uniwersalnych wartości kształtujących światopogląd żyjących obok siebie pokoleń Małopolan.

Poświęcam dużo czasu na opracowanie spójnego programu dostosowanego do możliwości percepcyjnych każdego wychowanka, wykorzystując kulturotwórczy potencjał instytucji,

które staram się uczynić partnerami projektu mającego na celu zanurzenie ucznia w kulturze, czyli zetknięcie go ze sztuką oddziałującą na niego nie tylko w sposób intelektualny, ale przede wszystkim emocjonalny i fizyczny. Cykl ten uruchamia jego wyobraźnię, uczucia i w konsekwencji prowadzi do działania.

„Eskadrylla Niepodległej Rzeczypospolitej” 2017/2018 otrzymała podtytuł „I Ty możesz zostać bohaterem”. Taki dopisek pozwolił w sposób atrakcyjny motywować do działania dzieci w różnym wieku, poczynawszy od trzylatka, skończywszy na szesnastolatku. Potrzeba bohaterstwa atawistycznie tkwi w każdym człowieku, zatem odwołanie do ponadczasowej wartości wzbudza zainteresowanie adresatów projektu, a ich ciekawość owocuje samodzielnym dochodzeniem do wiedzy i wypracowaniem pozytywnie opiniowanych postaw życiowych.

Wrzesień 2017 r. stał się czasem na wprowadzenie kilku równolegle realizowanych działań. Po pierwsze zainicjowano przygotowania do obchodów rocznicy odzyskania niepodległości, włączono w wartościowe programy lokalne, wojewódzkie i ogólnokrajowe („Patriotyczny Tramwaj”, „Dyktando Niepodległościowe »Po polsku o historii«”, „Krakus”, „Mamy Niepodległą”) wszystkich uczniów szkoły oraz wychowanków przedszkoli położonych na terenie dzielnicy XVII miasta Krakowa. Po wtóre rozpoczęto cykl spotkań prowadzonych według koncepcji prof. P. Zimbardo w ramach Projektu Bohaterskiej Wyobraźni. Po trzecie podjęto prace artystyczne zmierzające do stwo-

zenia „Pocztu Bohaterów Niepodległej” w formie sfotografowanych „żywych obrazów” wzorowanych na dziele Jana Matejki, a realizowanych w nowo otwartej Strefie Wolnego Czytania Parku Zielony Jar. Ten swego rodzaju tryptyk ma posłużyć ukazaniu głównego przesłania „Eskadrylli”, **pielęgowaniu uniwersalnych cech bytu ludzkiego: prawdy, dobra i piękna.**

Dbalność o przekazanie prawdy historycznej dotyczącej odzyskania niepodległości przez Polskę w ujęciu regionalnym nakazywała zwrócenie uwagi na wydarzenia mające miejsce w najbliższym otoczeniu. Stąd jako datę obchodów święta ustanowiono dzień 30 października, wtedy to w nocy 1918 r. przejęto z rąk zaborcy lotnisko w Czyżynach, miejsce gdzie realizowany jest projekt. Aby przystąpić do celebrowania święta, należy właściwie się do tego przygotować.

We wrześniu otwieram pracownię zwaną Manufakturą Kokard. W Dniu Patriotycznym równolegle we wszystkich salach szkolnych, przy dźwiękach pieśni narodowych i wśród dekoracji nawiązujących do daty odzyskania suwerenności przez nasze państwo, odświętnie ubrani uczniowie klas I–VII wraz z wychowawcami wykonują kokardy w narodowych barwach, po to by przypiąć je do uroczystego stroju podczas święta. Zajęcia tworzenia biało-czerwonych kokard to czas rozmowy o państwowych symbolach, powinnościach obywatela, tradycjach uświęconych przez pokolenia, to doskonały moment na dialog przeznaczony odkrywaniu wiedzy w sposób rzetelny, bo jak powiedział Mikołaj Gogol: „Głębia prawdy sprawia, że jest ona jednakowo rozumiana przez

„Eskadrylla Niepodległej Rzeczypospolitej”, fot. A. Mrugalska

mędrca i przez dziecko”. Punktem kulminacyjnym warsztatów jest wyłonienie zwycięzcy w konkursie na biało-czerwone kulinarne wypieki. Podobne zajęcia przenoszone są do sal przedszkolnych, gdzie starsi uczniowie pomagają maluchom robić kokardy, uczą pieśni patriotycznych i częstują samodzielnie ozdobionymi babeczkami.

We wrześniu równolegle do aktywności związanej z poznawaniem historii następuje inauguracja działań mających na celu przeobrażenie biernego widza w bohatera, stworzenie potrzeby pomagania, wzbudzanie empatii i współodpowiedzialności za innych. Zajęcia prowadzone są według „Projektu Bohaterskiej Wyobraźni” wpisanego w szeroki program psychologiczny „Rozumienie Ludzkiej Natury” stworzony przez prof. Zimbardo. Ćwicząc z uczniami, pragnę w myśl słów Marie von Ebner-Eschenbach pokazać, że „W dobro wierzą tylko ci, którzy je praktykują”, a czy-

nienie dobra to właściwa postawa wobec codziennych wyzwań. Moi wychowankowie mieli okazję porozmawiać o tym z prof. Zimbardo podczas jego pobytu w Krakowie.

Ideę tworzenia „Pocztu Bohaterów Narodowych” w formie „żywych obrazów” życzliwie wspierają pracownicy Sekcji Edukacji Muzeum Narodowego w Krakowie. Według ich koncepcji upożewano i sfotografowano bohaterów znanych z kart podręczników. Uczniowie przeobrazili się w Józefa Piłsudskiego, Adama Mickiewicza, Fryderyka Chopina, Tadeusza Kościuszkę, Helenę Modrzejewską, Marię Skłodowską-Curie, Irenę Sendlerową, Witolda Pileckiego, Antoniego Stawarza. Piękno charakteru tych postaci stanowi dla młodzieży wzór godny naśladowania, a wszystkie dzieła stworzone przez dzieci i młodzież w trakcie warsztatów artystycznych zostały zaprezentowane w formie wystawy „Dziełactwo” wzorowanej na kolekcji MNK.

Punkt kulminacyjny opisywanego projektu stanowi konkurs pieśni patriotycznej odbywający się w przestrzeni Muzeum Lotnictwa Polskiego. Dzięki wykreowanej atmosferze święta łączącego różne grupy (kombatantów, społeczników, uczniów, ich rodziców, uczestników Warsztatów Terapii dla Osób z Niepełnosprawnością Inteligencjonalną) zaproszeni goście nie traktują spotkania jak przeglądu twórczości. Przed konkursem prezentowany jest program artystyczny. Mieliśmy zaszczyt gościć chór I LO im. Bartłomieja Nowodworskiego w Krakowie, Zespół Pieśni i Tańca „Nowa Huta”, Zespół Dzieci ze Skrzypnego, profesjonalnych wokali-

„Eskadrylla Niepodległej Rzeczypospolitej”, fot. A. Mrugalska

stów i amatorskie grupy, tych których łączy pasja promowania polskiej tradycji i kultury.

Efekty konkursu oceniają nie tylko profesjonaliści, ale również goście specjalni, w tym roku zgromadzonych zaszczylił swą obecnością weteran II wojny światowej, ostatni żyjący żołnierz 22. Kompanii Zaopatrywania Artylerii armii generała W. Andersa, profesor Wojciech Narębski. Ten szanowany krakowianin znany jest przede wszystkim jako towarzysz broni szeregowego Miśka Wojtka, żołnierza, o którym krążą legendy. Trzeba wiedzieć, że Wojciech Narębski to najmłodszy żołnierz armii Andersa, wykształcenie zdobywał w czasie wojny. Jego świadectwo stało się ważnym przesłaniem dla młodego pokolenia Polaków. Równie istotnym elementem uroczystości było odczytanie listu od majora Franciszka Kornickiego, zwycięzcy plebiscytu na najślawniejszego lotnika RAF-u. To m.in. głosy uczestników „Eskadrylli” pozwoliły mu zająć 1. miejsce w międzynarodowym konkursie.

Cieszę się, że zorganizowana z mojej inicjatywy miejska konferencja „Kształtowanie postaw obywatelskich dzieci i młodzieży” oparta na myśli Tadeusza Wójcika „Potrzebna jest formuła patriotyzmu odpowiedzialnego za państwo, zakotwiczonego w społeczeństwie obywatelskim i solidarnym, czerpiącego z przeszłości, lecz spoglądającego z wielką uwagą w przyszłość” wskazała kierunek myślenia o wychowaniu ku wartościom i stworzyła przyjazną przestrzeń do dyskusji na temat zadań współczesnej szkoły. Jednym z istotnych elementów sesji edukacyjnej tejże konferencji była prezentacja założeń „Eskadrylli Niepodległej Rzeczypospolitej”. Już dziś zapraszam Państwa do Muzeum Lotnictwa w Krakowie na kolejną edycję projektu.

Słowa kluczowe: historia, tradycja, budowanie systemu wartości.

* * *

Beata Cieplý – nauczyciel języka polskiego, terapeuta, trener edukacji HIP w Centrum Zimbardo dla Młodzieży przy Fundacji „Zawsze Warto”, aktywny członek Stowarzyszenia Polonistów, nieustraszonego poszukiwacza dobra, prawdy i piękna. Laureatka IX edycji regionalnego konkursu MCDN „Kreatywny Nauczyciel”, w kategorii szkół podstawowych.

Z plecakiem pełnym wartości wyruszamy w świat

HALINA KŁONICA
MONIKA NODZYŃSKA

„W wychowaniu chodzi właśnie o to, ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem – o to, ażeby bardziej był, a nie tylko więcej miał; aby więc poprzez wszystko, co ma, co posiada, umiał bardziej i pełniej być człowiekiem, to znaczy, ażeby również umiał bardziej być nie tylko z drugimi, ale i dla drugich” (Jan Paweł II).

To słowa, którymi kierujemy się w życiu i staramy się przekazać je swoim uczniom, a w pracy podejmujemy takie zadania, aby je urzeczywistnić. Nasze działania edukacyjne „Z plecakiem pełnym wartości wyruszamy w świat” jest wyrazem tego, co chcemy przekazać. Jego realizacja nie byłaby możliwa, gdyby nie zaangażowanie naszych dzieci, ich rodziców oraz wielu wspaniałych ludzi o otwartym sercu. Wykorzystanie autorskich tekstów do ukazania problemów i zagadnień z różnych dziedzin życia pokazało, że nauczyciele są kreatywni i stosują niekonwencjonalne metody. Potrafią zaszcześcić i rozwijać pasje u uczniów.

Zaplanowane aktywności w ramach działania „Z plecakiem pełnym wartości wyruszamy w świat” prowadziłyśmy na czterech głównych etapach – płaszczyznach. Filarem każdego były autorskie teksty.

Jestem, poznaję i działam

Dzieci już jako uczniowie poznały wartość nauki – uczenia się. Uczyły się, jak być dobrym kolegą i nawiązywać dobre relacje w grupie rówieśniczej. Rozpознаwały i nazywały emocje oraz wyrażały je w różnorodny sposób. Etap **pierwszy** odnosi się nie tylko do otaczającej rzeczywistości, ale także do każdego ucznia indywidualnie, do jego wnętrza. Przykłady podjętych przez nas działań:

„Jak smok nauczył Jasia i Małgo się literek” – wprowadzenie dzieci do społeczności szkolnej. Z doświadczenia wiemy, że dzieci mają duże obawy i bardzo przeżywają przekroczenie progu szkoły, wdrożenie się w zupełnie inny niż dotychczas tryb zdobywania wie-

dzy i umiejętności. Stąd pomysł, aby poprzez opowieść o Jasiu i Małgosi ukazać, że bohaterowie bajek mają podobne rozterki jak każdy nowo przybyły uczeń. Dzięki wsparciu mądrego smoka bohaterowie przełamują barierę strachu i to co do tej pory było dla nich nieosiągalne, staje się realne.

„W pracowni malarza” – tak zatytułowane zajęcia pozwoliły uczniom poznać wiele technik plastycznych i nauczyć się korzystania z różnorodnych form wyrazu artystycznego. Zainspirowane opowieścią nauczyciela uwolniły swój potencjał twórczy. Przekonały się, że nie tylko słowami można opowiadać o różnych sytuacjach, ale także wykorzystując paletę barw.

Realizacja działania nie byłaby możliwa, gdyby nie zaangażowanie naszych dzieci, ich rodziców oraz wielu wspaniałych ludzi o otwartym sercu.

Odczuwam, daję i pomagam

Na tym etapie wykorzystaliśmy różne środki, aby wzbogacić przeżycia dzieci i rozbudzić w nich zainteresowania danym zagadnieniem. Działania uwrażliwiły dzieci, a także dorosłych na potrzeby drugiego człowieka. Ukazały nie tylko trudną sytuację dzieci na świecie, ale przekonały, jak niewiele trzeba, żeby nieść pomoc i sprawiać radość innym. Najważniejszymi wydarzeniami były:

„Koncert dla dzieci z Angoli” zainspirowany akcją UNICEFU „Wszystkie kolory świata”. Przed rozpoczęciem głównej uroczystości zorganizowałyśmy wystawę około 50 lalek uszytych przez rodziców uczniów i nauczycie-

li, z których każda była wyjątkowa. Po koncercie lalki z różnych części świata znalazły nabywców i dzięki temu mogłyśmy dołożyć „cegiełkę” na ten cel, przekazując zebraną kwotę fundacji. Koncert był dla wszystkich przybyłych czymś wyjątkowym, tym bardziej że oprócz lalek rodzice mogli także wesprzeć akcję, kupując kalendarze i pamiątkowe kartki z lalkami, które na tę okoliczność zostały wydrukowane przez rodziców.

„Spotkanie ze smokiem Teodorem” – tradycją naszej placówki jest organizowanie dla przyszłych uczniów i ich rodziców Dnia Otwartego Szkoły. Jednym z punktów programu jest przygotowywanie przez nas inscenizacji. Tym razem głównym bohaterem został trójgłowy smok o sympatycznym imieniu Teodor. Do szkoły udają się dzieci, m.in. Kapturek, który jest bardzo zmarłwiony, bo nie może zapamiętać kształtu wielu liter. Smok udziela cennych rad dziewczynce, a piosenka pomaga zapamiętać graficzny obraz liter. Dzieci wystąpiły dla swych młodszych kolegów z przedszkoli, występ przed nieznaną dotąd publicznością był dla nich nie lada wyzwaniem. Każdy sprostał swojemu zadaniu. Byłyśmy dumne, patrząc, jak opiekują się małymi gośćmi podczas różnych zabaw ruchowych.

Dostrzegam, doświadczam i przekazuję

W tej grupie działań dzieci uczyły się postrzegania siebie jako części społeczeństwa i środowiska przyrodniczego. Napisane przez nas scenariusze przedstawień uwzględniły temat zagrożeń współczesnego świata, środowiska naturalnego i jego ochrony. Poprzez taki sposób ukazania problemu dzieci szybciej zrozumiały, jaki mają wpływ na swoje życie i otoczenie. Na szczególną uwagę zasługują przeprowadzone działania:

„Jak Internet zmienił Kaptureka” – przedstawienie na Dzień Dziecka – zauważając problem nadmiernego korzystania z urządzeń multimedialnych, co za tym idzie zmniejszenie bezpośrednich kontaktów z rówieśnikami, napisaliśmy tekst przedstawienia „Jak Internet zmienił Kaptureka”. Spektakl został wystawiony w Dniu Dziecka. Dla dzieci była to wielka niespodzianka, bo dotąd oni przygotowywali się do ról, a tym razem zrobili to dorośli, nauczyciele i rodzice. Po przedstawieniu na

dzieci czekały atrakcje. Dzieci bawiły się doskonale, każde mogło znaleźć coś dla siebie.

„Choroba smoka, czyli jak smok w Krakowie alergii się nabawił” – zanieczyszczenie powietrza i smog skłoniły nas do napisania scenariusza, który odzwierciedli zmagania miasta z tym problemem. Bohaterem jest sympatyczny Smok Hipolit, bardzo zaniepokojony katarem, z którym nie może sobie w żaden sposób poradzić. Małe łabędzie pływające w Wiśle zauważają, że ich piórka pokryte są czarną substancją. Wszyscy udają się do doktora, który jednoznacznie stwierdza, że smok ma alergię, a łabędziom poleca dokładną kąpiel. Uczniowie grający w przedstawieniu doskonale wcielili się w role, które oprócz poważnych scen zawierały humorystyczne dialogi. Atrakcją przedstawienia był także Taniec Łabędzi oraz piosenki.

Okazuję, szanuję, doceniam

System wartości budowany jest przede wszystkim przez rodziców i rodzinę, dlatego spotkania w gronie najbliższych pielęgnujemy nie tylko z okazji świąt, ale także podczas wszelkich uroczystości. Dzieci mają szczególnie wtedy okazję do wyrażania uczuć i przygotowania specjalnych programów artystycznych zacieśniających więzi rodzinne.

Wykorzystanie autorskich tekstów do ukazania problemów i zagadnień z różnych dziedzin życia pokazało, że nauczyciele są kreatywni i stosują niekonwencjonalne metody.

Do najbardziej wzruszających należy **„Historia Dzieciątka kołędą malowana”**. Co roku przygotowujemy niepowtarzalne jasełka oparte na własnych tekstach. „Historia Dzieciątka kołędą malowana” to opowieść o narodzinach Jezusa, o tradycjach związanych ze Świątami Bożego Narodzenia. W przedstawieniu ukazałyśmy dwa światy. W Piekło mieszkają leniwe diabełki, nad którymi czuwa diabeł Gracek. Szef jest zaniepokojony odgłosami, które dochodzą z Ziemi. Drażni go śpiew, śmiech nieznanego mu osób. Wysła więc swoich kamratów, aby zbadali to wydarzenie. Niesforne diabełki spotykają Anioły, które starają im się wytłumaczyć przyczynę tak wielkiej radości. Diabełki

Nasze pacynki w pracy, fot. H. Kłonica

dziwią się, jednak ciekawość zwycięża i docierają do Betlejem. Zachwycają się śpiewem dla Dzieciątka, odtąd wspólnie z Aniołami witają wszystkich przybyłych do stajenki i razem z nimi kolędują.

Jesteśmy nauczycielkami edukacji wczesnoszkolnej pełnej uroku krakowskiej Szkoły Podstawowej nr 64. Łączy nas nie tylko zawód i miejsce jego wykonywania, ale przede wszystkim wyjątkowa przyjaźń, pełna wspólnych pomysłów i pasji, o której mówimy „braterstwo dusz”. Tworzymy duet, w którym wzajemnie się uzupełniamy i rozumiemy bez słów. Dlatego też w działania które podejmujemy, bardzo się angażujemy i wkładamy w nie całe serca, „zarażając” tym samym ich uczestników – naszych uczniów. Staramy się także nadążać za potrzebami współczesnego świata i wymyślamy takie zadania, aby spełniały nie tylko oczekiwania najmłodszych odbiorców, ale były zgodne z postawionymi przez nas celami.

Pragniemy, aby nasi uczniowie w przyszłości stali się dobrymi, wrażliwymi ludźmi, potrafiącymi prowadzić dialog i nawiązywać pozytywne relacje.

Słowa kluczowe: wychowanie, wartości.

* * *

Halina Kłonica i Monika Nodzyńska są nauczycielkami Szkoły Podstawowej nr 64 w Krakowie, laureatkami IX edycji regionalnego konkursu MCDN „Kreatywny Nauczyciel”, w kategorii szkół podstawowych.

Wychowanie do wartości

MARZENA SULA-MATUSZKIEWICZ

Wychowanie, niezależnie od wyznawanych idei, zawsze jest wychowaniem do jakichś wartości.

Za wartość uważa się to, co jest ważne, cenne dla jednostki lub społeczeństwa. Wychowanie do wartości w szerszym zakresie rozumiane jest jako przygotowanie jednostki do samodzielnego i świadomego funkcjonowania w świecie wartości, polegające na zdolności dokonywania wyborów, porządkowania wartości. Jest to edukacja do wartości, czyli nauczanie o wartościach. Odmienne podejście do problemu stanowi wychowanie do wartości – kształcenie umiejętności rozumienia i gotowości przyjęcia takich wartości, które są pożądane z punktu widzenia programu wychowawczego i zgodne z duchem przyjętego ideału wychowania¹. Wychowanie do wartości powinno opierać się na prawie wychowanków do wolności wyboru preferowanych wartości, ale też zakłada odpowiednią dojrzałość moralną jednostki i jej odpowiedzialność wobec dokonywanych wyborów.

Wychowanie, niezależnie od wyznawanych idei, zawsze jest wychowaniem do jakichś wartości. Te wartości z jednej strony determinują cele, a z drugiej – są kryteriami oceny działań pedagogicznych. Pierwszym i najważniejszym dla dziecka środowiskiem wychowawczym jest rodzina. Pomimo że zmieniają się formy życia rodzinnego oraz role rodzicielskie, rodzina nadal pozostaje ważną przestrzenią, w której obowiązują zasady regulujące zachowania społeczne. Te zasady służą ochronie i promowaniu wartości, a działania członków rodziny stanowią praktyczną realizację wartości. Dlatego też istotne znaczenie mają formy wychowawczego oddziaływania na rodzinę realizowane poprzez placówki oświatowe i instytucje wspomagające rodziców w ich wychowawczej roli.

W badaniach opisujących kondycję współczesnej rodziny nie brakuje krytycznych opinii i stwierdzeń, że wiele rodzin uprawia wychowawczą fikcję. Przedstawione przez autorkę książki *Wychowawcze funkcjonowanie rodziny a zachowanie uczniów w środowisku szkolnym* wyniki badań² pokazują, że

rodzice stosują w wychowaniu najczęściej styl liberalny, czyli styl, w którym dzieci pozostawione są same sobie, a rodzice nie ingerują w ich sprawy, tolerując zachowania społeczne. Ta niczym nieskrępowana swoboda stwarza warunki do rozwoju aktywności i spontaniczności dziecka, ale niestety, także do rozwoju postawy braku szacunku wobec potrzeb innych. Rodzice zazwyczaj reagują dopiero wtedy, gdy ich dziecko w sposób rażący łamie zasady współżycia społecznego. Jedyną wartością, której podporządkowane są zachowania członków rodziny, jest przyjemność zaspokojenia własnych potrzeb. Z wychowawczego punktu widzenia najbardziej pożądany jest styl demokratyczny. Dziecko aktywnie uczestniczy w życiu rodziny, ma prawo do wyrażania własnej opinii, decyduje wspólnie z rodzicami o kwestiach życia domowego. Członkowie rodziny zwracają uwagę na potrzeby wszystkich, szukając kompromisów i wspólnych rozwiązań, wyrażając w ten sposób szacunek dla potrzeb swoich i innych. Rzadko stosowane są kary w tak funkcjonującej rodzinie na rzecz rozmowy, perswazji, wyjaśniania dziecku, na czym polega jego niewłaściwe zachowanie. Takie zachowania rodzicielskie świadczą o wyznawaniu wartości, które są pożądane z punktu widzenia interesu społecznego.

Istotne znaczenie mają formy wychowawczego oddziaływania na rodzinę realizowane poprzez placówki oświatowe i instytucje wspomagające rodziców w ich wychowawczej roli.

Celem wychowania do wartości jest doprowadzenie jednostki do świadomego uznania za własne wartości pożądanych wychowawczo. Wymaga to odpowiednich działań pedagogicznych, możliwych do realizowania w przestrzeni rodzinnej, jak również szkolnej. O efektywności tych działań decydują kolejne etapy procesu wychowawczego,

na który składają się: poznawanie i rozumienie wartości, ich przeżywanie, praktykowanie – czyli częste stwarzanie sytuacji umożliwiających doświadczanie wartości – oraz ostatni etap, jakim jest uznanie wartości za własne i życie zgodne z nimi. Najważniejsza na tym etapie jest postawa wierności wobec przyjętych wartości. I ta wierność wartościom we współczesnym świecie staje się problemem, kiedy wystawiona jest na próbę w konfrontacji ze światem mediów i wirtualną rzeczywistością.

PREZENTOWANA LITERATURA:

Frączek Zofia: *Wychowawcze funkcjonowanie rodziny a zachowanie uczniów w środowisku szkolnym*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2017. ISBN 978-83-7996-434-5. Sygn. 269175, 269176

Szkola i rodzina w środowisku lokalnym: teoria i praktyka, redakcja naukowa Alina Szczurek-Boruta, Barbara Chojnacka-Synaszkó, Aleksandra Gancarz. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2016. ISBN 978-83-8019-593-6. Sygn. 267868, 267869, 267979, 267980.

Słowa kluczowe: wychowanie do wartości.

PRZYPISY:

¹ K. Olbrycht, *Wychowanie do wartości – w centrum aksjologicznych dylematów współczesnej edukacji*, „Pedagogia Christiana” 2012, nr 1, s. 92.

² Z. Frączek, *Wychowawcze funkcjonowanie rodziny a zachowanie uczniów w środowisku szkolnym*, Rzeszów 2017, s. 296.

* * *

Marzena Sula-Matuszkiewicz jest kierownikiem Czytelni Głównej Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie. Jest członkiem Zespołu Redakcyjnego „Hejnału Oświatowego”.

To co najważniejsze

DR ALICJA JANIĄK

Są sprawy w życiu dziecka najważniejsze! Tak jak w życiu każdego człowieka. Najważniejsze, czyli takie, które określane są mianem wartości obiektywnych. Przeżywa je ono na swój sposób, charakterystyczny dla swego rozwoju i wynikającej zeń dojrzałości. Poznaje, interioryzuje, by uznać za przestrzeń, zadanie, symbol wyznaczające jego pragnienia, potrzeby, marzenia. A ujawnia się to w sposób szczególny i wyrazisty w kształtowaniu i umacnianiu jego własnego, osobowego człowieczeństwa.

W rozmowie z dziećmi klasy I B (Maja M., Ola W.), klasy III C (Paulina S.), klasy III D (Eryk P.), klasy IV A (Czarek Cz., Kuba D.) i klasy IV B (Kacper C., Ania K., Oskar K., Madzia R., Piotr S., Adrian S.) Szkoły Podstawowej nr 5 w Kielcach potwierdza się niezmiennność i niezastępowalność wartości, które uważamy za istotne, główne, uniwersalne.

Percepcja i ukierunkowanie na te wartości potwierdzają się z wynikami współczesnych badań dzieci i młodzieży szkolnej. Pokazują one, iż najważniejsza dla nich jest rodzina, miłość, własne człowieczeństwo, przyjaciele, koledzy, pasje, nauka, ojczyzna.

- Co jest dla Ciebie najważniejsze?

- Rodzina!
- Dla mnie bardzo ważna jest rodzina zdrowa, szczęśliwa, kiedy nie ma w niej żadnych uzależnień. Wtedy ludzie są zdolni troszczyć się o siebie nawzajem. Wtedy jest dobrze i bezpiecznie w domu.
- **A w rodzinie kto jest ważny?**
- Mama, tata, dziadkowie, nawet prababcia i pradziadek. Bo ja mam jeszcze pradziadków. Są super. No i też rodzeństwo.
- Dla mnie też najważniejsza jest rodzina, rodzice.
- **Dlaczego?**
- No bo bez nich byśmy sobie nie poradzili.
- Kochają mnie. A ja ich też, całym sercem. Troszczą się o mnie. Gdyby mnie nie kochali, byłoby mi smutno.
- Ważna jest miłość, żeby ją sobie okazywać.
- **A jak okazujesz miłość?**
- Przytulam się do rodziców, obdarzam pocałunkami, uśmiechem, dobrym słowem, rozmową. Robię też prezenty, takie jakie umiem: laurki, bukietki z kwiatów.

- I co jest jeszcze bardzo ważne w życiu?

- Dla mnie też jestem ważny sam dla siebie, bo jestem człowiekiem, o takim jak tutaj na obrazku.
- Ważne, żeby być dobrym człowiekiem.
- **A dobry człowiek, to kto?**
- To taki ktoś, kto szanuje innych; rodziców, nauczycieli i w ogóle wszystkich ludzi. Dlatego trzeba pamiętać o kulturze osobistej.
- **Czy jeszcze są sprawy ważne poza rodziną, miłością i byciem dobrym człowiekiem?**
- Tak! Dla mnie bardzo ważni w życiu są koledzy i przyjaciele. Bo są mili, dobrzy, mogę się z nimi bawić w ulubione zabawy. Lubię ich. Bez przyjaźni smutno, a z przyjaciółmi świat jest lepszy. Dzięki nim częściej wychodzę na dwór, bawię się, dzielę się ulubionymi zabawkami.
- Poza rodziną i kolegami ważne są pasje, ulubione zajęcia. Ja lubię zwierzątka, mojego chomika. Gdy jest mi smutno, źle, to bawię się z nim. Dla mnie są trochę jak rodzeństwo, bo nie mam ani brata, ani siostry. Przy okazji uczę się nimi opiekować i troszczyć o nie.
- Dla mnie zwierzęta też są ważne i potrzebne..., bo je kocham!
- Do ważnych spraw ja zaliczam też naukę. Nauka jest trudna, ciężka, ale bardzo potrzebna. Bo dzięki niej poznaję świat, uczę się go rozumieć. A w przyszłości dzięki temu będę mógł zdobyć dobry zawód no i pracę.
- Uważam, że bardzo ważny jest też sport, ćwiczenia, zawody. Gdy gram, a bardzo to lubię, rozwijam się. Jestem zdrowszy, sprawniejszy, to też hartuje, tak ogólnie wszystko, całego człowieka.
- A ja tak myślę, że jeszcze jest ważne, gdzie się mieszka. No tak! Mój dom, blok, osiedle, miasto, ojczyzna. Ważne jest to, skąd się pochodzi, gdzie się przebywa. Bo się przywiązujemy do tego

Jestem człowiekiem, rys. Piotrek Sarnat

miejsca, kochamy je, jesteśmy jakby częścią tego miejsca.

- **A w jakim mieście mieszkaś?**
- W Kielcach! Oczywiście proszę pani!
- **Podoba Ci się tutaj?**
- Tak.
- **A ojczyzna podoba Ci się?**
- Też. Jest piękna.
- **A jak się nazywa?**
- Polska. Tak Polska!

Słowa kluczowe: ojczyzna, Polska.

* * *

Dr Alicja Janiak – pedagog, doktor nauk społecznych w zakresie pedagogiki, nauczyciel w Szkole Podstawowej im. St. Artwińskiego nr 5 w Kielcach.

W następnym numerze:

Szkoła jako wspólnota edukacyjna: uczniów, rodziców, nauczycieli

Narcyza Żmichowska

MARTA JESIONEK

Artykuł zawiera najważniejsze informacje o życiu i działalności Narcyzy Żmichowskiej, poetki, emancypantki, nauczycielki. Tym tekstem kontynuujemy cykl artykułów o kobietach odgrywających znaczącą rolę w polskiej pedagogice.

Narcyza Żmichowska (1819–1876)

Wychowywana przez krewnych, bardzo ambitna, od młodości wyrażała swoje poglądy, łamała konwenanse i otwarcie walczyła o emancypację kobiet. Narcyza Żmichowska – poetka, powieściopisarka, nauczycielka, autorka wielu podręczników, a także twórczyni programów nauczania dostępnych dla wszystkich grup społecznych.

Narcyza Kazimiera Józefa Żmichowska urodziła się 4 marca 1819 r. w Warszawie jako najmłodsza z dziesięciorga dzieci¹ Jana Żmichowskiego oraz Wiktorii z Kiedrzyńskich. Ojciec, uczestnik powstania kościuszkowskiego, był urzędnikiem w sądzie ziemskim w Rawiczu, później pisarzem żupy solnej w Nowym Mieście². Matka Narcyzy otrzymała staranne wykształcenie na pensji w Poznaniu, jako młoda dziewczyna wyszła za mąż i urodziła dziesięciorgo dzieci, z których jedno wcześniej zmarło. Ze względu na zły stan zdrowia, niedługo przed urodzeniem ostatniego dziecka, została przewieziona do Warszawy, gdzie mimo dobrej opieki lekarskiej zmarła trzy dni po porodzie. Narcyza po urodzeniu otrzymała imię Kazimiera, jednak nigdy oficjalnie go nie używała³.

Po śmierci matki młodszymi dziećmi państwa Żmichowskich zajęła się rodzina. Narcyza trafiła wówczas do stryjostwa Tekli i Józefa Żmichowskich, którym w późniejszych latach była bardzo wdzięczna za opiekę. We wrześniu 1826 r. siedmioletnia Narcyza została wysłana na pensję do Zuzanny Wilczyńskiej, a po jej ukończeniu przyjęto ją do Instytutu Rządowego Wychowania Panien, potocznie nazywanego Instytutem Guwernantek, który ukończyła w 1833 r., uzyskując dyplom domowej nauczycielki⁴. Następnie wyjechała do Mężenina, gdzie zamieszkała u wujostwa Marii i Józefa Kiedrzyńskich. Rozpoczęła wówczas pisanie pamiętnika, w którym opisywała swoje przeżycia

i żaliła się na specyficzny charakter środowiska, który nie sprzyjał nawiązywaniu kontaktów towarzyskich. Pomimo trudności materialnych oraz problemów z dostępnością do książek Narcyza starała się dużo czytać. W ten sposób doksztalała się, rekompensując sobie tym samym braki towarzyskie.

Narcyza Żmichowska od młodości wyrażała swoje poglądy, łamała konwenanse i otwarcie walczyła o emancypację kobiet.

W 1838 r., dzięki rekomendacji Wilczyńskiej, podjęła pracę jako domowa nauczycielka ośmioletniej Pelagii, córki Konstantego i Anieli Zamoyskich. Praca ta wiązała się z długoterminowym wyjazdem do Paryża, na co Narcyza chętnie przystała, gdyż wyjazd dawał jej możliwość spotkania się z bratem Erazmem. Pobyt we Francji oraz spotkania z bratem, a co za tym idzie z demokratycznym środowiskiem emigracyjnym, ukształtowały poglądy Narcyzy. Publicznie wyrażała swoje zdanie i broniła swoich racji, miała wiele zainteresowań, które rozwijała po pracy, była pracowita oraz ambitna. Wolny czas spędzała w Bibliotece Narodowej w Paryżu, gdzie czytała poezję, współczesną literaturę obcą oraz zgłębiała wiedzę z zakresu filozofii. Takie zachowanie Narcyzy uchodziło wówczas za niekonwencjonalne i nie podobało się rodzinie Zamoyskich, którzy uważali, że to nie przystoi ubogiej guwernantce. Zamoyscy zabraniali Narcyzie kontaktów z polską emigracją, a także czytania dzieł Adama Mickiewicza i Maurycyego Mochnackiego. Żmichowska nie stosowała się do zakazów, głównie ze względu na brata, ale także z powodu negatywnego stosunku wobec arystokracji. Było to powodem wielu nieporozumień, dlatego też od początku jej współpraca z pracodawcami nie układała się. 1 stycznia

1839 r. Aniela Zamoyska wypowiedziała Narcyzie umowę o pracę.

Szczęśliwa Żmichowska przeprowadziła się do brata mieszkającego w Reims, gdzie spędziła kilka miesięcy. Poznała wówczas trudne życie polskich emigrantów, dyskutowała ze znakomitymi działaczami Towarzystwa Demokratycznego Polskiego, a także kształtowała swoje opinie i poglądy, które ulegały znacznej radykalizacji. W połowie 1839 r. wróciła do Paryża, gdzie zamieszkała z rodziną Erazma Borzęckiego – przyjaciela jej brata. W Paryżu nie próżnowała, dużo czytała, studiowała francuską prasę, pisała teksty w języku francuskim, chodziła na koncerty i do galerii, a także słuchała wykładów na Akademii Francuskiej. Czas spędzała aktywnie, a korzystając często z biblioteki, łamała ówczesne konwenanse. Jej zachowanie, jak na dwudziestoletnią samotną dziewczynę, było wówczas uważane za nieprzystojne, a wręcz skandaliczne.

17 września 1839 r. odmieniona Żmichowska wróciła do kraju samotnie dyktansem, co nie mieściło się w ówczesnych obyczajach. Zatrzymała się w Poznaniu u Bibianny i Jędrzeja Moraczewskich, którzy skupiali wokół siebie patriotów, konspiratorów oraz uczonych i pisarzy. Dzięki Bibiannie Narcyza poznała Teklę Dobrzyńską oraz mieszkającą w Objezierzu Helenę Turnową, u której później zamieszkała. W grudniu 1839 r. Żmichowska przekroczyła granicę Królestwa Polskiego i kolejne miesiące spędziła na odwiedzinach u rodzeństwa i krewnych. Zatrzymała się m.in. u siostry Kornelii Glogerowej w Dobrochach, gdzie zajmowała się wychowaniem swojej ukochanej siostrzenicy Marii.

W 1841 r. podjęła pracę jako nauczycielka domowa czwórki dzieci bogatych ziemian Anny i Stanisława Kisielnickich, z którymi mieszkała w Łomży oraz czasowo w Warszawie. W tym samym roku na łamach czasopiisma „Pierwiosnek” opublikowano pod

pseudonimem Gabriella jej wiersz, zatytułowany „Szczęście poety”. Otrzymał on świetne recenzje, co przyniosło jej rozgłos. Swoją twórczość publikowała także w czasopiśmie „Pielgrzym”, którego redaktorką była Eleonora Ziemięcka, a następnie w „Przeglądzie Naukowym”. Żmichowska była jedną z inicjatorek nowoczesnego ruchu kobiet, nazywanych później entuzjastkami⁵, które dobroczynnie pracowały na rzecz proletariatu. Odwiedzała wówczas chorującego na gruźlicę brata Janka, który był pierwszym i najważniejszym recenzentem jej twórczości. Gdy w 1843 r. Janek zmarł, bardzo silnie to przeżyła. Wyjechała do Warszawy, by tam rozpocząć działania w ruchu konspiracyjnym. W 1844 r. Żmichowska, po odrzuceniu propozycji małżeństwa od astronoma Jana Baranowskiego, wyjechała do Objezierza⁶, gdzie podjęła pracę jako nauczycielka domowa rodziny Turnów. W 1844 r. Karol Libelt zaproponował Narcyzie zorganizowanie pensji żeńskiej w Poznaniu, którą miała również kierować. Żmichowska opracowała swój własny dwustopniowy program nauczania i wychowania, jednak do otwarcia pensji nie doszło ze względu na zbyt radykalne poglądy Narcyzy, które nie uzyskały poparcia władzy. Poświęciła się wówczas twórczości literackiej, a także działalności publicznej i politycznej.

W 1845 r. w księgarni Żupańskiego w Poznaniu ukazał się jej pierwszy zbiorek utworów zatytułowany *Wolne chwile*, wydany pod pseudonimem Gabriella. W tym samym roku Żmichowska została zmuszona do opuszczenia Wielkopolski i przez kilkanaście kolejnych miesięcy pomieszkiwała u rodziny i przyjaciół. Opracowała wówczas, oparty na nowoczesnych programach i wymaganiach, cykl podręczników zatytułowany „Wykład nauk przeznaczony do pomocy w domowym wychowaniu panien”⁷. W 1846 r. zamieszkała w Warszawie i opublikowała swoją pierwszą powieść *Poganka*, która okazała się ogromnym sukcesem artystycznym autorki i przyniosła jej rozgłos. Nadal była czynną działaczką entuzjastek, wraz z innymi członkiniami prowadziły tajną działalność oświatową dla chłopskich dzieci, a także działalność agitacyjną wśród warszawskich rzemieślników.

W 1849 r. Żmichowska za swoje działania została aresztowana i osadzona w więzieniu w klasztorze karmelitanek

w Lublinie⁸, gdzie przebywała aż do lutego 1852 r. Podczas pobytu w więzieniu była niezłomna, nie odpowiadała na żadne pytania, nikogo nie wydała ani nie obciążyla zarzutami. Napisała wówczas dwa religijne utwory poetyckie „Głos Pański” oraz „Modlitwa do św. Cecylii”. Jako jedyna z więźniów oficjalnie, podczas składania pisemnych zeznań, obwiniała carat za ciemnotę polskiej ludności, a także za szerzenie nienawiści społecznych. W 1852 r. na prośbę rodziny oraz ze względu na zły stan zdrowia Narcyza została zwolniona z dalszego odbywania kary, jednak nadal miała dozór policyjny. Zamieszkała wówczas u siostry Hortensji Duninowej w Lublinie.

W 1855 r. uzyskała pozwolenie na opuszczenie Lublina, najpierw wyjechała do Rzerzycy, by tam zamieszkać u siostry Wiktorii Lewińskiej, a następnie osiedliła się w Warszawie. Narcyza rozpoczęła pracę jako nauczycielka na pensji Julii Bąkowskiej, współpracowała z „Gazetą Warszawską” oraz „Tygodnikiem Ilustrowanym”. Próbowala również pisać nowe utwory, jednak zachowanie redaktorów oraz wydawców, którzy bez jej zgody pozwalali sobie na zmiany w tekście, skutecznie ją zniechęcało. W 1859 r. Seweryn Elżanowski zaproponował Żmichowskiej współpracę przy organizacji powstania, jednak nie zgodziła się. Uważała bowiem, że ważniejsze było wówczas podniesienie poziomu oświaty, kultury oraz życia niższych warstw społecznych.

W 1862 r. Żmichowska w swoim mieszkaniu prowadziła pedagogiczne pogadanki dla kobiet, które pomimo ogromnej wartości edukacyjnej miały charakter nieformalny. W listopadzie tego samego roku rozpoczęła pracę jako nauczycielka geografii w żeńskim Instytucie Aleksandryjsko-Maryjskim. Współpraca Narcyzy z kierowniczką Instytutu Antoniną Paszkowiczową nie układała się ze względu na różnice w poglądach politycznych, toteż po kilku miesiącach Narcyza została zwolniona.

W czasie powstania styczniowego Żmichowska przebywała u swoich siostrzenic w Dębowej Górze i Olszowej. Liczne naloty wojsk oraz przeszukiwania zmusiły ją do niszczenia swoich rękopisów. W 1866 r. stworzyła nowy projekt nauczania dla dwunastoletniej córki Marii Rostworowskiej, który jest jednym z niewielu do dziś zachowanych. W swojej pracy nauczycielskiej stosowała wiele innowacji, jedną z nich

był amatorski teatr, który polegał na inscenizowaniu przez uczniów fragmentów utworów, którzy w ten sposób zapoznawali się z literaturą.

Po upadku powstania zaczęła żywo interesować się naukami ścisłymi, dużo korespondowała, odwiedzała przyjaciół w Warszawie, chodziła do teatru oraz galerii. W 1867 r. udała się do Paryża na Wystawę Powszechną, a także po raz ostatni odwiedziła swojego brata Erazma, który zmarł niecały rok później. W 1871 r., po śmierci najstarszego brata, Żmichowska zupełnie oddała się pracy. Przystąpiła do tłumaczenia dzieła *Dzieje Anglii* autorstwa T. B. Macaulaya, początkowo pracowała sama, później z pomocą zatrudnionej przez siebie młodej sekretarki⁹.

Narcyza Żmichowska w swojej pracy nauczycielskiej stosowała wiele innowacji, jedną z nich był amatorski teatr.

W 1874 r. podjęła się opracowania wydania zbiorowego *Dzieł* Klementyny z Tańskich Hoffmanowej, co było niezmiernie trudnym zadaniem, a prace korektorskie nad tym przedsięwzięciem prowadziła przez kolejne dwa lata. Jesienią 1874 r. przeniosła się na stałe do Warszawy, spisała życiorys Edmunda Strzeleckiego, który opublikowała w 1876 r. w czasopiśmie „Ateneum”, a także rozpoczęła pisanie antologii poezji polskiej XIX w., której nie zdążyła dokończyć. Ostatnie pół roku życia ciężko i boleśnie chorowała¹⁰.

Narcyza Żmichowska zmarła 24 grudnia 1876 r. w Warszawie, została pochowana na cmentarzu Powązkowskim.

Słowa kluczowe: kobiety w pedagogice, Narcyza Żmichowska.

PRZYPISY:

- ¹ M. Romankówna, *Narcyza Żmichowska (Gabriella)*, Kraków 1970, s. 5.
- ² N. Żmichowska, *Poganka*, Biblioteka Narodowa. Seria 1, nr 121, Wrocław 2013, s. VI.
- ³ M. Romankówna, dz. cyt., s. 5.
- ⁴ M. Stępień, *Narcyza Żmichowska*, Warszawa 1968, s. 32.
- ⁵ M. Stępień *Żmichowska Narcyza*, [w:] *Literatura Polska: przewodnik encyklopedyczny*, Warszawa 1985, s. 699.
- ⁶ M. Romankówna, dz. cyt., s. 12.
- ⁷ Tamże, s. 14.
- ⁸ *Żmichowska Narcyza*, [w:] *Dawni pisarze polscy: od początków piśmiennictwa do*

Młodej Polski: przewodnik biograficzny i bibliograficzny, Warszawa 2004, s. 218.

⁹ M. Romankówna, dz. cyt., s. 27.

¹⁰ M. Stępień: *Narcyza...*, dz. cyt., s. 497.

BIBLIOGRAFIA:

Romankówna M.: *Narcyza Żmichowska (Gabriella)*. Nauka dla Wszystkich, nr 118. Kraków: PWN, 1970. ISBN (brak).

Romankówna M.: *Szkolnictwo w świetle propozycji Narcyzy Żmichowskiej*. „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych” 1975, t. 20. ISSN (brak).

Stępień M.: *Narcyza Żmichowska*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1968. ISBN (brak).

Stępień M.: *Żmichowska Narcyza*. W: *Literatura Polska: przewodnik encyklopedyczny*, t. 2., red. Julian Krzyżanowski. Warszawa: PWN, 1985. ISBN 83-01-01520-9 83-01-05368-2 83-01-05369-0 83-01-08047-7 83-01-05308-2.

Żmichowska N.: *Poganka*, wstęp i oprac. G. Borkowska. Biblioteka Narodowa. Seria 1, nr 121. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2013. ISBN 978-83-61056-48-5.

Żmichowska Narcyza. W: *Dawni pisarze polscy: od początków piśmiennictwa do Młodej Polski: przewodnik biograficzny i bibliograficzny*, t. 5, red. R. Loth. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich, 2004. ISBN 83-89438-28-4 (t. 5).

* * *

Marta Jesionek – nauczyciel bibliotekarzy Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie, doktorantka Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

Projekt IPN: Małopolscy Bohaterowie Niepodległości

Polecamy Państwa uwagę rocznicowy projekt edukacyjny, realizowany na stulecie wskrzeszenia Rzeczypospolitej.

Celem całorocznego edukacyjnego cyklu Małopolscy Bohaterowie Niepodległości jest przybliżenie mniej znanych osób, zasłużonych dla odrodzenia wolnej ojczyzny, odznaczonych w okresie międzywojennym Krzyżem lub Medalem Niepodległości i związanych z Krakowem oraz Małopolską. Dotąd zaprezentowano sylwetki: Józefa Ostafina – legionisty, uczestnika wojny polsko-bolszewickiej i III Powstania Śląskiego, posła, żołnierza AK, członka WiN-u; Alojzego Kaczmarczyka – legionisty, oficera Wojska Polskiego i AK, urzędnika państwowego, działacza WiN-u; ks. Ferdynanda Machaya – obrońcy polskości Spisza i Orawy, przedwojennego senatora, proboszcza na krakowskim Salwatorze i w kościele Mariackim; Antoniego Gryziny-Laska – legionisty, członka Polskiej Organizacji Wojskowej, działacza społecznego, szefa Podokręgu Górskiego Związku Czynu Zbrojnego oraz Zofii Zawiszanki – działaczki niepodległościowej, legionistki, poetki i pisarki.

Więcej informacji: <https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/aktualnosci/46509,Malopolscy-Bohaterowie-Niepodleglosci.html>

Polskość a europejskość

EWA DEMCZUK
IWONA PIKOŃ

Projekty realizowane w ramach akcji KA1 „Mobilność kadry edukacyjnej szkolnej” mają na celu „poprawę jakości pracy placówki oświatowej osiąganą przez udział jej pracowników w mobilnościach zagranicznych takich jak kursy i szkolenia, w trakcie których podnoszą oni własne kompetencje zawodowe”¹.

Nauczyciele Zespołu Szkół Samorządowych w Rzykach uczestniczą już po raz drugi w projekcie POWER FRSE Mobilność Szkolnych Kadr Edukacyjnych. Projekt „SZKOŁA” to interdyscyplinarne i wieloaspektowe przedsięwzięcie związane z rozwojem potencjału twórczego, umiejętności zawodowych i języka angielskiego uczestników. Ostatnią europejską mobilnością była Sycylia. Dwunastu nauczycieli Zespołu Szkół Samorządowych w Rzykach wyruszyło w niezwykłą podróż w nowym kontekście kreatywnej edukacji.

Polskość a europejskość

Tadeusz Różewicz pisał, że ojczyzną jest nasze najbliższe otoczenie, które zdążyliśmy poznać i pokochać². Czasem warto spojrzeć na ważne sprawy z innej perspektywy, np. innego kraju i odmiennej kultury. Takie doświadczenie jest ważną lekcją tolerancji i poszanowania różnorodności kulturowej.

Nauczyciele z Rzyk od 2016 r. uczestniczą aktywnie w programie Mobilności Kadry Nauczycielskiej w ramach projektów unijnych: Erasmus+ oraz POWER FRSE, podróżując do krajów Unii Europejskiej. Celem tych wyjazdów jest doskonalenie kluczowych kompetencji, takich jak: porozumiewanie się w językach obcych, kompetencje naukowo-techniczne, matematyczne, informatyczne, społeczne i obywatelskie, umiejętność uczenia się, inicjatywność i przedsiębiorczość oraz świadomość i ekspresja kulturalna.

Podczas pobytu w różnych krajach Europy nauczyciele poznają dorobek kulturowy i środowisko przyrodnicze wybranych państw, podnoszą kompetencje językowe w zakresie języka angielskiego, wymieniają doświadczenia dotyczące systemów oświaty, wzbogacają wiedzę i umiejętności o innowacyjne metody i strategie edukacyjne. Dotychczas pedagodzy uczestniczyli w wyjazd-

Szkolenie „Język angielski dla nauczycieli” i warsztaty edukacyjne „Inteligencja emocjonalna”, stolica Sycylii – Palermo, fot. E. Demczuk

dach do Portugalii, na Malte, do Norwegii, Hiszpanii i na Sycylię.

Każda mobilność ma określone priorytety, a jej uczestnicy biorą udział w szkoleniach doskonalących ich umiejętności zawodowe. Zdobyte doświadczenia są wykorzystywane w praktyce szkolnej, co podnosi poziom i efektywność nauczania. Przede wszystkim poprzez swoje opowieści o kulturze, historii i tradycjach innych krajów, pokazywane prezentacje, filmy, wystawy i gazetki nauczyciele kształtują wśród uczniów postawę tolerancji, otwartości wobec innych kultur oraz poszanowania dziedzictwa kulturowego różnych narodów. Zwalczają stereotypy, uprzedzenia i ksenofobię. Pokazują, że można być patriotą i równocześnie obywatelem Europy oraz świata poprzez swobodne odwoływanie się do dorobku cywilizacyjnego innych krajów, zwłaszcza należących do kręgu kultury śródziemnomorskiej.

Pobyt na Sycylii był inspiracją do takich działań. Bogata historia wyspy podbijanej przez różne plemiona i ludy pokazuje wielobarwną mozaikę narodowości, ras i wyznań, które współistniały na tej ziemi. Sycylia zasymilowała elementy sztuki i kultury greckiej, rzymskiej, arabskiej, bizantyjskiej, normandzkiej. Tu można zobaczyć, że patriotyzm może być kojarzony z tolerancją i szacunkiem dla odmienności. Najważniejsza jest miłość do ziemi ojczystej, która nie zamyka nas w ksenofobicznym lęku przed różnorodnością kulturową.

Na Sycylię od wieków przyjeżdżali polscy pisarze i poeci, poszukując inspiracji w pięknie krajobrazu i sztuki sycylijskiej ziemi. Dla wielu z nich pobyt wśród ruin antycznego świata, niegdyś pełnego ładu i harmonii, był terapią duchową za pomocą sztuki, ale też pozwalał pogłębić relacje z ojczyzną. Postrzeganie innych krajów, zwłaszcza w czasach zaborów, było zdeterminowane przez historyczne doświadczenia Polaków. Romantycy przyjeżdżali na Wyspę Słońca, by zapomnieć o zniewolonym kraju, ale obraz ojczyzny zawsze im towarzyszył³. Z kolei J. Iwaszkiewicz dostrzegał duchową jedność dwóch krajów należących do tego samego kręgu kulturowego, np. w swojej *Księżce o Sycylii* porównywał włoskie i polskie miasteczka, a majestatyczna Etna przypominała mu Babią Górę⁴. Nasi rodacy

byli dumni ze swej polskości, ale czuli się jednocześnie, spadkobiercami wielkiego dziedzictwa kulturowego starego kontynentu.

W czasie wolnym od szkoleń („Język angielski dla nauczycieli. Rozwijaj swoją karierę” – dla sześciu osób i „Inteligencja emocjonalna” – dla sześciu osób) nauczyciele poznawali niezwykle zabytki Palermo, podziwiali piękno sycylijskich krajobrazów podczas wyjazdów w malownicze okolice Cefalu, Erice, Trapani i Taorminy. Największe wrażenie na uczestnikach wyjazdu zrobiła „dymiąca”, wulkaniczna góra Etna, zwana królową Sycylii. Kolejne miejsce, które zwiedzili nauczyciele z Rzyk to Taormina, starożytna miejscowość leżąca w pobliżu Etny, perła Sycylii, ulubione miejsce artystów i wielkich tego świata. O jej niezwykłości decyduje wspaniałe położenie na zboczu wzgórza, dobrze zachowany antyczny teatr grecki i rozciągające się z niego, zapierające dech w piersiach widoki na Kalabrię, Morze Jońskie oraz Etnę. Uczestnicy wyjazdu najlepiej poznali Palermo, ponieważ tu byli zakwaterowani. Miasto, zwane Złotą Muszlą, już od czasów starożytnych pełni funkcję nieoficjalnej stolicy Sycylii. Palermo zaskakiwało na każdym kroku; z jednej strony raziły zaniedbane ulice i zabytki, denerwował chaos i zgiełk na drogach, a z drugiej – zachwycała pełnym przepychu, bizantyjskim wnętrzem Kaplica Palatyńska w Palazzo di Normanni, zdumiewała eklektycznym stylem katedra z relikwiami św. Rozalii, patronki miasta.

Pobyt na Sycylii wzbogacił nauczycieli o nowe doznania i przeżycia oraz skłonił do zastanowienia się nad pojęciem patriotyzmu w kontekście wielokulturowego społeczeństwa, jakie funkcjonuje na tej wyspie.

Słowa kluczowe: POWER FRSE Mobilność kadry edukacji szkolnej.

PRZYPISY:

¹ Erasmus + dla szkół: <http://erasmusplus.org.pl/edukacja-szkolna/akcja-1/> (dostęp: 18.04.2018).

² T. Różewicz: *Oblicze ojczyzny*, <http://wiersze.doktorzy.pl/oblicze.htm> (dostęp: 18.04.2018).

³ E. Cichocka, *Od Szymanowskiego do Mitoraja. 100 lat antyku sycylijskiego w polskiej literaturze i sztuce* [http://docplayer.pl/71045631-Ewa-cichocka-studio-doku-](http://docplayer.pl/71045631-Ewa-cichocka-studio-doku-mentacji-podrozniczej-egc-gdansk.html)

[mentacji-podrozniczej-egc-gdansk.html](http://docplayer.pl/71045631-Ewa-cichocka-studio-doku-mentacji-podrozniczej-egc-gdansk.html) (dostęp: 18.04.2018).

⁴ M. Romanowski, *Prowincjonalne Włochy w książce o Sycylii Jarosława Iwaszkiewicza*; http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Jednak_Ksiazki_Gdansk_Czasopismo_Humanistyczne/Jednak_Ksiazki_Gdansk_Czasopismo_Humanistyczne-r2014-t-n1/Jednak_Ksiazki_Gdansk_Czasopismo_Humanistyczne-r2014-t-n1-s73-82/Jednak_Ksiazki_Gdansk_Czasopismo_Humanistyczne-r2014-t-n1-s73-82.pdf (dostęp: 18.04.2018).

* * *

Ewa Demczuk – absolwentka studiów doktoranckich Instytutu Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W pracy naukowej koncentruje się na rozwoju potencjału twórczego ucznia klas młodszych pod wpływem teatralizacji. Od 37 lat nauczycielka kształcenia zintegrowanego w Zespole Szkół Samorządowych w Rzykach. Od wielu lat współpracuje jako trener i edukator z ośrodkami doskonalenia nauczycieli na terenie Małopolski. Wykładowca w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej w Brzegu na kierunkach pedagogicznych. Jest autorką wielu publikacji metodycznych dla nauczycieli oraz innowacji programowych. Koordynuje projekty międzynarodowe: E-Twinning, Erasmus+, FRSE POWER.

Iwona Pikoń – nauczycielka języka polskiego w Szkole Podstawowej i Gimnazjum w Rzykach, absolwentka filologii polskiej oraz studiów podyplomowych z historii ogólnej na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach: 2014/2015 i 2017/2018 uczestniczyła w europejskich programach Erasmus+ oraz POWER FRSE na Malcie, w Norwegii, Hiszpanii i na Sycylii. Organizatorka wyjazdów dzieci i młodzieży do teatru oraz konkursów recytatorskich na temat twórczości poetów beskidzkich. Pasjonatka kultury i sztuki antyku. Nieustannie doskonalą swoje kompetencje w zakresie języka angielskiego i wykorzystywania technologii informacyjnej na zajęciach.

Z przyjemnością informujemy, że „Hejnał Oświatowy” objął patronatem medialnym III Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych „Kreowanie wizerunku biblioteki pedagogicznej”, organizowane w dniach 14–15 czerwca 2018 r. przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką w Krakowie.

Zapraszamy do korzystania z oferty edukacyjnej Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli

www.mcdn.edu.pl

MAŁOPOLSKIE CENTRUM DOSKONALENIA NAUCZYCIELI

ul. Lubelska 23, 30-003 Kraków
tel. + 48 12 623 76 46, + 48 12 623 76 56; fax + 48 12 623 77 41
www.mcdn.edu.pl
e-mail: biuro@mcdn.edu.pl

MCDN Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie

ul. Garbarska 1, 31-131 Kraków
tel. + 48 12 422 14 49, +48 12 422 86 13 w. 35; fax +48 12 422 30 26
www.krakow.mcdn.edu.pl
e-mail: bok.krakow@mcdn.edu.pl
BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 12 422 14 49; tel. kom. 513 042 381

MCDN Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Nowym Sączu

ul. Jagiellońska 61, 33-300 Nowy Sącz
tel. +48 18 443 71 72, + 48 18 443 80 81 w. 23
tel./fax +48 18 443 71 72 w. 18
www.nowysacz.mcdn.edu.pl
e-mail: bok.nowysacz@mcdn.edu.pl
BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 18 443 71 72 w. 25; tel. kom. 513 042 386

MCDN Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Oświęcimiu

ul. Bema 4, 32-600 Oświęcim
tel. +48 33 844 43 14; fax +48 33 844 42 93
www.oswiecim.mcdn.edu.pl
e-mail: bok.oswiecim@mcdn.edu.pl
BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 33 844 43 14 w. 33; tel. kom. 513 042 427

MCDN Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Tarnowie

ul. Nowy Świat 30, 33-100 Tarnów
tel. +48 14 688 88 10, fax +48 14 688 88 11
www.tarnow.mcdn.edu.pl
e-mail: bok.tarnow@mcdn.edu.pl
BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 14 688 88 10 w. 118; tel. kom. 513 042 389

